

JA SAM VIŠE OD REČI

JA SAM NIKON COOLPIX S3100. Ja sam otmen, vitak i dostupan u različitim bojama. Imam ugrađen širokougaoni NIKKOR objektiv sa petostrukim zumom, lako snimam HD video jer za to imam posebno dugme. Ja sam vaša fabrika zabave.
www.iamnikon.rs

At the heart of the image

ALFA KANALI ZA FINU OBRADU

MASTERKLAS RADIONICA ZA DOKUMENTARISTE

GOOGLE PROTIV LOPOVA

ReFoto

ReFoto

ČASOPIS ZA KULTURU FOTOGRAFIJE BROJ 85 OKTOBAR 2011 WWW.REFOTORS.RSD 250, K.M. 8, KUĆNA 30, DEN 250, EVRA 1

Uхватите energiju
KONCERTA

Testirali smo
FOTO-LABORATORIJE

Šta je to skuvala
MILICA MRVIC?

Monografija Hrvatske
MARKO VRDOLJAK
Dokument jednog prošlog doba
PREDRAG MIHAJLOVIĆ ČILE

NIKON COOLPIX P7100
Unapreden najbolji Nikonev
kompaktni model

**SISTEMSKI KOMPAKTNI
FOTOAPARATI**
Četiri aktuelna modela

ULOGA FOTOGRAFIJE U DRUŠTVU

FILTRI ZA PANORAME

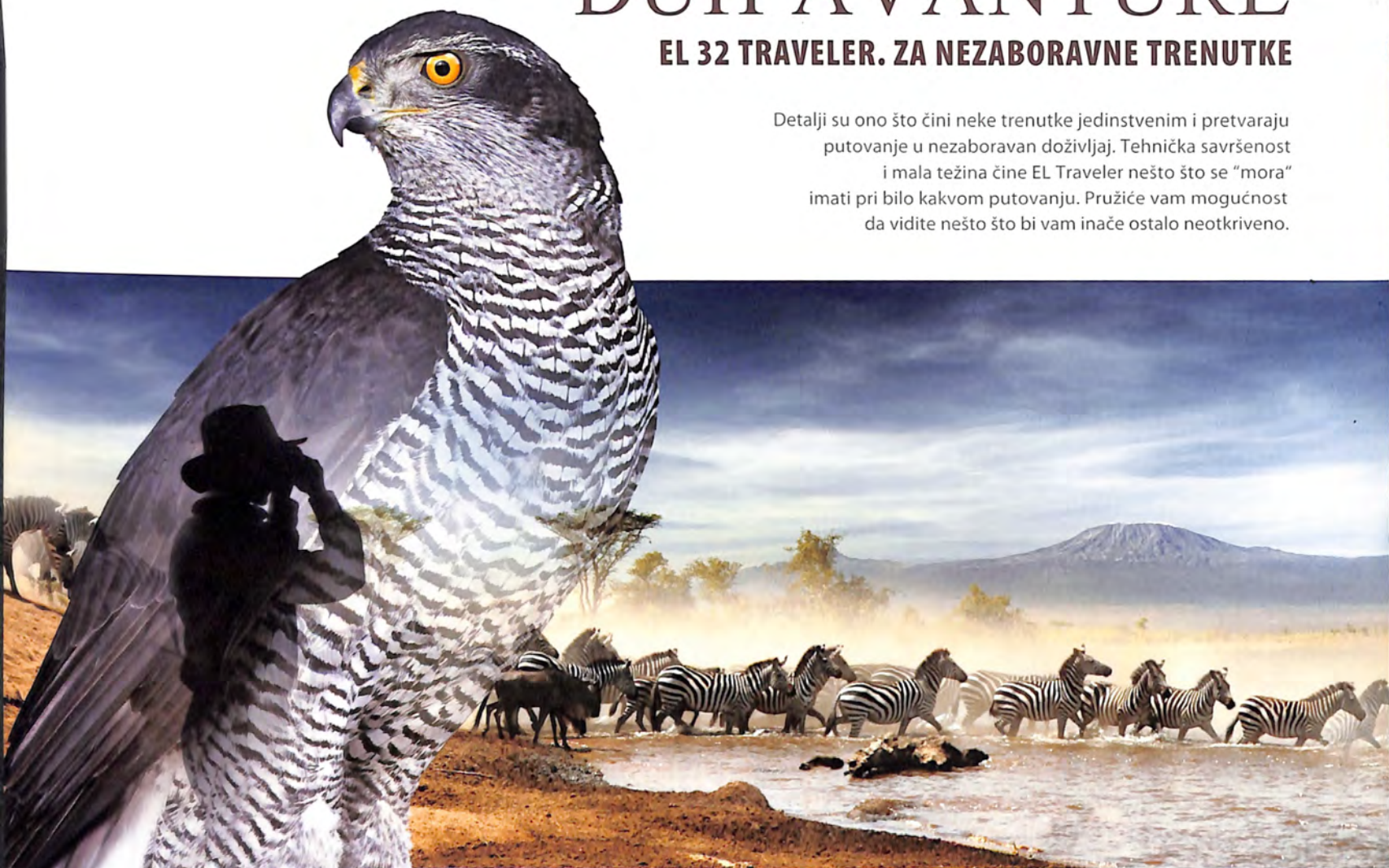
KRITIČKI OSVRT NA FOTO-KONKURSE

DUH AVANTURE

EL 32 TRAVELER. ZA NEZABORAVNE TRENUTKE

Detalji su ono što čini neke trenutke jedinstvenim i pretvaraju putovanje u nezaboravan doživljaj. Tehnička savršenost i mala težina čine EL Traveler nešto što se "mora" imati pri bilo kakvom putovanju. Pružice vam mogućnost da vidite nešto što bi vam inače ostalo neotkriveno.

PLEMENITI EL DIZAJN

udobno, ergonomsko rukovanje - čak i sa jednom rukom

INOVATIVAN MECHANIZAM FOKUSIRANJA

brzo, precizno fokusiranje od beskonačnosti do 2 metra (6,6 stopa)

BRILJANTNOST I VISOKA SVETLOSNA PROPUSNOST

izuzetna optika za visok kontrast, jasnu sliku i pri lošijim svetlosnim uslovima

SWAROVSKI
OPTIK

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI OPTIK KG
Tel. +43/5223/511-0
info@swarovskioptik.at
facebook.com/swarovskioptik

A-dealers/SRB **Snajper** Masarikova 4, 11000 Beograd, Tel: +381 11 2641 671; info@swarovskioptik.rs
A-dealers/HR **Domjanković d.o.o.**, Turapoljski Markuševac 8, 10253 D. Dragonožec, Zagreb, Tel: +385 1 6250 478;
Turkalj Company, M. Divalca 127, Osijek, Tel: +385 31 502 222;
Ritoša Trgovine d.o.o., M. Županića 6, 52440 Poreč, Tel: +385 52 453580; info@swarovskioptik.rs
A-dealers/BH **Jačimović d.o.o.**, Srpska 20, 7800 Banja Luka/RS-BIH, Tel: +387 51 319 502; info@swarovskioptik.rs
A-dealers/SLO **KOPTEX**, Vodovodna pot 11, 5000 Nova Gorica, Tel: +386 5 3308650;
Puškarstvo Škobir, Podgorska c. 2, 2380 Slovenj Gradec, Tel: +386 2 8845470;
Puškarstvo Špendal, Gramozna pot 9, 1000 Ljubljana, Tel: +386 41 399307; info@swarovskioptik.rs
A-dealers/MK **MICEI International d.o.o.**, Kamnik bb, 1000 Skopje, Tel: +389 2 2523 523; info@swarovskioptik.rs

Mobilnost je ponovo kreirana

Našu nagrađivanu Fastpack liniju proširili smo novim rančevima dizajnom namenjenim multimedijalnim fotografima kojima je neophodno da budu efikasni u radu i da se brzo kreću zajedno sa svojom opremom: **DSLR Video Fastpack AW**. Ova serija fleksibilnih proizvoda pruža komforna rešenja zaštite opreme i lako se konvertuje iz DSLR u video mod kako bi brzo mogli da snimate fotografije, video ili zvuk.

DSLR Video Fastpack AW serija postoji u tri veličine.
www.lowepro.com

Lowepro

© Predrag Mihaljević Cile

22

fotografi

PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE

"Ništa nije lepo iz svih uglova." Horacije

64

© Milica Mrvić

fotografi

MARKO VRDOLJAK

"Neki puta znam danima promatrati kretanja sjena i svijetlosti..."

© Marko Vrdoljak

48

© Saša Huzjak, "Peter, Björn i John", 2011

30

Snimanje koncerata

stalne rubrike

U FOKUSU Planetarne panorame.....	06
AKTUELNOSTI Dešavanja, najave, izložbe, knjige.....	10
MOJE ISKUSTVO Prikaz foto-laboratorija u Srbiji.....	16
DISKUSIJE Šta se desilo s fotografijom?..... World Press Photo Masterklas.....	47 58
REAGOVANJA Googlom protiv lopova.....	62
TALENTI Šta nam je zakovala Milica Mrvić.....	64
FOTO-KLINIKA Ivana i Milan komentarišu vaše radove.....	80
FOTO-KONKURS Odziv na panoramsku fotografiju je više nego očekivano dobar..... Monohromatski svet obogaćuje stranice časopisa.....	84 86
PISMA ČITALACA Vi pišete, mi odgovaramo.....	96

16

72 CSC FOTOAPARATI

tehnika
SKENERI, ŠTAMPACI

NOVITETI Puno jesenjih noviteta.....	68
TREĆA GENERACIJA CSC FOTOAPARATA Testirali smo četiri nova modela digitalnih kompaktnih sistemskih fotoaparata.....	72
NIKON P7100 Želje fotografa bez muke i čekanja pretače u uspele fotografije.....	78

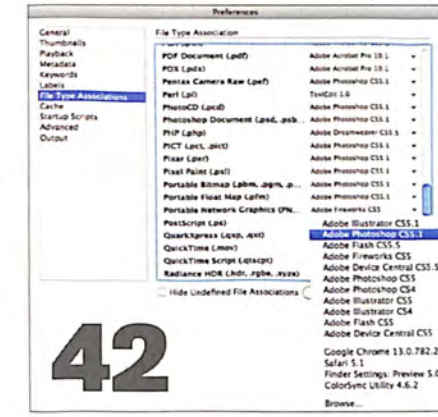

68
NOVITETI

44 ZNAČAJ FOTOGRAFIJE U LJUDSKOJ KULTURI

"Kompozicija", El Lisicki, jedan od vodećih predstavnika ruske avangarde

42

foto-škola

TEHNIKE FOTOGRAFISANJA, DIGITALNA OBRADA	
PRAKSA NA DELU Snimanje koncerata uz puno saveta.....	30
PHOTOSHOP - ALFA KANALI Izrada selekcija ne mora biti težak posao, a mi smo se u ovoj priči pozabavili najbržim.....	38
ADOBE BRIDGE 5.1 Bridge svojim opcijama uspešno spaja prostore koji su ranije bili odvojeni.....	42
FOTOGRAFIJA Značajna ili periferna pojava u ljudskoj kulturi?.....	44
FILTRI ZA PANORAME Kreativna upotreba fitara.....	54

© Boris Mrda

38
ALFA KANALI

ReFoto

ČASOPIS ZA KULTURU FOTOGRAFIJE

OSNIVAČ Slobodan Vukadinović
IZDAVAČ Studio One, Beograd, Pčinska 15a
DIREKTOR Marija Vukadinović
marija.vukadinovic@studioone.rs
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
mr fot. Ivana Tomanović, ivana.tomanovic@refoto.co.rs
IZVRŠNI UREDNIK
Milan Živković, milan.zivkovic@refoto.co.rs
UREDNIK TEHNIKE Boris Bjelica, boris.bjelica@refoto.co.rs
SARADNICI Svetislav V. Dragović, Vladimir Červenka, Miroslav Nikoljačić, Imre Szabó, Jelena Matić, Marija Milovanović-Maksimović, Radimir Maša Dikosavljević, Goran Malić, Zoran Imširagić, Nenad Petrović, Ljubomir Zlatanović, Srdan "Abdee" Abdjević, Darko Stanimirović, Andrijana Pajović, Predrag Vučković, Dragan D. Gajić (Makedonija), Sandra Vitaljić (Hrvatska), Damir Tiljak (Hrvatska), Vojin Mitrović (Pariz)
TEHNIČKA REDAKCIJA I DIZAJN
Sanja Cvejanović, Emilija Jelić
SEKRETAR REDAKCIJE
Milena Tomić, milena.tomic@refoto.co.rs
LEKTOR Biljana Gordić
MARKETING mr fot. Dragan Pavlović, dragan.pavlovic@refoto.co.rs
tel. 011/34-49-641; faks. 011/78-60-234
ŠTAMPA Štamparija "Politika AD", Beograd
PRE-PRESS Studio One – Rukopisi i prilozii se ne vraćaju
E-POŠTA: info.refoto@refoto.co.rs
CENA pojedinačnog broja 250 dinara
žiro-račun 160-328850-16

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
77
FOTO: časopis za kulturu fotografije / glavni i odgovorni urednik Ivana Tomanović. – 1996, br. 1 – .
– Beograd (Pčinska 15a): Studio One, 1996 – (Beograd: Politika). – 30 cm
Mesečno. – Od br. 4 (2001) štampa se latinicom, a naslov je Refoto
ISSN 1450-6394 = Foto (Beograd)
COBISS.SR-ID 117858055

© SVA PRAVA ZADRŽANA
Nijedan deo ove publikacije ne sme biti reprodukovana ili objavljen u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje, unošenje u bilo koje baze podataka ili sisteme za pretraživanje, bez prethodne pismene saglasnosti izdavača.

© MILICA MRVIĆ
"Dobos torta", 2011

MILAN ŽIVKOVIĆ
izvršni urednik

Iako se čini da ga nema previše u ovom broju, njegovi prsti upleli su se u skoro sve što smo pripremili, ali najviše u priču o obradi fotografije kroz alfa kanale, što je njegov fah. Oštar ton primenio je u priči o krađi fotografija s Interneta i kako joj "doći glave" uz pomoć Googlea.

BORIS BJELICA
urednik tehnike

Prikaz četiri aktuelna sistemskih fotoaparata na tržištu samo su zatišje pred buru koju brojni noviteti i glasine najavljuju za jesen. Ali, time će se Boris baviti kad se "sunce ohladi", pa će nas grejati brojni pikseli i još brojnije nule koje oni povlače za sobom.

SVETISLAV V. DRAGOVIĆ
fotograf

U pravom duhu rubrike Moje iskustvo preneo je svoje utiske stečene na raznim stranama sveta o foto-laboratorijama, a mi smo mu se pridružili velikim testom laboratorija kod nas.

VLADIMIR ČERVENKA
fotograf

Svoje veliko znanje i stručnost, posle duge pauze, ponovo će deliti s vama u seriji tekstova koji iz nekoliko uglova govore o nastajanju fotografske slike – od kreiranja ideje, pa do njene realizacije.

DARKO STANIMIROVIĆ
fotograf

Posvećen dokumentarnoj fotografiji i načinima za njen razvoj i bolju primenu u medijima, napravio je razgovor sa tri naša dokumentarista koji su bili učesnici masterklas radionice u Berlinu, u organizaciji World Press Photo.

PAULO BUNČUGA
fotograf

Naš čitalac s Hvara tri godine profesionalno snima koncerte i to zahvaljujući portalu SoundGuardian koji mu je omogućio ulazak u svet blještavih svetla, puno emocija i energije. Trenutno dovršava svoju knjigu "1st 3 songs" o snimanju koncertne fotografije.

SRĐAN ABDIJEVIĆ
fotograf

I dalje nas revnosno obaveštava šta je novo u svetu tehnike, a pripremio je i prikaz njemu toliko omiljenih kompaktnih digitalaca. Ovoga puta reč je o modelu Nikon Coolpix P7100.

ZORAN IMŠIRAGIĆ
Adobe instruktorka

Već je poznat po talentu za dobru organizaciju, a pored njemu omiljenog Lightrooma, tu je i Bridge koji taj posao obavlja veoma dobro.

Čitaoci kao saradnici

Ovo je lep, mada često naporan posao, ali svaki umor, svako razočaranje što nešto nismo uspjeli da uradimo nestaje kada sretnem nekog nakon dužeg vremena i on posle pozdrava kaže: "Časopis izgleda sve bolje i bolje"! Kao prvo, to znači da ga redovno prati, a kao drugo, da se nismo opustili i prepustili ustaljenim šemama koje lako dovode repliciranju i dosadi. Bezmalo svaki broj pršti od brojnih sadržaja i tema, o broju objavljenih fotografija da ne govorim.

Kako smo došli do toga? Bitan faktor svakako je redakcija koja se svakog meseca širi i menja, iako ima nas nekoliko veterana koji ne puštamo mesto davno zauzeto. Ne zato što ne damo drugima da pišu, već što ne možemo da zamislimo da nema našeg članka i što uvek imamo šta da kažemo (da li je baš uvek pametno, procenjujete vi). E sad, ima tu i jedan drugi razlog za ovaj konstantan rast kvaliteta. Polako ali sigurno u redove saradnika "ugurali" ste se i vi, naši čitaoci. Kao juče da je bilo sećam se mog "vapaja" u Reči urednika od pre nekoliko godina kada sam tražila da date bilo kakve znake života, da odreagujete na to što radimo, hvalama ili pokudama kako god, samo da dobijemo nekakav "feedback"! Neću da kažem da ste nagrnuli s komentarima, ali život još jednom potvrđuje da se strpljenje najviše isplati. Komentarima u pismima ima napretek, razvijaju se čak i polemike, stižu predlozi za konkretne teme od kojih smo većinu usvojili, verovali ili ne i, ono najbolje, šaljete dosta svojih fotografija za sve moguće i nemoguće rubrike. Pored svega toga, ovaj broj ističe se tekstovima koje su napisali čitaoci, pa je tako autor teksta za najveću rubriku u časopisu Praksa na delu – Paulo Bunčuga s Hvara. Deo teksta koji je napisao za knjigu o snimanju koncerata ponudio je časopisu za objavljivanje, kao i svoje fotografije za ilustraciju. Da bi sve bilo "cakum pakum", pozvali smo još neke čitaoce za koje znamo da rade koncertnu fotografiju da učestvuju u stvaranju ove rubrike, na šta su se oni rado odazvali.

Drugo iznenađenje stiglo je u vidu teksta Borisa Mrđe o upotrebi filtera pri snimanju panoramskih fotografija, i to sve zajedno s ilustracijama. Iako je stiglo u poslednjem trenutku, nismo se libili da izbacimo jedan prilog koji smo već pripremili. Pa objavićemo ga u narednom broju! Od poziva da nam pošaljete vaše panoramske fotografije nastao je mini-konkurs, čak smo našli i sponzora da nagradi najboljeg autora. I rubrika U fokusu pridružila se ovim "reakcijama" na članak o panoramama iz prošlog broja, jer se najbolja fotografija zasniva na panorami od koje je napravljena mini-planeta. Da li smo "potrefili" temu koja vas zanima ili ste shvatili da podjednako učestvujete u kreiranju Refoto časopisa ne znam, ali znam da ove vaše reakcije nama mnogo znače jer time govorite da radimo pravu stvar.

Kao šlag na tortu imamo prikaz tri vrlo različita fotografa. Prvi je Predrag Mihajlović Čile koji nas odličnim dokumentarnim fotografijama vraća u ne tako davno vreme socijalrealizma, čije je odlike prikazao kroz kolektivnu svest i radničku klasu, ali i individualni svet pojedinca izdvojenog iz ostalih normi života i pripadanja zajednici. Drugi portfolio deo je velikog projekta hrvatskog fotografa Marka Vrdoljaka, koji snima lepote i tradiciju Hrvatske za brojne monografije. Treći smo posvetili tek završenom studentu na FPU u Beogradu – Milici Mrvić, koja je svojim atraktivnim fotografijama punim humora na jedinstven način ilustrovala prabakinih kuvar. Svetislav Dragović osvrnuo se na rad laboratorija kod nas, a mi smo podstaknuli tekstom napravili test laboratorija u deset gradova Srbije. Milan Živković uči vas kako da jednostavno ali vrlo fino i precizno obradite vaše fotografije, da postanete poput starih majstora klasične laboratorije. Lepo je biti majstor, ali treba biti i dobar organizator, pa Zoran Imširagić savetuje kako da savladate brojne fotografije i foldere kroz Photoshopov potprogram zvani Bridge.

Posle dugo godina pauze, u naše redove vratilo se Vladimir Červenka, i to serijom tekstova koja predstavljaju mešavinu teorijskog, filozofskog i praktičnog pristupa fotografiji. Ovim prvim podsetio se na njene prapočetak, kao i ulogu koju je nametnula samom svojom pojavom. Darko Stanimirović napravio je razgovor s troje naših dokumentarista koji su učestvovali na masterklas radionici, koja ima je omogućila da se ozbiljno i u potpunosti posvete samo jednom projektu. Milan i ja naoštrili smo zube u ovom broju, što se mnogima sigurno neće svideti. Milan se pozabavio krađom fotografija s Interneta koja je nekima obezbedila zvanja i silne nagrade, dok sam se ja osvrnula na kriterijum sve brojnijih foto-konkursa, kao i njihovu ulogu i doprinos fotografskoj sceni uopšte. Vaša reaganja više su nego dobrodošla!

Boris Bjelica odavno je najavio ozbiljno učešće sistemskih fotoaparata na tržištu foto-opreme i evo prikaza četiri aktuelna modela, a najavio je i prva dva modela u toj kategoriji iz "Nikonove" kuhinje. Srđan Abdijević prikupio je mnoštvo noviteta koji najavljuju burnu jesen, što je dobro za sve radoznale, ali loše po džep, i predstavio unapređeni model popularnog kompakta Nikon P7100, kojem je dodata stotka u nazivu. I mi hrlimo ka toj stotki – pred vama je 85. izdanje našeg i vašeg omiljenog Refoto časopisa.

Ivana Tomanović
ivana.tomanovic@refoto.co.rs

reč urednika

SONY
make.believe

Sony HX9 Najbolji kompaktni fotoapararat

Mega piksela	Optički zum	Široki ugao	LCD	1920x1080 50p (Full HD movie)	Optical SteadyShot™ (Silika+video)	Sweep Panorama (3D, Intelligent, HR)	Superior Auto+ (33 automatske scene)
16.2 Exmor R™ CMOS	16x	24mm	3.0" XtraFine TruBlack LCD				

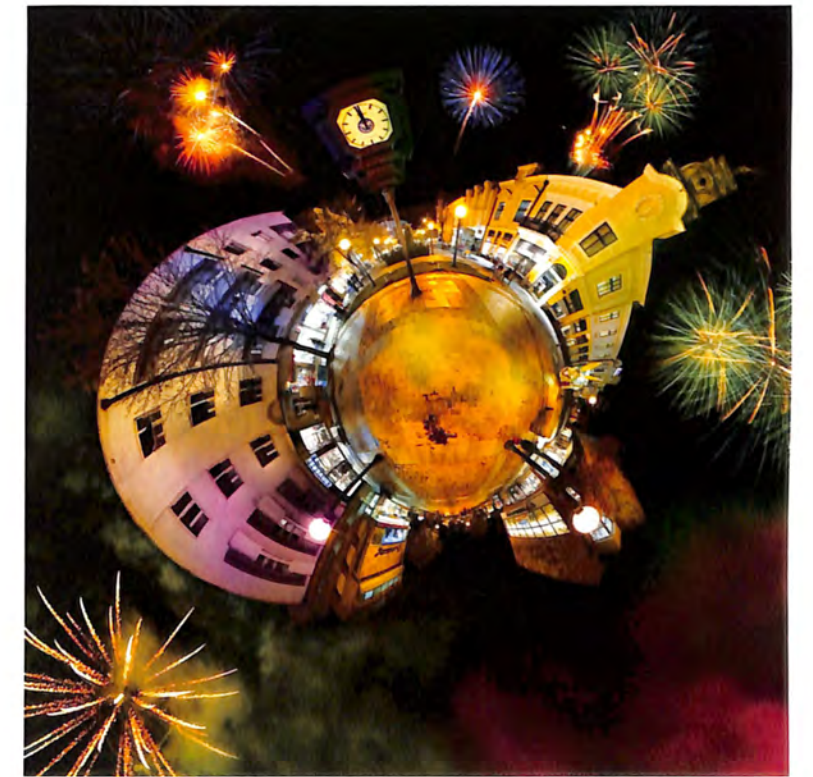
U fokusu

najbolje fotografije čitalaca ovog meseca

U OVOM BROJU
PRIJATELJ RUBRIKE

POKLANJA KNJIGU O ISTORIJI
FOTOGRAFIJE "DECADE"
WWW.ENGLISHBOOK.RS

MARKO STAMATOVIĆ, KRAGUJEVAC,
"KGALAKSIJA" (IZ KOLEKCIJE FOTOGRAFIJA)

"U panoramsku fotografiju zaljubio sam se kada sam dobio Horizont, moj prvi panoramski fotoaparatus. Početkom 2009. godine saznao sam za sferne panorame od 360° – "male planete". Rešio sam da napravim izložbu koja će pomoći da razbijem krutu sliku o fotografiji kao statičnoj umetnosti. Tako je nastala kolekcija fotografija pod imenom "KGalaksija", 20 panorama grada Kragujevca. Fotografije su montirane na elektro motore sa

1,5 obrtajem u minuti, čime sam simulirao orbitiranje "malih planeta". Izrada ovih 20 fotografija trajala je punih 6 meseci."

Roden je 1977. godine u Kragujevcu. Radi kao profesor likovne kulture u Kragujevcu, i kao umetnički direktor foto&dizajn studija Face. Predsednik i osnivač foto-kluba "Apolo" iz Kragujevca. Iza sebe ima 12 samostalnih i preko 30 kolektivnih izložbi u zemlji i inostranstvu, dok su njegovi radovi do sada objavljivani u većem broju publikacija i časopisa kao što su: *Smithsonian Magazine, National Geographic Srbija, Refoto, Novi Magazin, Blic, Politika, Danas, CityWalker, Svetlost* i mnogi drugi...

**SANDA VITROVIĆ,
BEOGRAD, "BALET
NA VODI"**

"Fotografija je snimljena na Carskoj bari u Banatu, jula 2010. godine, iz omanjeg brodića. Carska bara je zaštićeni rezervat prirode, s obiljem biljnih i životinjskih vrsta, naročito ptica. Fotografija prikazuje veliku sivu čaplju (*Ardea cinerea*), najveću od osam vrsta čaplji koje žive u Carskoj bari, kako upravo poleće. Pokreti čaplje su bili izuzetno graciozni i izgledalo je da hoda po vodi na vrhovima svojih ptičjih nogu. Baš kao balerina..."

Koristila sam Nikon D300s s objektivom Nikkor 18-200 mm f/3,5-5,6, mojim vernim pratiocem na putovanjima, i cirkularni polarizacioni filter, f/11, 1/500 žižna daljina 200 mm, a zbog "crop faktora" računa se kao 300 mm."

Rođena je 1968. godine. Diplomirala je na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. Iako oduvek zaljubljenik u fotografiju, tom formom umetnosti bavi se veoma kratko, ali intenzivno i posvećeno, od aprila 2010. godine, kada stiče prva tehnička znanja o fotografiji kao

polaznik foto-radionice Tomislava Peterneka. Fotografiju vidi i doživljava ne samo kao vid umetničkog i kreativnog delovanja nego i kao način života i razmišljanja, kao svojevrsni lični iskaz. Trenutno radi na više zanimljivih projekata, učestvuje na konkursima i trudi se da kontinuirano uči, istražuje i unapređuje svoj rad.

IRENA BAJČETA, PLJEVLJA, "PAGE FG"

"Fotografije iz ovog su kolaža nastale tematski – dio su veće serije kojom sam ispitivala mogućnosti moje fotografske opreme pod različitim svjetlosnim uslovima. Konkretno ovaj kolaž je nastao u toplom avgustovskom zalasku sunca, a takva atmosfera u vazduhu je i doprinjela specifičnom koloritu na fotografijama. Upravo zato potrudila sam se da izbjegnem neku

veću obradu u Photoshopu kako ga ne bih narušila. Fotografisala sam sa Nikonom D90 i objektivom 18-55 mm VR."

Irena Bajčeta rođena je 1991. godine u Pljevljima. Student je Fakulteta vizuelnih umjetnosti u Podgorici. Za fotografiju se zainteresovala 2010. godine, a ista joj je u međuvremenu postala najveća ljubav i vjerovatno budući životni poziv. Za sada joj najviše zadovoljstva pruža fotografisanje modela, dok je ispunjava i dokumentarna fotografija.

TIHANA ŠMITRAN, ZAGREB, "RHAPSODY 01"

"Fotografija je nastala na jednoj od akt-radionica u sklopu tečajeva u Foto-klubu "Zagreb". Prilikom fotografiranja koristila sam samo prirodno svjetlo, dok je plavi tonaliteta naknadno dodan u postprodukciji. Koristila sam Canon 40D, objektiv 17-40 mm f/4 na postavkama f4, 1/80 s, ISO 640."

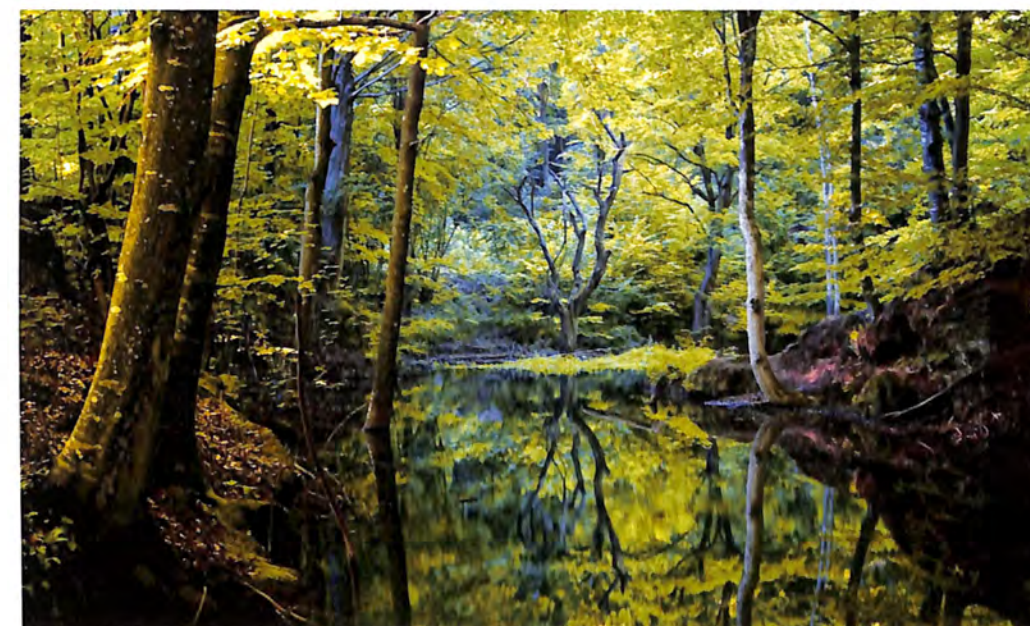
Rođena je 1985. godine u Zagrebu gde živi i radi. Fotografijom se počela baviti leta 2009, a većinu znanja stekla je učeći od dvojice Damira: Hoyke kroz Fotosofiju i Tijaka kroz kurseve u Foto-klubu "Zagreb". Fotografise i digitalno i analognu, a fotografijom se intenzivno bavi posljednje pola godine, kako na praktičnoj, tako i na teoretskoj razini. Voli eksperimentirati i kreirati sopstvene koncepte u kojima uživa od samog nacrtanja do realizacije, a u posljednje vreme izuzetno joj je zanimljiva modna fotografija i aktovi.

**MIHAILO RADIČEVIĆ,
JAGODINA,
"ČUDESNA ŠUMA"**

"Reka Grza, u blizini Paraćina, jedno je od onih mesta na dohvat ruke koje vredi posetiti više puta godišnje kako biste iskusili promene u prirodi i, ako ste fotograf, bili u prilici da zabeležite magične trenutke koje to mesto svakako ume da pruži. Gumene čizme, Olympus E-1 (14-45 mm, f/11, 0,6 s) i stativ su korišćeni da se snimi ova fotografija, a odlično svetlo i Photoshop su se pobrinuli za ostalo."

Mihailo Radičević rođen je 1983. godine i živi i radi u Jagodini. Član je Foto-kluba "Jagodina". Fotografijom se trenutno bavi amaterski, a njegove radove možete pronaći na Google+ mreži – <http://gplus.to/mihailo>.

**ALEKSANDRA VIRIJEVIĆ,
BAVANIŠTE,
"ONA I PAS"**

"Snimljeno juna 2010. pokraj malog jezera u Prirodnom rezervatu Slatina kod Dubovca, opština Kovin. Nakon napornog rada u pčelinjaku pošla sam u šetnju po obližnjim pašnjacima, tragajući za interesantnim prizorom. Već nakon stotinak metara ugledala sam baku koja je izvela krave na ispašu i kraj nje verni (i ogromni) pas. Njegov izgled nije ni malo hrabrio da im se približim, ali s obzirom da sam u rukama imala samo mali Nikon Coolpix L3 morala sam da rizikujem. Ispostavilo se da su i baka i pas bili više nego voljni da poziraju. Uz fotografiju sam na poklon dobila i par divnih priča o životu."

Aleksandra je rođena 1982. godine, i diplomirani je pravnik. Fotografise nekoliko godina i pored malog Coolpixa L3 koristi i Nikon D40.

**MILOMIR MIHAILOVIĆ,
BEOGRAD,
"KRIVINA 16"**

"Fotografija je nastala na trkačkom vikendu u Italiji, San Marino, "Moto GP 2011" na stazi u Misano. Fotografisano Nikonom D90 i objektivom Nikkor AF-S 28-300 mm f/3,5-5,6 G ED VR."

Milomir Mihailović, 42 godine, fotoentuzijasta i ljubitelj moto-trka.

diSTRUKTURA FACE TO FACE / NOT SO FAR AWAY 2 - 28. 9. GALERIJA "ARTGET", BEOGRAD

Umetnički par diSTRUKTURA čine Milica Miličević i Milan Bosnić i njihov projekat je Face to Face / Not so far away (Licem u lice / Ne tako daleko). Ovaj rad u nastajanju umetnici realizuju u svakom mestu koje posete i to različitim medijima, među kojima je fotografija najzastupljenija. Ona po njihovim rečima, "doslovno replicira romantičarsku topografiju posmatrača neposredno konfrontiranog sa uzvišenim i zadivljujućim prizorima jednog

postindustrijskog predela i primer je nove socijalne i mentalne ekologije". Iskustvo postajati-deo-prirode ili biti-deo-prirode preuzeto je iz tradicije romantičarskog pejzažnog slikarstva, a ovde su u pitanju slike/fotografije pejzaža ispunjenih usamljenim figurama, beznačajnim u odnosu na prirodu koja ih okružuje. Učesnici ovih simboličnih predstava uglavnom su sami umetnici (koji, držeći se za ruke, formiraju svoj intiman prostor) i novostvorena priroda. Postavljajući sebe ispred velikih civilizacijskih prestonica Kaira i Beča, ili između peščanih dina ili napuštenih rudnika, umetnici predstavljaju prirodu/pejzaž u rascepu između uticaja kulturnog delovanja i idealnog "nedirnutog" stanja prirode. Sama pozicija današnjeg čoveka, kao aktera, i istovremeno kao posmatrača sveta u kome živi, nameće potrebu za osmišljavanjem logike kojom bi on sâm mogao da poveže i sebi objasni ova dva stanovišta.

FOTOGRAFIJA - MALO DRUGAČIJE GÉZA LENNERT, 5. 9 - 2. 10. GALERIJA KERENG, NACIONALNI PLESNI TEATAR, BUDIMPEŠTA

"Kada čovek poseti izložbu fotografije, očekuje da će na zidovima videti fotografije koje su oštre, pravilno komponovane, sa ispravnim bojama. Naš današnji autor kao da nikada nije pohađao elementarni kurs fotografije: njegove fotografije su dekomponovane, često neoštre, a o ispravnosti boja takođe nema govora. Autor ovim fotografijama pokazuje figu onim estetičarima koji se kunu u suvu klasiku, pokazuje im da fotografija može da bude dobra, i to jako dobra, čak i onda, kada autor svesno i namerno protivreči svemu onome, što se u estetici fotografije uči. A čini to upravo autor poznat po svojim veoma klasičnim socioportretima, aktovima, pejzažima i urbanim vedutama, ovog puta rušeći namerno tabue konvencionalne fotografije"

d.ETAIL DRAŽEN GRUJIĆ, 25. 8. ŠIROK SOKAK, BITOLA, MAKEDONIJA

Izložba je održana u sklopu festivala "Bitola otvoreni grad". U svom novom ciklusu fotografija Grujić se vraća maniru koji ga je i ranije intrigirao: povezivanje različitih svetova preko detalja. Fotografije iz ciklusa spojene su tako da zajedno svedoče o određenom trenutku, podržavajući jedna drugu, nekad motivom ili specifičnom atmosferom koju zajedno stvaraju,

a nekad vizuelnim jezikom: pripadajućom bojom, kompozicijom ili teksturom potpuno različitih predmeta i pojava. Postoji i dalje naturalistički pristup kompoziciji: snima neposredno, trenutno i spontano, koristeći uobičajene stvari iz svog okruženja, koje uhvaćene Draženovim pogledom dobijaju posebnu "auru". Fotografije imaju već prepoznatljiv stil:

pored atmosfere i različitih formi, najčešće su zastupljeni i geometrijski oblici, horizontalne i vertikalne linije koje fotografijama daju i određenu dinamiku, ali i autentičnost.

FOTOGRAFIJE MILJANA VUKOVIĆ, 26. 9 - 8. 10, GALERIJA "GRAFIČKI KOLEKTIV", BEOGRAD

Nakon ciklusa fotografija posvećenog vodi, autorka nastavlja da beleži i istražuje prirodne fenomene i njihove promene. Novim radovima posvećenim livadi ona svojim objektivom kreira delikatni svetlosni crtež trava/travama naglašenog lirskog tona. Poigravanjem neobičajenim kadrom i niskim stajnim tačkama posmatranja kojima vlati trave i mahune dospevaju u prvi plan, Miljana Vuković stvara iluzornu igru perspektive koja uvodi nove skale veličina.

UMETNOST U MINIJATURI 2011 10. 9. MAJDANPEK

U okviru obeležavanja deset godina rada "Majdanarta" u Majdanpeku su održane Druga međunarodna izložba "Umetnost u minijaturi 2011", međunarodna izložba deset umetnika pod nazivom "Ptice" (u galeriji Centra za kulturu Majdanpek), kao i prateća izložba petnaest studenata Univerziteta Verakruzana u Meksiku sa više od 40 umetničkih radova.

Program celokupne manifestacije možete pogledati na sajtu:
<http://majdanart.com/program.php>

STRANCI U BEOGRADU 5 - 11. 9. ŠETALIŠTE KOD BETON HALE, BEOGRAD

Izložba "Stranci u Beogradu" bila je na šetalištu kod Beton hale, u okviru "Dunavfesta", koji se do 11. septembra održavao na Beogradskoj tvrđavi. Posetioci su bili u prilici da vide kako su put Beograda - od turske kasabe do evropske metropole, pratili i oblikovali i njegovi strani žitelji tokom 19. i prve polovine 20. veka.

UMETNOST PORTRETA SLOBODAN JOVANOVIĆ, 15 - 29. 9. DOM KULTURE STUDENTSKI GRAD, BEOGRAD

Slobodan Jovanović, profesor fotografije na Fakultetu umetnosti u Nišu, predstavlja izbor fotografskih portreta poznatih književnika, filmskih umetnika, reditelja, glumaca, likovnih umetnika, kritičara. Među njima su: Branko Ćopić, Skender Kulenović, Mirjana Karanović, Vladica Milosavljević, Milica Novković, Aleksandar Luković, Mile Grozdanić, Borjana Prodanović, Sreto Bošnjak... Izloženi portreti nastajali su u kontinuitetu u vremenskom rasponu od trideset godina.

ŽENA KOJE NEMA 8 - 20. 9, NENA DAKOVIĆ, DOM KULTURE STUDENTSKI GRAD, BEOGRAD

Izlažu: Katarina Alempijević, Slavica Lazić Dundas, Jelena Karišnik i Biljana Popović. Ideja izložbe istoričarke umetnosti mr Nene Daković je da pokaže dvosmisleni prirodu žene koja, kad je izmaštani subjekt postaje ono Prvo, koje, paradoksalno, ipak pokazuje stvarni položaj žene u odnosu na muškarca kao Drugo. Nije reč o pitanju moći ili o borbi polova, već o tome da žena i njena priroda poseduje ono tajnovito i neuhvatljivo što može da bude izmaštano.

Slavica Lazić Dundas

PHOTORI 6. 9 - 30. 10. RIJEKA, HRVATSKA

Drugo izdanje PHOTORI-a u organizaciji Fotokluba Rijeka odvija se na nekoliko lokacija u gradu u suradnji s nizom ustanova iz kulture Grada Rijeke. Fotografija nije samo puko "skljocanje", već je ona sveobuhvatna i višedisciplinarna akcija autora. U tom smislu namjera je afirmirati fotografiju kao umetnički akt, fotografiju kao nezaobilazan dokument svakodnevlja, te fotografiju kao jedan od temeljnih osnova vizualne komunikacije.

U okviru projekta PHOTORI-a realiziraju se predavanja, izložbe, radionice, susreti s autorima, promocije časopisa i fotografske literature, demonstracija fotografske opreme i pribora. Značajna akcija je FotoBUVLJAK koja aktivira sve građane Rijeke, izložba

stare analogne fotografske opreme i pribora. Izložena oprema može se prodavati, razmjenjivati ili naprosto darivati Fotoklubu Rijeka za muzejsku zbirku fotografske opreme i pribora. Gosti PHOTORI-a ovom prilikom bili su i urednici beogradskog časopisa Refoto - Ivana Tomanović i Milan Živković. Otvaranje izložbe Milana Živkovića "Moj Banat" bilo je 23. 9. u 19 h, nakon čega je autor održao predavanje na temu Didžigrafija. Sutradan, 24. 9. sa početkom u 11 h, urednici časopisa Refoto predstavili su časopis i otvorili izložbu dvadeset odabranih fotografija sa tekućeg konkursa "Monohromatski svet", koji je početkom ove godine objavio časopis Refoto.

PORTRETI IZ TANZANIJE MARKO TODOROVIĆ, SEPT. I OKT. MUZEJ AFRIČKE UMETNOSTI, BEOGRAD

Putujući Kontinentom već niz godina, Marko Todorović istražuje ilustrativni i dokumentarni materijal, odabrana dela umetnosti, reči i slike u Africi i o Africi. Stvarnost reprodukovana u slučaju ovog fotografa nudi odmeren odnos poštovanja prema ljudima Istočne Afrike bez namere da striktno bude "visoka umetnost", socijalna ili antropološka studija. Tanga, Dar es Salam, Korogve, Aruša, planine Usumbara, ostrvo Pemba, Zanzibar, nižu se pred nama. Todorevićevi "Portreti iz Tanzanije" nisu sentimentalistički ili retorički, uvek su okrenuti suštinskoj dobroti, čednosti - zapravo superiornosti onog globalnog "malog čoveka".

NO FACE 10. 9. AMSTERDAM, HOLANDIJA

Izložbom portreta pod nazivom "No Face" četiri mlada talenta otvorena je Galerija "Van Krimpen" Wima van Krimpena u Amsterdamu. Autori su: Dave de Leeuw i Satijn Panyigay iz Holandije, Stylianos Schicho iz Austrije i Mirjana Vrbaški iz Srbije/Kanade.

UNDREAMED ØYSTEIN AGERLIE, 20 - 30. 9, GALERIJA DOB, BEOGRAD

"Shvatavši da drugi nisu razmišljali na način na koji sam ja razmišljao, da se nisu sećali istih stvari kojih sam se ja sećao, počeo sam da dokumentujem i zapisujem stvari kojih sam se sećao da smo radili. Bojao sam se da ako nikome nije stalo da zapamti sve trivijalne stvari koje smo radili, da će one nestati zauvek - da smo pili kafu u tom kaficu, kako je izgledao prvi stan u kome sam živio. Kada sam kasnije saznao da kafic više ne postoji i kada sam upoznao osobu koja sada živi u mom stanu, osetio sam da je bitno da se svi ti kratki vremenski periodi na neki način sakupe..."

ŠESTI KONKURS DIGITALNE FOTOGRAFIJE 5. 10.

U organizaciji MIKK (Mladinski informativni i kulturni klub Murska Sobota) i FK Murska Sobota
Tema: "Digitalna apstrakcija".

Format: Do 4 rada po autoru, digitalne ili analogne, 1.024 x 768 pix, JPEG.

Slanje radova na CD-u ili na e-mail: digitalnaabstrakcija@mkk.si

Participacija: 5 evra, uplate na žiro-račun 01280-6033233588, banka Slovenija, UJP Murska Sobota. Pravilno potpisane radove sa prijavom i uplatom slati na: MKK MURSKA SOBOTA, Trubarjev drevored 4, 9000 Murska Sobota, Republika Slovenija.

ZLATNO DOBA ŽIVOTA 16. 10.

"Zlatno doba života" jeste projekat nastao s ciljem da promovise lepu i aktivnu starost, ideju sveživotnog učenja, resocijalizaciju marginalizovanih pripadnika trećeg životnog doba i međugeneracijskog dijaloga koji će ih uključiti. Projekat je organizovalo Društvo za obrazovanje odraslih u Beogradu.

Tema: cilj putujuće izložbe jeste da promeni postojeće predrasude i stereotipe o starosti koja je nužno pasivna, mračna, nikom potrebna, suvišna, beskorisna...

Format: do tri fotografije, kolor ili crno-bela tehnika, JPEG, kompresija 12, duže strane do 2.400 tačaka. Pravilno potpisane radove s prijavom slati elektronski na: aes@sbb.rs; ili poštom, na disku ili DVD mediju, na adresu: Društvo za obrazovanje odraslih, Đure Jakšića 6, 11000 Beograd.

Učešće je besplatno.

Od pristiglih radova biće izabrano trideset fotografija za putujuću izložbu koja će po tri nedelje biti izložena u Novom Sadu (1-21. 12), Užicu (17. 1-6. 2. 2012), Leskovcu (24. 2-15. 3. 2012), Boru (30. 3-19. 4. 2012) i Beogradu (18. 5-7. 6. 2012). Nakon izložbe u Beogradu biće izabrana tri najbolja rada koja će, na završnoj konferenciji projekta, biti nagrađena novčanom. Preko bilborda i flajera ova tri rada promovisaće ideje projekta u dvonedeljnoj kampanji koja će uslediti, a izložba će nastaviti svoj život putujući po institucijama za obrazovanje odraslih u Nemačkoj.

Web: <http://www.zlatnodoba.webs.com/>

30. OMLADINSKA IZLOŽBA - SOMBOR 2011 23. 10.

Za sve omladince iz Srbije, koji nisu stariji od 21 godinu i to u dve kategorije: A) autori rođeni 1995. i kasnije i B) autori rođeni 1990. i kasnije.

Tema: Slobodna.

Do šest crno-belih ili kolor radova, JPG, duže ivice od 3.000 piksela, 300 dpi, stepen kompresije 7-10; maksimalna veličina do 2 MB. Radove zajedno s prijavom, slati isključivo elektronskom poštom na: omladinska.sombor2011@gmail.com

FSS će fotomografijama nagraditi prvoplasirane autore u obe kategorije. Časopis Refoto će fotomografijama Tomislava Peterneka i Dragoljuba Tošića nagraditi drugoplasirane autore. Fotografska radnja "BG Elite Foto" iz Beograda (TC "Staklenac") nagradiće dobitnike treće nagrade izradom albuma od 25 fotografija formata 13x18 cm.

Izložba i zvanična projekcija biće održana u Somboru na "Danima omladinske fotografije Srbije - Sombor 2011" od 11-13. 11. 2011.

FOTOFILANTROPIJA 1. 11.

"Foto-filantropija" veruje u moć fotografije da inspiriše nadu i razumevanje i povezivanje ljudi širom sveta. Predate fotografije moraju da odražavaju rad dobrotvornih organizacija i da budu predstavljene kao foto-esej. Sve fotografije u eseju moraju biti snimljene tokom poslednje tri godine.

Kategorije: profesionalni fotografi (osobe koje ostvaruju

većinu ličnog dohotka fotografijom); amateri (osobe koje ne ostvaruju većinu ličnog dohotka fotografijom); studenti fotografiji; fotografi na nivou lokalne zajednice (u okviru neprofitne organizacije koja podučava fotografiju i omogućava grupi da deli svoje jedinstvene perspektive kroz fotografiju).

Za dodatne detalje o učešću pročitati na: <http://photophilanthropy.org/award/guidelines/>.

Format: digitalni, jpeg, s dužom stranom od 1.000 piksela, rezolucije 72 dpi, ne veće od 2 MB. Digitalne obrade svedene na minimum.

Nagrade za najbolje radove su: u kategoriji profesionalni fotograf: 15.000 američkih dolara; amateri - 2.000 dolara; studenti - 2.000 dolara; lokalna zajednica: 2.000 dolara. Učešće je besplatno.

AFTERMATH PROJECT GRANT 2011. 1. 11.

Projekat "Posledice" je produkt neprofitne organizacije posvećen pričanju druge polovine priče sukoba - priča o tome šta je potrebno pojedincima da bi naučili ponovo da žive, obnove uništene živote i kuće, da bi se obnovilo civilno društvo i zacelile dugotrajne ratne rane, a sve u pokušaju da se stvore novi putevi za mir. Kroz partnerstvo s univerzitetima, fotografskim institucijama i neprofitnim organizacijama, projekat ima cilj da pomogne proširivanju razumevanja javnosti za pravu cenu rata i realnu cenu mira - kroz međunarodne putujuće izložbe i obrazovne radionice na terenu u lokalnim zajednicama i školama. Pobjednik će dobiti 20.000 američkih dolara.

Više informacija o tome kako pripremiti radove i prijavu možete pronaći na: <http://www.theaftermath-project.org/>. Učešće je besplatno.

BEOGRADSKA FOTO-JESEN 5. 11.

Patronat: FSS, FIAP, PSA, UPI.

Tema: A) "Život u gradu"; B) "U slobodno vreme"; C) slobodna tema.

Svaki učesnik može da učestvuje sa četiri rada po temi. Format: digitalni, jpeg, duže strane 1.600 piksela, rezolucije 300 dpi, ne veće od 1 MB.

Participacija: za članove FSS-a 1.000 dinara, za autore iz Srbije 1.500 dinara. Za autore van Srbije 15 evra. Radovi se mogu poslati na CD-u zajedno s prijavom i kopijom uplatnice, redovnom poštom na adresu: Umetnički atelje Fotogram (s/o Goran Malić), Radnička 36, st 49, (PA 173323), 11030 Beograd, Čukarička padina, Srbija; ili elektronski na: autumnsalon@fotogram.in.rs.

ARTE LAGUNA, ITALIJA 11. 11.

Italijanska asocijacija za kulturu (Modern contemporary art - MOCA) u saradnji sa Arte Laguna, pod patronatom Ministarstva spoljnjih poslova Italije, Evropskog instituta za dizajn i Veneto regije, organizuje konkurs sa ciljem da promovise savremenu umetnost.

Tehnike - kategorije: slikarstvo; skulpture i instalacije; fotografije; video-umetnost i animacija; performans. Format fotografija: digitalni, jpeg, do 4 MB. U svakoj kategoriji sleduje prva nagrada od 7.000 evra. Specijalne nagrade (pod nazivom "Umetnik u boravku") za autore koji učestvuju sa dva rada u istoj kategoriji: boravak u trajanju od tri meseca u Vičenci, Italija u umetničkom paviljonu.

Participacija: za jedan rad 50 evra, za dva rada 90 evra. Prijavlivanje autora obavlja se popunjavanjem prijave on-lajn: www.premioartelaguna.it/enrollment.php?tipo=photo

THE SUBVERSIVE IMAGE 15. 11.

Takmičenje organizuje "Libarts London", koji poziva fotografe, pisce, slikare i dizajnere da istraže

subverzivnu moć slike i njen potencijal za kritiku i podrivanje standarda i prihvatljivog načina gledanja na svet. Ovo je otvoreno, globalno takmičenje koje poziva učesnike na svež pogled na kreativne / razorne moći slike. Ne postoje formalne kategorije, sve je dobrodošlo: fotografija, filozofija, literatura. Fotografije i ostala umetnička dela treba poslati u velikoj rezoluciji kao jpeg, tiff ili PDF dokument.

Nagrade: prvo mesto 200 funti, drugom mestu sledi 100 funti. Učešće je besplatno.

Radovi slati na: competition@libartslondon.co.uk. Info: www.libartslondon.co.uk/portfolio/competition/gallery/libarts/.

ČAČAK I ČAČANI 15. 11.

Patronat: FSS.

Tema: A) "Čačak i Čačani"; B) slobodna.

Svaki autor može poslati do četiri fotografije za svaku temu u elektronskom obliku na CD-u ili na e-mail: fkccacak@gmail.com u formatu 3.600 x 2.400 piksela u 300 dpi.

Učešće je besplatno.

Radovi se šalju na adresu: Foto-kino klub "Čačak", Dom kulture, Trg ustanka 2-6, 32000 Čačak. Dodatne informacije: Vojislav Pešterac 064/1867283, Slobodan Pajić 032/228167; fkccacak@gmail.com.

MOJ UNIVERZUM 15. 11.

Tema: "Moj univerzum".

Autori mogu učestvovati sa jednom fotografijom koja odgovara temi.

Format: digitalni.

Fotografije se predaju on-lajn nakon registracije. www.digital-photography-workflow-basics.com Glavna nagrada: X-Rite ColorMunki Display kalibrator monitora.

DOUBLE TAKES 15. 11.

Tema: "Uticaj klimatskih promena na eko-sistem".

Na fotografijama može biti bilo šta što pokazuje kako klimatske promene utiču na eko-sistem, pogotovo u svetu oko vas. Fotografiju može da prati tekst koji objašnjava kako se područje prikazano na fotografiji promenilo tokom vremena ili kako trenutno stanje šteti okolini.

Format: digitalni, jpeg, png, gif, tiff, ne veće od 2 MB. Fotografije se predaju on-lajn: www.elpis.com/think/en/contests. Učešće je besplatno.

Prva nagrada: D-SLR fotoaparati u vrednosti 500 funti.

FOTOURBE 15. 11.

Tema: "Fotografije velikih gradova".

Živimo u svetu velikih gradova. Pozivaju se fotografi da prenesu, kroz fotografiju, način na koji posmatraju i beleže ove velike, razvijene gradove iz svog ličnog, osetljivog ugla. Da pokažu ono što utiče na svakodnevni život metropola u kojima živimo.

Petnaest pobjedničkih fotografija biće izložene u galeriji "Makro" u Barseloni, Španija od 26. 1. do 2. 2. 2012. godine. Učešće je besplatno.

Fotografije se predaju on-lajn nakon registracije na: <http://blipoint.com/contests/photo-urbe/>.

TREĆI MEĐUNARODNI KONKURS FOTO - ARCHEO 2011 15. 11.

Tema: "Arheološka fotografija".

Format: tri fotografije po autoru, crno-bele i kolor monohromatske fotografije, minimum 13 x 18 cm u 300 dpi, RGB, JPG, bez kompresije.

Uz fotografije potrebno je naznačiti njen naziv, sve informacije o autoru i slati na adresu: memosinac@gmail.com

Nakon završenog konkursa NVO MNEMOSINA će uprirediti izložbu prispelih fotografija u nekom od izloženih prostora u Podgorici u decembru 2011.

TEME I MOTIVI SRPSKE FOTOGRAFIJE 1960-1970

30. 9 - 26. 10. GALERIJA "ARTGET", BEOGRAD

Miodrag Đorđević, "Leonid Šejka", 1967

Povodom desetogodišnjice rada Galerije "Artget", Kulturnog centra Beograda, Goran Malić, umetnički direktor Galerije u sezoni 2004-2005, predstavlja izložbu "Teme i motivi srpske fotografije 1960-1970" koja je nastavak šireg projekta "Srpska fotografija 20. veka".

Nakon velikog uspona srpske fotografije na međunarodnoj sceni tokom šeste decenije (1950-1960), novo desetleće (1960-1970) donelo je mnogo promena na sceni. Dve trećine autora prethodanog razdoblja trajno su sišli s izložbene pozornice, a zamenili su ih novi, mladi izlagači. S njima su došle nove ideje. Nepresušne teme i motivi, poput "lajf" fotografije, portreta i pejzaža, ostali su, a oživljeni su i mnogi novi. Osavremenjena je foto-reportaža, u štampu su uvedene duplerice i glamurozne fotografije, javilo se povišeno zanimanje za fotografske tehnike, a neki fotografi okrenuli su se ispitivanju osobina samog medija fotografije. Pred kraj te decenije sve prisutniji su bili odjeci estetizma, modernizma, konceptualnih ideja, smelih eksperimenata, od kojih su se neki udaljili od medija fotografije a približili apsolutnoj umetnosti. Sve to se, u manjoj ili većoj meri, može videti u delima 33 autora koji čine osnovu ove izložbe...

Učesnici: Stefan Bogdanović, Stanoje Bojović, Đorđe Bukilica, Jovan Vajdl, Vidoje Vasić, Branibor Debeljković, Milenko Deder, Branislav - Bane Đorđević, Živojin - Žika Đorđević, Miodrag - Mile Đorđević, Ivo Eterović, Živko Janevski, Miloš Jovanović, Stevan Lazukić, Vasilije Latinkić, Mirko Lovrić, Vojislav Marinković, Sekula Medenica, Rade Milisavljević, Borivoj Miroslavljević, Miroslav Nikoljačić, Aleksandar Pavlović, Miloš Pavlović, Dragan Pantić, Tomislav Peternek, Milan Pešić, Dragiša Radulović, Miša Stanisavljević, Slavoljub Stanojević, Dragoljub Tošić, Branko Turin, Danilo Cvetanović, Petar Crnobori.

FOTOGRAFIJE GORAN MICEVSKI, 3 - 15. 10. GALERIJA DOMA OMLADINE BEOGRADA

Izložba Gorana Micevskog obuhvata dvanaest fotografija velikog formata i trinaestu, triptih fotografiju, koja na svojevrsan način predstavlja ključ za tumačenje ostalih radova. Sām naziv izložbe, osim što, tautološki ukazuje na ono što predmetno posmatramo, istovremeno otkriva da umetnik ovim radovima konceptualno istražuje i analizira medij fotografije, prolazeći kroz njene najrazličitije aspekte, kao i relacije sa drugim formama društvenog života.

BOŽJE ŠUME OSAMI ARIKATA, 28. 10 - 16. 11. GALERIJA "ARTGET", BEOGRAD

Branimir Karanović, umetnički direktor Galerije "Artget" 2008. godine, predstavlja izložbu japanskog umetnika Arikata Osamija. Na 50 čudesnih crno-belih fotografija autor prikazuje šume koje stanovnici ostrva Okinava, na dalekom jugu Japana, od iskona smatraju svetim mestima.

RANDOM RED (SLUČAJNO CRVENO!) PATRICIA ANĐELKOVIĆ, 22. 10 - 5. 11. ATELJE "ALTERNATIVA", BEOGRAD

Na izložbi će biti prikazano pedeset fotografija crvenih prizora iz Srbije.

SRBIJA NEKADA - USPOMENE, LJUDI, OBIČAJI 18. 11 - 7. 12. GALERIJA "ARTGET", BEOGRAD

Ugledni časopis National Geographic, koji fotografiji poklanja izuzetno važno, ili čak i presudno mesto u svojim izdanjima, obeležava pet godina izlaza u Srbiji. Tim povodom biće održana izložba "Srbija nekada - uspomene, ljudi, običaji", u nastojanju da se na ovaj način, makar nakratko, otrgnu od zaborava zanimljiva mesta, događaji, običaji i ljudi. Izbor starih fotografija iz privatnih kolekcija čitalaca uz neizostavne priče koje idu uz svaku od njih dočaraće život u Srbiji nekada.

MEMORIJAL "DRAGOLJUB TOŠIĆ" KONKURS ZA IZLOŽBU FOTOGRAFIJA AUTORA DO 23 GODINE

U znak sećanja na profesora Dragoljuba Tošića koji je najveći deo života posvetio mladima, časopis Refoto ponovo pokreće konkurs za najboljeg mladog fotografa. Pozivamo sve autore koji do 1. aprila 2012. navršavaju 23 godine života da nam pošalju fotografije koje moraju predstavljati celinu, tj. predlog izložbe. Primaće se od 30 do 50 fotografija na papiru minimalnog formata 18 x 24 cm. Stručni žiri odabraciće najkvalitetniju izložbu, za koju će biti obezbeđen galerijski prostor i sav prateći materijal - izrada povećanja, štampanje kataloga i pozivnica, kao i objavljivanje u časopisu Refoto. Rok za prijem: 1. 12. 2011. godine.

"DANI OMLADINSKE FOTOGRAFIJE SRBIJE - SOMBOR 2011"

Petak, 11. 11.
do 18:00 dolazak i prijava gostiju;
18:30 Večera;
20:00 otvaranje izložbe mladih autora iz Hrvatske i Madarske "Mladi mladima" u "Poslovnom centru Rebrača".
Subota, 12. 11.
10:30 Foto radionica u organizaciji časopisa Refoto;
13:30 Ručak;
15:00 Foto-radionica u organizaciji FSS;
18:30 Večera;
20:00 otvaranje "30. Omladinska izložba fotografije Srbije - Sombor 2011" u Kulturnom centru.
Nedelja, 13. 11.
10:00 - 13:00 Obilazak znamenitosti Sombora - Županija, Galerija "Milan Koljović".
13:30 Ručak.
Info: omladinska.sombor2011@gmail.com.

STVARNOST ILI SNOVI IMRE SZABÓ, 18 - 29. 10. GALERIJA "FENIKS", BEOGRAD

"Hodajući s fotoaparatom, često mi se dešava da se spontano nadem pred prizorima već viđenim. Ali ne u stvarnosti, već u svojim snovima. Fotografije na ovoj izložbi izbor su prizora iz snova otetih od surove stvarnosti. One su uvek u crno-belju tehnici. Bez obzira da li su nastale u našoj zemlji ili na putovanjima, te fotografije nisu nastale u nameri da budu velika dela. Neka sila je jednostavno u tom trenutku pomogla prstu da pritiskom na okidač zamrzne kroz objektiv, za sva vremena, baš taj delik stvarnosti koji je za mene bio fantazmagoričan. I ukoliko one i kod gledalaca budu pobudile neka osećanja poput mojih, onda je uspeša "mislija" u kojoj sam se našao kao onaj koji "beleži"."

NAJPOPULARNIJA ON-LINE IZDANJA

Većina fotografskih sajtova u ovo vreme, a i krajem godine, pravi osvrt na najpopularnija izdanja, ujedno donose i listu najnovijih koja su objavljena tokom leta. Pretražili smo: www.amazon.com, www.amazon.co.uk, www.ephotozine.com i www.photoeye.com i izdvojili nekoliko interesantnih naslova. Sve knjige mogu se pronaći na www.amazon.com i www.amazon.co.uk.

ZAŠTO SU FOTOGRAFIJE DOBRE
GEORGE BARR

(Why Photographs Work)
IZDAVAČ: ROCKY NOOK, 2011; JEZIK: ENGLESKI; FORMAT: 25,4X25,8 CM; 228 STRANA; 52 KOLOR I CRNO-BELE FOTOGRAFIJE; POVEZ: MEK; CENA: 24 AMERIČKIH DOLARA; 17 FUNTI; ISBN-10: 1933952709; ISBN-13: 978-1933952703.

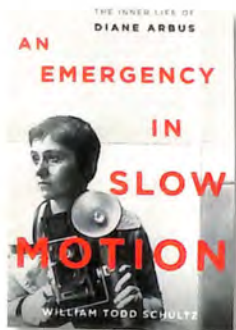

Knjiga pokušava da pruži odgovore na pitanje šta je to po čemu se neke fotografije izdvajaju od ostalih. Ovoj temi se može prići na nekoliko različitih, sigurno zanimljivijih načina. Međutim, kanadski fotograf Džordž Bar se poput većine savremenih autora odlučio za popularniji pristup. Odabrao je 52 fotografije različitih fotografa. Osim uvodnog eseja i njegove analize fotografija, u knjizi se nalaze i izjave fotografa kako su ih fotografisali, zašto, koju su opremu koristili, kao i njihove biografije.

UNUTRAŠNJI ŽIVOT
DAJAN ARBUS
WILLIAM TODD SCHULTZ

(An Emergency in Slow Motion: The Inner Life of Diane Arbus)
IZDAVAČ: BLOOMSBURY, 2011; JEZIK: ENGLESKI; FORMAT: 14,7X22,6 CM; 256 STRANA; POVEZ: TVRD SA ZAŠTITNIM OMOTAČEM; CENA: 15 AMERIČKIH DOLARA; 12,5 FUNTI; ISBN-10: 1608195198; ISBN-13: 978-1608195190.

Poznata uglavnom po crno-belim fotografijama čudaka i ljudi s margine u Njujorku, ali i portreta dece, Dajan Arbus ubraja se u red nezaobilaznih protagonista istorije fotografije druge polovine XX veka. Kako zbog svojih fotografija

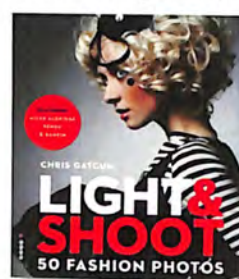

i pristupa, tako i zbog života koji je prekinula izvršivši samoubistvo u 47. godini, Arbusova je oduvek bila zanimljiva mnogobrojnim autorima. Knjiga je objavljena krajem avgusta i iako je u pitanju biografija, nije rađena u klasičnom stilu. Za razliku od drugih autora koji su se bavili životom ove umetnice, Vilijam Tod Šultc otišao je malo dalje i pokušao da pruži psihološki portret ove umetnice, otkrivajući i analizirajući ne toliko radove, koliko neke do sada nepoznate delove njenog privatnog života.

SVETLOST I SNIMAK: 50 MODNIH FOTOGRAFIJA
CHRIS GACTUM

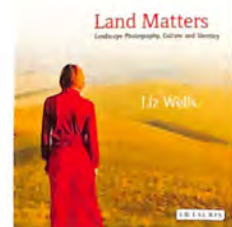
(Light & Shoot: 50 Fashion Photos)
IZDAVAČ: ILEX, 2011; JEZIK: ENGLESKI; FORMAT: 23,4X25,2 CM; 144 STRANE, KOLOR I CRNO-BELE FOTOGRAFIJE; POVEZ: MEK; CENA: 16 AMERIČKIH DOLARA; 14 FUNTI; ISBN-10: 1907579141; ISBN-13: 978-1907579141.

Iako su izdanja sličnog tipa već ranije predstavljana, ova knjiga verovatno zbog tematike, ali i koncepta, za sada se dosta dobro rangira na listi popularnih izdanja. Namenjena je uglavnom mladim fotografima, a fokusira se na svetlost i snimanje na primeru pedest modnih fotografija. U knjizi možete naći brojne savete i informacije, uključujući i one koje se odnose na izradu kataloga, portfolija, reklama ili fotografisanja modnih revija.

ZNAČAJ ZEMLJE: PEJZAŽNA FOTOGRAFIJA, KULTURA I IDENTITET
LIZ WELLS

(Land Matters: Landscape Photography, Culture and Identity)
IZDAVAČ: I.B.TAURIS, 2011; JEZIK: ENGLESKI; FORMAT: 13,6X21,4 CM; 352 STRANE, NEKOLIKO DESETINA KOLOR I CRNO-BELIH FOTOGRAFIJA; POVEZ: MEK; CENA: 24 AMERIČKA DOLARA; 16 FUNTI; ISBN-10: 1845118642; ISBN-13: 978-1845118648.

Pre nekoliko godina izdavačka kuća "Clio" objavila je jedno od najpoznatijih dela u domenu kritike i teorije fotografije – Liz Vels: "Fotografija: kritički uvod". Jedan deo te knjige Liz Vels posvetila je analizi pejzažne fotografije. Sada je odlučila da ovom najstarijem žanru u fotografiji posveti celu knjigu. Kroz nekoliko poglavlja Velsova na sebi svojstven način razmatra i pokušava da pokaže kako fotografije pejzaža i zemlje različitih autora iz različitih delova sveta utiču na savremene, političke, društvene stavove i shvatanja određene kulture, identiteta, naroda.

PRIMENJENA SVADBENA FOTOGRAFIJA
JOSE VILLA, JEFF KENT

(Fine Art Wedding Photography: How to Capture Images with Style for the Modern Bride)
IZDAVAČ: AMPHOTO BOOKS, 2011; JEZIK: ENGLESKI; FORMAT: 21,4X25,2 CM; 160 STRANA; PREKO 200 KOLOR I CRNO-BELIH FOTOGRAFIJA; POVEZ: MEK; CENA: 17 AMERIČKIH DOLARA; 14 FUNTI; ISBN-10: 0817400028; ISBN-13: 978-0817400026.

Fotografije venčanja i sve ono što ih prati odavno se ne svrstavaju u nižu kategoriju, jer su postale deo medijskog spektakla. O tome, pre svega, svedoči pojava specijalizovanog tržišta, emisija i velikog broja časopisa kao što su: *Brides*, *Cosmopolitan Bride*, *Vogue Bride*, *Town and Country Weddings*. Podeljena na tri glavna dela, knjiga je osmišljena kako bi

pomogla fotografima da se kreativnošću i savremenim originalnim pristupom probiju na sceni. Pored tehnike, u knjizi možete pronaći brojne savete i korisne informacije o tome na šta da obratite pažnju prilikom fotografisanja, kako da fotografišete mladu i zvanice, a kako samu ceremoniju i proslavu, te kako da unapredite posao i probijete se na tržištu.

* Cene su okvirne i podložne promenama

Profesionalci veruju memorijskim karticama SanDisk®

SanDisk®

NOVA SANDISK EXTREME® PRO™ SDHC™ UHS-I MEMORIJSKA KARTICA

Munjevito snimanje uzastopnih snimaka [brzina zapisa do 45 MB/s* (300X)]
Nova Power Core™ Controller tehnologija poboljšava ukupne performanse i pouzdanost
Uz pomoć automatske provere i korekcije eventualne greške postižu se ekstremna pouzdanost i povećanje integriteta podataka tokom očitavanja i zapisa
UHS Speed Class 1** omogućava snimanje brze akcije u punom HD i 3-D video† formatu.

Dostupno u kapacitetima od 8 GB††, 16 GB††, 32 GB††
Na sajtu sandisk.com saznajte zašto profesionalni fotografi veruju memorijskim karticama SanDisk®

* Brzina očitavanja/zapisa do 45 MB/sec (300X). Na osnovu SanDisk internog ispitivanja, performanse mogu biti niže u zavisnosti od host uređaja.
† 1 megabajt (MB) = 1 milion bajtova. X = 150KB/sec.
** UHS Speed Class 1 označava karakteristiku namenjenu da podrži HD video snimanje u realnom vremenu.
† SD™, SDHC™, microSD™ i microSDHC™ formati kartica samo do 32 GB; Za dodatne informacije poseti www.sandisk.com/proof
† Potpuna HD video (1920x1080x30fps), HD & 3D video podrška mogu da variraju u zavisnosti od host uređaja, veličine datoteke, rezolucije, kompresije, protoka podataka, sadržaja i drugih faktora. Videti: www.sandisk.com/HD.
†† 1 gigabajt (GB) = 1 milijarda bajtova. Određeni deo kapaciteta nije dostupan za smeštanje podataka.

SanDisk, SanDisk logo i SanDisk Extreme su žigovi SanDisk Corporation, registrovani u SAD i drugim zemljama. Power Core, Power Core Controller logo i SanDisk Extreme Pro su žigovi SanDisk Corporation. microSD, microSDHC, SD i SDHC robne marke i logoi su žigovi SD-3C LLC. © 2011 SanDisk Corporation. Sva prava zadržana.

Foto laboratorije

✦ Svetislav V. Dragović

IZGLEDA DA JE U KRVI SVIH LJUDI DA KRITIKUJU STVARI OKO SEBE I GLEDAJU PREKO PLOTA GDE JE TRAVA MALO ZELENIJA. KOD NAS POSTOJI JOŠ I KOMPLEKS DA SVE ŠTO JE STRANO TREBA DA BUDE BOLJE, POGOTOVU AKO JE TO STRANO ZAPADNOEVROPSKO ILI AMERIČKO

S obzirom na to da se krećem po mnogim zemljama, imam prilike da vidim šta se gde dešava. U Srbiji ima stvari koje mi idu na nerve, ali ima i onih koje me ushićuju, kako po opštem kvalitetu, tako i po odnosu cena-kvalitet. Te stvari čine da se mnogi gastarbajteri redovno vraćaju kući (kao što i ja radim), i opet redovno beže od kuće iznervirani nekim ponašanjem.

Već godinama smatram da su foto-laboratorije kod nas na vrlo visokom nivou. Možete se zapitati zašto je to tako. Kod nas se uglavnom, koriste printeri koji su zabranjeni i izbačeni iz upotrebe. Zapad, međutim, prelazi na suve postupke, a ako i ima mokrih, oni su s posebnim sistemima za neutralizaciju hemikalija. Ipak, primećujem da u pojedinim radnjama kod nas, na mestima laboranata, rade ljudi koji imaju fotografsko znanje. Shvatio sam da ti ljudi zaista razumeju o čemu je reč ako uđete u diskusiju s njima. Na Zapadu, na mestima laboranata rade priučene osobe, najčešće devojke kojima je fotografija "posao", ali ne i hobi. Oni koji više znaju, traže veće plate, a takve plate nemoguće je ostvariti u jednoj niskoprofitnoj aktivnosti. Cena izrade manjih fotografija (10x15 cm) u stranim i našim laboratorijama ne razlikuje se toliko. Na Zapadu za izradu tog formata laboratorije šalju fotografije poštom u jednu veliku centralnu laboratoriju (potpuno automatizovanu) i verovatno zarađuju samo na onom

dotatku za prijem porudžbine, dok fotografije rade u uslovima vrlo malog profita.

Glavni hit laboratorijskih usluga koje trenutno promovišu laboratorije na Zapadu jesu foto-knjige. Naše laboratorije prate taj trend, pa foto-knjige imaju u ponudi skoro sve radnje, a ima i firmi koje se samo time bave kao, na primer, "GOGO book".

Za najtačnije rezultate, kako pri snimanju, tako i pri povećavanju fotografija, na početnoj fotografiji postavite sivu kartu na osnovu koje može da se uradi kalibracija koja će biti reper za sve ostale fotografije, naravno, ako su snimljene pod istim svetlosnim uslovima.

Problem u radu laboratorija

Kao u svemu, kada postoji problem, u 99 odsto slučajeva on nastaje u komunikaciji. To je tako u svim delatnostima: strana koja nešto zahteva nije uvek svesna šta može, a šta ne može da se ostvari. Sećam se kada je naš pilot Mihailo Petrović (koji je bio i prva žrtva ratnog vazduhoplovstva u istoriji) dobio nalog od pretpostavljenog mu pešadijskog oficira da, kada dođe iznad neprijateljskih linija, malo zaustavi

avion i dobro osmotri šta se "dole dešava".

Zbog toga se postavlja kao najveći i najteži zadatak za osoblje u laboratorijama da često neukog kupca pouči šta sve može dobiti u fotografskoj usluzi. Bio sam prisutan raspravljanju između mušterije i laboranta da li je neki kružić na dosta oštećenoj reprodukovanoj crno-belom fotografiji dugme, značka ili fleka. Ljubazni laborant prihvatio je rekla-

maciju, iako nije bilo evidentno da li je kupac u pravu. Zato smatram da je najvažnije potencijalnom kupcu predočiti šta može da se napravi, a šta ne.

Ovo je problem ne samo sa skeniranjem fotografija, nego i negativa. Mala fleka od osušene kapi vode može da zavara svojim izgledom, a da ne govorim o prašini i drugim otiscima i napastima (izjedanje bakterijama).

De gustibus et coloribus non disputandum est

Stara rimska poslovice kaže da se "o ukusima i bojama ne raspravlja". Ukuse ćemo da ostavimo na miru, ali bojama se moramo baviti. Boje i ekspozicija najčešće su predmet diskusije i interpretacije, iako je na najvećem broju fotografija jasno šta se očekuje od boje. More ne može da bude drugačije nego plavo, osim u specijalnim slučajevima.

Meni se prilikom izrade fotografija najčešće desi da mi se sviđa neka fotografija za koju me članovi porodice ubede da je žučkasta. Kada odnesem svoje digitalne fotografije, već obrađene, u laboratoriju, obično prodiskutujem šta očekujem od fotografije, gde bi trebalo nešto drugačije uraditi. Svestan sam, međutim, da moj monitor kod kuće nije kalibrisan na isti način kao onaj u laboratoriji, pa često ostavljam laborantu da podesi boje prema svom

materijalu. Međutim, za savršenu kontrolu rezultata treba raditi s isključenim korekcijama bilo koje vrste, jer samo tako dobićete tačno ono što ste pripremili. Druga opcija jeste da potpuno verujete laborantu i da u razgovoru s njim dodete do toga kako fotografije treba da izgledaju. To je svakako moguće ako duže vremena radite fotografije u istoj laboratoriji i s istim laborantom.

Ako je na vašim fotografijama vernost boje izuzetno bitna (radite, na primer, neki posao), najbolje je negde u fotografiji ili seriji fotografija ubaciti na diskretno mesto malu sivu karticu, ne bilo kakvu, nego kalibrisanu 18% KODAK ili slične. Te karte su zaista neutralne boje, pa možete da zahtevate od laboranta da vam napravi fotografiju na kojoj se ta karta vidi kao i u originalu, koju možete imati kod sebe. Samo

Malo za perfekcionista

Primećujem da se sve veći broj fotografa u mojoj okolini opredeljuje za samostalnu izradu, odnosno štampanje fotografija. U Srbiji bi to moglo da se smatra luksuzom, jer su cene većih fotografija u laboratoriji dosta niže nego one u samostalnoj izradi. U inostranstvu je malo drugačija situacija. Perfekcionista ne mogu da dobiju tako kvalitetnu fotografiju za one pare kao u Srbiji. Takođe, nemaju direktan kontakt s laboratorijama jer su uglavnom centralizovane, pa fotografije dolaze s raznih strana i raznih država.

U samostalnom štampanju fotografija korisnik može da odabere neki od specijalnih papira s plemenitim površinama ("Hahnemühle", "Canson", "Moab", "Ilford" itd.), zatim pigmentna mastila vrlo dugog veka i može da štampa fotografiju formata A4, A3 ili A3+, pa i A2 za umerenu cenu. Na tržištu postoje štampači visokog kvaliteta, posebno za crno-bele fotografije koje umeju da budu problematične za klasičnu foto-laboratoriju. Iako to nije najekonomičnija varijanta, korisnik može

da kalibriše ceo proces – od digitalnog snimka, preko kalibrisanog monitora, do kalibrisanog štampača – čime drži ceo proces pod kontrolom i time smanjuje neophodnu količinu skupog otpada, jer papir i mastila nisu jeftini. Danas se fotografije na izložbe šalju u digitalnoj formi, pa se pred izlaganje odštampaju u nekoj laboratoriji, jer su ogromni troškovi slanja gotovih fotografija. Zato se ove perfekcionistačke fotografije prave ili za samostalne izložbe, eventualnu prodaju ili ukrašavanje sopstvenih prostorija. Za obične fotografske plebejce (u koje i ja spadam), preporučljivo je koristiti usluge dobre laboratorije.

Kako odabrati svoju laboratoriju

Za izradu porodičnih fotografija, uopšte nepretencioznih fotografija, velik broj laboratorija zadovoljava zahteve. U svim mestima gde sam živeo pravio sam izbor fotografija s različitim stepenom težine: fotografije u kontrastu, noćne snimke, portrete, cveće i sl. i napravio probnu porudžbinu kod svih laboratorija u mestu. Tu svakako treba ubaciti i sivu karticu, kako sam objasnio ranije. Iako cena nije za potcenjivanje, vaša odluka ne treba da bude zasnovana na ceni. Bolja je jedna dobra, skuplja fotografija, nego dve ili tri jeftine, a loše! Tu se gleda odnos cena/kvalitet.

Prilikom izrade fotografija koje su vam iz bilo kog razloga veoma bitne, pored opšteg kvaliteta treba

gledati i koji izbor papira nudi laboratorija. Dosta korisnika ne voli sjajne fotografije, iako su one najbolje za postizanje najvećeg tonskog opsega. Fotografije na mat papiru često nemaju lep dinamički opseg. Postoje i međurešenja: kristal površine koje mire mogućnosti sjajne površine i diskreciju mat površine. Ako tražite takve posebne kvalitete, pogledajte kakve su vam opcije. Ako u vašem mestu ne možete da nađete zadovoljavajući kvalitet, ili idite u neko drugo blisko mesto ili razmišljajte o nabavci štampača. Mali štampači formata A4 ne koštaju puno. Međutim, za masovnu izradu fotografija, u poređenju s uslugama komercijalne laboratorije, pored znatnih para utrošićete i priličnu količinu vremena.

MOJE ISKUSTVO

po sebi razume se da kartica i predmet moraju da budu osvetljeni istim svetlom. To znači da kartu ne smete staviti daleko od predmeta i svetla, ako je reč o veštačkom svetlu ili blicu, dok se kod pejzaža to retko može ispoštovati. Ja sam pokušao tako da radim, ali niko ne želi da gubi vreme tražeći korekciju za nekoliko fotografija kada tokom tog vremena može da uradi mnogo fotografija.

Ako ne snimate RAW fotografije, jer ni mnogi fotoaparati to ne mogu, radi dobijanja maksimalno korektnih boje treba predvideti i bracketing balansa belog. To znači odrediti balans bele sivom kartom ili difuzorom na objektivu, pa se naprave odstupanja naviše i naniže, a takođe, to isto može da se napravi i s ekspozicijom. U svakom slučaju, dobra priprema ključ je uspeha.

Ivana i Milan ocenjuju fotografije za test u foto-laboratorijama kod nas.

Zaključak

Uživajte u srećnom fotografskom podneblju u našoj zemlji, pratite njegovo razvijanje, i nemojte nerazumnim zahtevima za kvalitet i cenu uništiti profitabilnost vaše laboratorije i tako ostati bez nje. Dobar kontakt s vlasnikom laboratorije ili laborantom može da dovede do plodne i uzajamno korisne saradnje.

Test foto-laboratorija u deset gradova Srbije

Nakon teksta Svetislava Dragovića odlučili smo da u praksi proverimo njegove impresije, jer smo, kao i obično, bili nepoverljivi prema njegovim pozitivnim ocenama foto-laboratorija kod nas, u odnosu na mnogo razvijeniji i bogatiji Zapad. Odabrali smo pet fotografija Milana Živkovića koje su svojom specifičnošću pokazale koliko dobro ili loše laboratorije rade.

Tih pet fotografija poslali smo u deset foto-laboratorija iz svih delova Srbije, a do laboratorija smo došli na osnovu preporuka naših kolega fotografa iz datog mesta. Dakle, cilj je bio uraditi test u najboljoj foto-laboratoriji u određenom gradu, koja bi mogla izaći u susret zahtevima foto-amatera koji svoje fotografije ne tretiraju kao usputnu razonodu, već sredstvo kreativnog izražavanja. Sve kontaktirane foto-laboratorije rado su nam izašle u susret i ovim putem im se zahvaljujemo na saradnji. Važno je napomenuti da nismo postavljali nikakve uslove, niti davali uputstva – ponašali smo se kao svaka prosečna mušterija, a cilj je bio da nam laboratorije naprave fotografije najbolje što mogu. Na početku teksta vidite reprodukcije s originalnih fajlova, a potom su prikazani detalji skenova svake urađene fotografije. Uvećani su detalji s najbolje izrađene kopije. Samo testiranje napravili smo pod pri-

rodnim svetlom u senci (sivi zidovi). Svako fotografiji dodeljivali smo ocenu uzimajući u obzir papir i opšti utisak koji je fotografija ostavljala, s tim da smo posebnu pažnju obraćali na detalje i specifičnosti svake fotografije. Sabiranjem ocena došli smo do prosečne, koju i objavljujemo.

Uopšteno gledano, vrlo smo zadovoljni rezultatima (ocene se kreću od dobar do odličan) i smatramo da je ovaj test vrlo upotrebljiv za sve korisnike foto-laboratorija. Iako sve laboratorije nisu uspele verno da reprodukuju neke fotografije, sada svaki fotograf unapred zna koji problem se javlja u određenoj laboratoriji, pa ga, u dogovoru s laborantom, može korigovati i izvući maksimum iz potencijala te iste laboratorije. Dakle, kao što i Svetislav Dragović reče, dobra komunikacija s laborantom "može da dovede do plodne i uzajamno korisne saradnje", samo je neophodno da znamo mogućnosti i granice svake laboratorije.

SAVETI IZ "KLIK" LABORATORIJE U SMEDEREVU

● Dodite do informacija o starosti foto-štampeča i odaberite najsavremeniji, tj. najmoderniji. Raniji štampeči bili su analogni, namenjeni izradi fotografija s filma. Zatim su na red došli digitalni, ali je vlasnicima laboratorija data mogućnost nadogradnje starih štampeča – da na svoju mašinu dodaju takozvanu "masku" koja omogućava štampu digitalnih fotografija. Na visokokvalitetne printove – zaboravite.

● Sledeća stavka odnosi se na one koji izrađuju crno-bele i profesionalne fotografije. Pronađite laboratoriju koja u sastavu mašine sadrži spektrofotometar (uređaj za kalibraciju). Mašina se kalibriše ne samo da odštampa zadati ton već i da crni, sivi i beli tonovi budu apsolutno neutralni tako što će svaki sadržati jednaku količinu kolornih vrednosti. Ukoliko radite fotografije za izložbu ili vam je veoma važna njihova tačna reprodukcija na papiru, zamolite laboranta da isključi sve automatske korekcije na mašini i da pre puštanja vaše narudžbine iskalibriše mašinu.

S obzirom na to da štampeč radi u mokrom procesu, tj. koristi hemiju, dnevne varijacije temperature i vlage mogu znatno pokvariti kalibraciju koju je laborant uradio ujutru. Druga bitna stvar jeste da narudžbine nosite u laboratoriju popodne kada je hemija "legla" i postigla pravu temperaturu.

● Moderni štampeči imaju dva načina osvetljavanja emulzije (foto-papira). Led diodama (štampeči manjeg kapaciteta) i laserom (oni velikog kapaciteta). Neki fotografi kažu da postoji razlika, lično ne verujem u to jer oba principa daju izlaznu fotografiju u sRGB standardu. Ovo važi za štampeče rezolucije do 400 dpi. Prošle godine na tržištu su se pojavili laserski printeri koji imaju izlaznu rezoluciju od 640 dpi, što automatski daje fotografiju s više detalja. Takođe, novije mašine automatski koriguju balans bele, kontrast na fotografiji, uoštavaju po potrebi, uklanjaju crvene oči, "peglažu kožu" po želji korisnika i tako dalje. >>

FOTO RADNJE

"BG ELIT" Beograd

Od 2010. nov vlasnik preuzeo je ovu fotografsku radnju, i on je četvrta generacija fotografske tradicije porodice Simić, koja vuče korene još iz 1908. godine. Izrada fotografija obavlja se na najsavremenijem digitalnom foto-štampeču na tržištu – Noritsu 37HD, koja ima rezoluciju od 640 dpi u 12 bitova. Nudi izradu fotografija do formata 30x45 cm na Fujicolor Supreme i Professional DP II foto-papirima koji se odlikuju verno reprodukcijom boja i odličnom postojanošću. Korisnici mogu da biraju između sjajne, mat, pearl i silk površine papira. Garantuju potpuno crno-bele fotografije. Dodatne usluge: razvijanje filmova, štampanje velikih formata, izrada fotografija pristiglih preko Interneta, skeniranje, fotografije za dokumenta, prodaja filmova... Staklenac, Trg republike 011/41-26-898, 33-43-403

FOTO "ROYAL" Čačak

Atelje s tradicijom i iskustvom dugim 50 godina. Posluje u Čačku, na dve lokacije u centru grada. Izrada fotografija obavlja se NORITSU mašinama: QSS 3202 i QSS 3001. Nudi izradu fotografija svih formata do 30x90 cm, restauriranje starih fotografija, foto-knjiga, pozivnica, kalendara, vizitkarti... kao i fotografisanje svih vrsta proslava, i studijsko fotografisanje. Foto "ROYAL", Železnička bb, 32000 Čačak tel/fax: 032/349-208 Foto "VLADE", Bate Jankovića 21, 32000 Čačak tel/fax: 032/221-623 fotroyalcacak@gmail.com

"FOTO SRETENOVIĆ" Kikinda

Studio je osnovao 1938. godine Vasilije Sretenović. Opremljen je za fotografisanje i izradu fotografija koja se obavlja na mašini FUJI FRONTIER 330, na kojoj se izrađuju fotografije formata do 20x30 cm. Veći formati izrađuju se na štampeču EPSON STYLUS PHOTO PRO 4900. Nudi i izradu foto-knjiga. Fotografisanje u studiju je tradicija radnje. Vasilije Sretenović kvalitetom portretnih fotografija utvrdio je put ove radnje. Danas, pored portreta, studio je postao prepoznatljiv i po fotografijama hrane. Foto Sretenović Kralja Petra prvog 33 023/22-314, 063/81-0-6-758

"FUJI FOTO" Kragujevac

Laboratorija je osnovana 2002. godine i nalazi se u Karadordevoj ulici u centru Kragujevca. Korisnicima pruža usluge digitalne izrade fotografija sa svih medija, kao i skeniranja i obrade fotografija, fotografisanja u studiju i na terenu, uslužno štampanje velikih formata i prodaju prateće opreme: albuma, baterija, ramova, filmova... Posедуje Fuji Frontier mašinu i u proizvodnji koristi originalan materijal istog proizvođača. Zaposleni imaju skoro dvadesetogodišnje iskustvo u ovoj profesiji. Kontakt: 034/331-777

"FOTO LIK" Leskovac

Foto-radnja nudi sledeće usluge: - Izrada fotografija za dokumenta; fotografije formata do 30x45 cm; fotografija sa fotografije; izrada sa svih vrsta digitalnih medija. Presnimavanje sa VHS, VHS-C, 8 mm, Hi8, Digital 8, miniDV, DVD-a na DVD, kao i skeniranje i retuširanje oštećenih fotografija; foto-montaže i obradu fotografija. Nudimo i ukrašavanje fotografija različitim vrstama ramova, izradu kalendara, dodavanje teksta na fotografijama, izradu vizitkarti, pozivnica... Moguć je prijem i izrada fotografija i putem mejla. Otona Župančića 14 016/221-991 fotolik16@gmail.com

MOJE ISKUSTVO

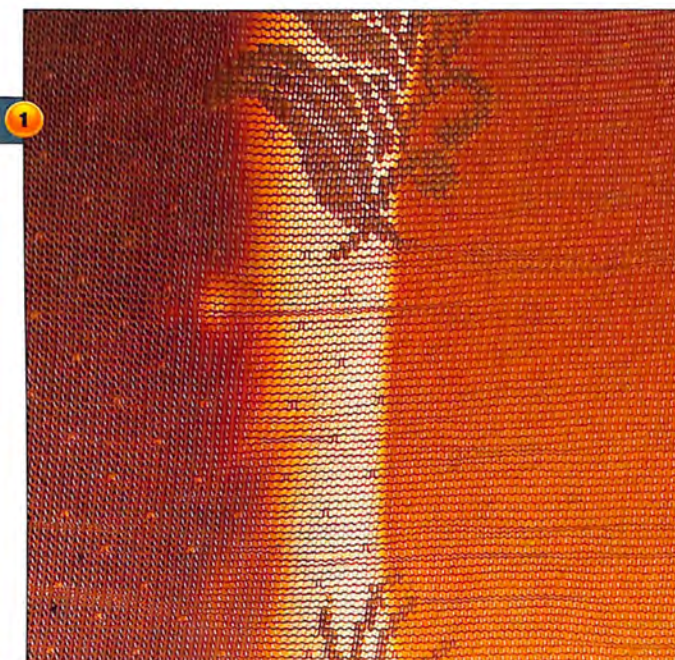
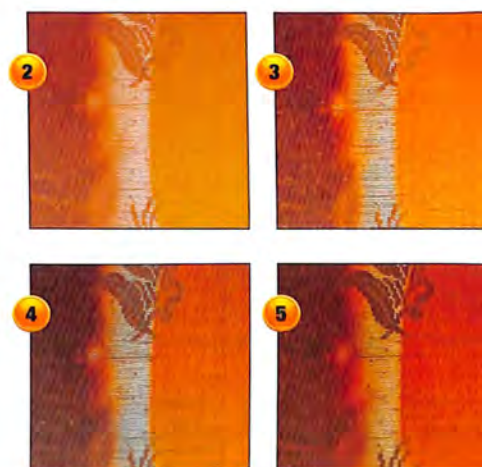

Fotografija 1: MRTVA PRIRODA

Iako na prvi pogled ne izgleda komplikovano za izradu povećanja, na ovoj fotografiji zastupljene su skoro sve boje, a pored toga ima sakriven i veliki problem – bela zavesa iza koje se nalazi bela roletna i još je snimljeno u kontrasvetlu. Većina laboratorija uspevala je da uradi tonski tačne fotografije, ali je na samo nekoliko fotografija vidljivo sve, pa i problematično mesto. Razlika je, inače, vidljivija na originalnoj fotografiji i iznosi oko 4 procenta između potpune beline i horizontalnih linija roletne.

Fotografija 2: AKT U VRATIMA

Svetlost sunca na zalasku koja je dolazila kroz prozor sa strane rezultirala je samo naizgled monohromatskom fotografijom. U senci s druge strane vrata nalazi se čitava paleta plavih i ljubičastih tonova koji, kako se ispostavilo, nisu bili problem za izradu kopija. Glavni problem bilo je vršno svetlo koje je za merne sisteme bilo problematično i mašine su uporno pokušavale da ga popune. U stvari, problem predstavlja

jednoličan, svetao ton koji se (iako nije) vidi kao "izgorelo" mesto, čak i u Camera Raw programu. Korigovanje samo ekspozicije daje tamnije kopije, a na nekoliko povećanja vidljiv je i zelenkasti "štih". Uključivanje automatske korekcije koja bi trebalo da proširi dinamički opseg dalo je na nekim kopijama loš efekat jer su fini tonovi plave postali veoma svetli, a kompletna fotografija izgleda preekspozicionirano.

Fotografija 3: GUSENICA

"FOTO ART" Niš

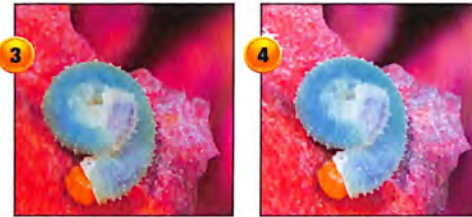
Fotografska radnja otvorena 1994. godine. Opremljena je najsvremenijim štampačem – Fuji Digital minilab Frontier 570. Osim profesionalnog fotografisanja i izrade fotografija, nude i razvijanje kolor i crno-belih filmova, kao i njihovu digitalizaciju. Od dodatnih usluga izdvajaju grafičku obradu u računaru. Takođe, vrše snimanja i prebacivanje video-materijala sa svih medija na DVD, s kompletnom video-obradom, kao i izradu profesionalnih foto-knjiga. U okviru radnje nalaze se dva profesionalno opremljena fotostudija, površine 40 i 50 m². Nalazi se na tri lokacije u gradu: Nikole Pašića 30/1, Bulevar Nemanjića 67a, Bulevar Sv. Cara Konstantina bb. 064/11-44-959, 018/245-371

"ZOOM PHOTO" Subotica

Sve vrste fotografskih usluga na štampačima Fuji frontiera 375 i 350 i na dve adrese u Subotici: Dušana Petrovića 4, 024/ 553- 978, Korzo 1 OA, 024/ 552-369 www.zoomphoto.rs

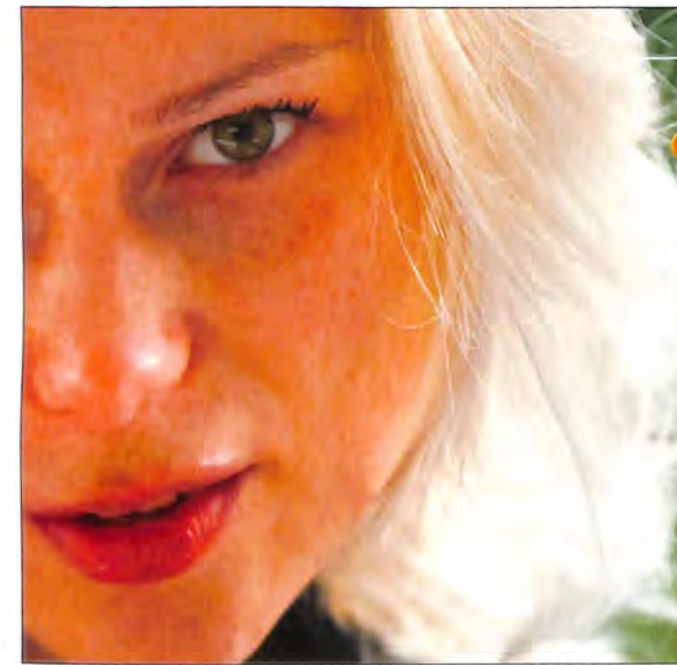

Fotografija koju su skoro sve laboratorije manje ili više uradile korektno sastoji se uglavnom od komplementarnih boja koje su veoma problematične za povećanje. Svetle nijanse ljubičastih, tirkizne i narandžaste boje nije lako postići mašinskom obradom.

Fotografija 4: PORTRET

Portret je pored akta bio najzahtevniji jer je trebalo zadržati "High-key" efekat na licu (dakle vrlo svetlu boju lica) i u isto vreme prikazati detalje na kosi, posebno na najsvetlijim delovima. Svaka greška u podešavanju rezultirala je različitim efektima: tamnijim licem, neprirodnim tonovima kože, prevelikim ili premalim kontrastom, a sve to pratio je gubitak detalja u najsvetlijim delovima, koji su se pojavljivali kao površine bez detalja.

"CANON M" Novi Sad

Izrađuje fotografije na FUJI FRONTIER 570 koristeći isključivo "Fuji papire" i hemiju. Mogućnost izrade fotografija na više vrsta papira. Izrađuju fotografije velikih formata do širine 110 cm, na raznim vrstama papira i platnu na "Epson" štampaču. Izdvajaju štampu na šoljama, kriglama, izradu privezaka sa slikom, foto u kugli, puzzle... Prvi u Srbiji uskoro kreću s izradom foto-knjiga različitih formata, kreiranih po sopstvenom izboru, za samo 10 min. Nalazi se na dve lokacije u gradu: Kralja Aleksandra br. 9 (podzemni prolaz) 021/ 47-20-888, 529-248 Radomira Raše Radujkova 1, 021/ 402-310 www.canon2.com

● PAPIRI: Situacija u Srbiji je raznolika. Neki koriste najjeftinije jer im tržište tako diktira, dok u bolje opremljenijim laboratorijama možete pronaći velik izbor emulzija, kao što su: Supreme, High Gloss, Mate, Silk, DP II i mnogi drugi. Cena će biti znatno viša, ali i razlika u kvalitetu fotografija je velika. Najbolje je da odštampate istu fotografiju na nekoliko različitih emulzija i na osnovu toga odlučite se za neke.

● CENE: Ne tražite najjeftiniju laboratoriju. Ukoliko su cene dosta jeftinije, znajte da za to postoji razlog – od štednje na kvalitetu "hemije", pa do starih emulzija kojima je istekao rok i sl. Kada pronađete kvalitetnu laboratoriju, preporučujem da nastavite da saradujete s njom i unapredite saradnju.

Fotografija 5: CRNO-BELO

Crno-bela fotografija obiluje detaljima, jakim kontrastom, ali bez bušnih belih i crnih. Ipak, osnovni test bio je neutralni ton koji svaka crno-bela fotografija treba da ima. Postići tačnu reprodukciju nije nimalo jednostavan zadatak jer je doživljaj crno-belog veoma relativan i često zavisi od svetla koje se nalazi u laboratoriji. Na primer, neonke daju zelenkasto svetlo, laboratorija uradi ljubičaste fotografije koje u unutra izgledaju perfektno, ali kada izadete napolje stvari se drastično menjaju.

FOTO-STUDIO "KLIK" Smederevo

Izrađuju fotografije na Fuji Frontier 7200 sa "Fuji" hemikalijama, na "Fuji" papiru. Fotografije se izrađuju isključivo s digitalnih fajlova. Cene su fleksibilne i zavise od količine fotografija. Studijski deo zasnovan je na Profoto rasveti i nudi profesionalnu portretnu, modnu i repro fotografiju. Studio prodaje i foto-opremu brendova "Nikon", "SanDisk", "Loweepro", "Sanyo", "Hama", "Hofman"... Kneza Mihajla 36B 026/619-757 www.fotostudioklik.com

"FOTO EMREKOVIĆ" Valjevo

Radnja je osnovana 1981. godine. Posедуje Digital Minilab Noritsu QSS 3202 SD za izradu fotografija do formata 30x90 cm na standardnim i specijalnim vrstama papira. Izrađuju ekskluzivne foto-knjige velikih formata, uz poseban osvrt na kvalitet i originalnost snimaka, kao i na dizajn svake knjige pojedinačno. Nude usluge fotografisanja u studiju, kao i na terenu, i prodaju "Nikon" i "Olympus" fotoparate i prateću opremu, veliku paletu baterija svih vrsta i memorijskih kartica. Kneza Miloša 48 014/ 23 9-6 96, 237-793 emrekovic.foto@gmail.com

● FORMATI: lako je za amaterske fotografije omiljeni format 10x15 cm, zbog male razlike u ceni sve više se traži tzv. "svadbarski" format 13x18 cm, jer daje mnogo više detalja, dok za nekada popularnim formatom 9x13cm skoro da nema zahteva.

● ZA AMATERSKE FOTOGRAFIJE: Uvek fotografišite u odnosu 4:3. Mnogi na fotoaparatu podese odnos 16:9, 16:10 i sl. i kasnije ne mogu u punom formatu odštampati takvu fotografiju jer se odnos strana ne uklapa sa standardnim fotografskim formatima. Takođe, fotoaparat podesite u sRGB režim ukoliko fotografije ne obrađujete naknadno u nekom od programa za obradu slike. Vodite računa da podesite fotoaparat da snima u najvećoj rezoluciji (najmanje stane na karticu) za najkvalitetnije printove.

Isključite sve opcije koje dodatno "napucavaju" fotografiju (vivid). Najbolje je da fotoaparat, nakon oduševljenja njegovom kupovinom i neumornog čekanja raznih opcija, vratite na fabričke vrednosti. Ovo je opisano u svakom uputstvu fotoaparata.

● FOTO-KNJIGE: Još jedan trend koji u Srbiji nije dovoljno zaživeo jer je cena visoka zbog male potražnje. Ovaj način prezentovanja fotografija odličan je za poklon ili knjigu venčanja.

● Umesto zaključka preporučujem vam da svoje fotografije štampate ili u laboratoriji ili na kućnom štampaču. Jedino tako ćete ih sačuvati od zaborava.

Igor Ilić

br.	Fotografska radnja	Fotografija 1 / OCENA	Fotografija 2 / OCENA	Fotografija 3 / OCENA	Fotografija 4 / OCENA	Fotografija 5 / OCENA	KONAČNA OCENA
1	BG Elite Beograd	odlična reprodukcija / 5	odlična reprodukcija / 5	dobra reprodukcija tonova uz blago pojačanu saturaciju / 4.8	odlična reprodukcija / 5	odlična reprodukcija / 5	4.96
2	Foto Rojal Čačak	dobra reprodukcija tonova uz slabiju saturaciju / 4.6	previše svetla kopija, nedostatak detalja u belinama, opšti magenta ton / 3	opšti magenta ton i presvetla reprodukcija / 3.2	odlična reprodukcija / 4.9	odlična reprodukcija / 4.9	3.84
3	Foto Sretenović Kikinda	blagi nedostatak detalja u belinama / 4.4	nedostatak detalja u belinama, opšti plavi ton / 3.5	malo svetlija kopija / 4.4	odlična reprodukcija, neznatno svetlija / 4.9	dobra reprodukcija, pojačan magentni ton / 4	4.24
4	Fuji foto Kragujevac	tamna, prejak kontrast, bez detalja u belinama, opšti plavi ton / 2.5	suviše svetla kopija, plavi ton / 3.4	svetlija kopija, plavi ton / 4	pretamna reprodukcija uz jaki plavi ton / 3.2	kontrastna kopija sa manjkom detalja u belinama, zeleni ton / 3.8	3.38
5	Foto Lik Leskovac	najsvetliji delovi fotografije su bez detalja / 4.2	dobra reprodukcija uz pojačanu saturaciju / 4	dobra reprodukcija uz pojačanu saturaciju / 4.6	dobra reprodukcija uz pojačanu saturaciju / 4	nedostatak kontrasta i pojačan plavi ton / 3.6	4.08
6	Foto Art Niš	nedostatak detalja u belinama, manja saturacija i blagi nedostatak kontrasta / 4	tamnija reprodukcija i blagi nedostatak kontrasta / 4.7	svetlija reprodukcija i blagi nedostatak kontrasta / 4.4	nedostatak detalja u belinama uz pojačani plavi ton i manjak saturacije / 4	odlična reprodukcija uz blagi nedostatak detalja u belinama / 4.7	4.36
7	Canon M Novi Sad	neznatno svetlija kopija, nedostatak detalja u belinama, blago pojačan plavi ton / 4.2	pojačani plavi ton / 4	pojačan plavi ton / 4	pojačan plavi ton / 3.8	dobra reprodukcija uz blagi plavi ton / 4.3	4.06
8	Foto studio Klik Smederevo	bez detalja u belinama / 3.8	odlična reprodukcija / 4.8	svetlija kopija, pojačana saturacija / 3.8	svetlija kopija, bez detalja u kosi, smanjen kontrast / 3.6	dobra reprodukcija uz blagi žuti ton / 4.5	4.10
9	Zoom foto Subotica	odlična reprodukcija uz blagi plavi ton / 4.8	tamnija reprodukcija, plavičasti ton / 3.8	svetlija kopija, blago pojačana saturacija / 4.5	dobra reprodukcija uz blagi HDR efekat na koži / 4.7	tamnija reprodukcija uz blagi zeleni ton / 4.3	4.42
10	Foto Emreković Valjevo	najsvetliji delovi fotografije su bez detalja / 4.2	svetlija kopija, nedostatak detalja u belinama / 4.5	odlična reprodukcija / 5	jača saturacija i blag nedostatak detalja u belinama / 4.7	odlična reprodukcija uz blagi plavi ton / 4.8	4.64

Život nije stvarnost

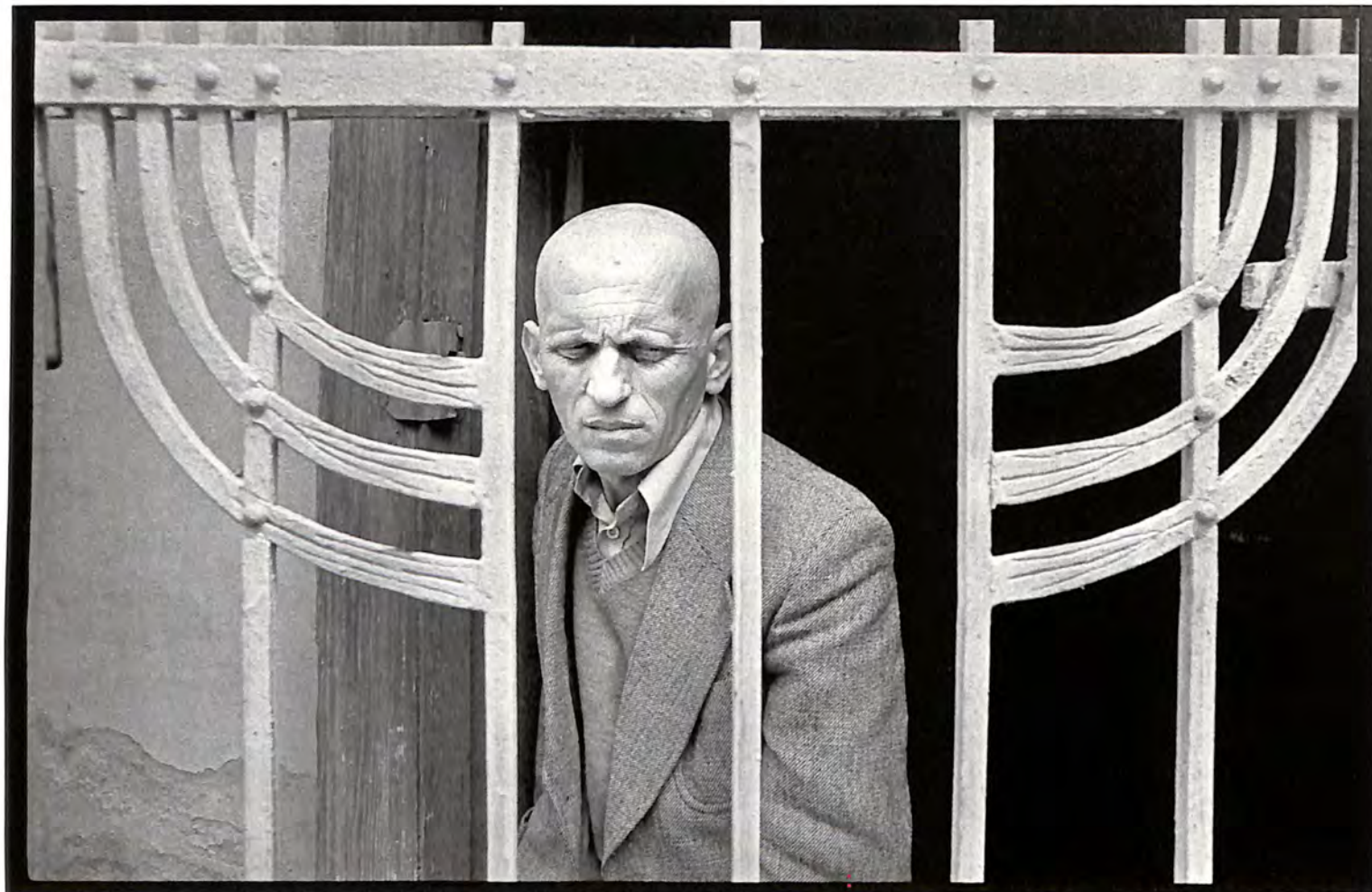
Predrag Mihajlović Cile

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE,
iz ciklusa "Život nije stvarnost –
Berbernica"

PEJZAŽI, PORTRETI, AKTOVI, PRIZORI
SVAKODNEVNOG ŽIVOTA NA FOTOGRAFIJAMA
PREDRAGA – CILETA MIHAJLOVIĆA TRAGAJU
ZA ODGOVOROM NA PITANJE: MOŽE LI I
KOLIKO FOTOGRAFIJA BITI BUNTOVNI IZRAZ
STVARALAČKE SLOBODE, IZNENAĐENJA,
SUOČAVANJA S DRAMOM LJUDSKOG ŽIVOTA?

 Slobodan Lazarević

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Život nije stvarnost – Kapija"

U jednom, sada već davnom razgovoru, Mihajlović će fotografiju odrediti ne kao medij koji ponavlja stvarnost, već kreativni koncept koji prevashodno zauzima stav, suprotstavljajući se duhu konformizma, gotovog obrasca, kič egzistencije.

Tako shvaćena fotografija ne može biti plod slučaja nego koncept, napor da se udahne jedna nova dimenzija našem pogledu koji još ne poseduje saznanje o tome koliko fotografija može biti teška umetnost.

Jednom prilikom, dok smo radili na projektu "Starac iz Mandića" – knjizi o stoletnom hrastu, zapisu u Malim Krčmarima, selu nadomak Kragujevca, spontano sam ga upitao o njegovom detinjstvu i stvarnom značaju tog doba u čovekovom životu, značaju za formiranje njegove stvaralačke ličnosti. Odgovorio mi je da je imao srećno detinjstvo ispunjeno ljubavlju roditelja, igrom i čitanjem, a da je prve fotografije napravio kada je imao 12 godina na časovima tehničkog obrazovanja i nastavio da se fotografijom bavi kroz detinjstvo i mladost. Kasnije, sedamdesetih godina prošlog veka, intenzivno se družio s kino-kamerom, verujući kako će postati filmski snimatelj.

Ne pripovedam slučajno ove Mihajlovićeve mladalačke zanose jer se upravo u njima kriju klice njegove fotografske poetike. Iz nje posebno izdvajam njegovo tada formirano mišljenje da su scenarista, odnosno pisac i snimatelj najvažnije tvorbene ličnosti filma: prvi kao stvaralac literarnog predloška, drugi kao direktni tvorac slike, vizuelne informacije koja je osnov filmskog izraza. (Interesantno je, može se zapaziti, mladi Predrag Mihajlović režiseru ne dodeljuje kreativnu ulogu.)

Ovaj detalj iz autorovog ranog života ne navodim kao deo zabluda koje se javljaju gotovo kod svih stvaralaca,

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Život nije stvarnost – Na železničkoj stanici"

već kao rano formiran princip filmskog razmišljanja, koji će Mihajlović u radovima kasnijeg opusa uspešno razvijati. Projekti: Život nije stvarnost (1991), Starac iz Mandića (1999), U ime naroda (2003) i Sećanje na Floridu (2009) realizovani su na principima pokretne slike, koja otkriva biće čoveka, ali i samog stvaraoca koji većito traga za sobom i živi da bi u slikama okolnih i povezanih prizora otkrio i delić sebe samoga. U fotografu (čiji postupak stvaranja ipak nije samo tehnologija) živi neprekidna težnja da iskaže lični doživljaj; želja da svom opažaju istovremeno dā univerzalni značaj i lični pečat. To je Mihajlovićevo traganje za kamenom mudrosti koji je, istovremeno, i ne manje Sizifov kamen.

SREĆA SE NE SASTOJI U TOM DA POSTIGNEMO ZADOVOLJSTVO, VEĆ DA NIŠTA NE ŽELIMO, JER TO ZNAČI DA SMO SLOBODNI.

Epiktet

FOTOGRAFI

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Život nije stvarnost – Fotografija"

POLITIKA JE VEŠTINA SPREČAVANJA LJUDI DA SE MEŠAJU U ONO ŠTO IH SE TIČE. *Pol Valeri*

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Život nije stvarnost – Prelaženje cevi"

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Život nije stvarnost – Tito"

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Život nije stvarnost – Ruke"

SVI BUDNI IMAJU ISTI SVET, A SVAKI SNEVAČ IMA SVOJ

Horacije

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Život nije stvarnost - San"

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Sećanje na Floridu"

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Sećanje na Floridu"

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Sećanje na Floridu"

NIŠTA NIJE LEPO IZ SVIH UGLOVA.

Horacije

Umetnik mora da se služi izrazom koji mu omogućava uspostavljanje komunikacije. Književnik se izražava artikulisanom, preciznom rečenicom, slikar sigurnim i raznovrsnim potezom, fotograf opaža i snima stvari svima vidljive, poznate, očigledne. Naše doba obeleženo je vladavinom medija u kojima fotografska slika ima posebnu ulogu i značaj. Tim pre što stvaraoci medijskih programa dobijaju neslućene mogućnosti u pogledu manipulacije masom koja sve to posmatra. Jedan deo te sposobnosti medija, onaj koji se u fotografiji naziva dokumentarnim, Predrag - Cile Mihajlović je demonstrirao oblikujući izložbe i knjige fotografskog nasleda Kragujevačkih amatera i profesionalnih ateljea od pre jednog veka, ali mnogo više stvarajući svoje originalne cikluse čije smo naslove već naveli. U njima, on je na dokumentarno dosledan, a umetnički impresivan način, prikazao tehnologiju stvaranja modernih kultova. Analizirajući ih svojim objektivom, autor otkriva svu njihovu ironičnost, ponekad i grotesknost, prekriva, ali i razotkriva njihove težnje da budu instrumenti moći i vlasti. Nema sumnje da je tom prepokrivanju-razotkrivanju, to jest demokratizaciji društva, fotografija, pa dakle i Mihajlovićeva, dala poseban i veliki pečat.

Posmatrajući i analizirajući ovaj dokumentaristički, do sada stvoren deo opusa Predraga - Cileta Mihajlovića, možemo ga smestiti, s manjom ili većom preciznošću, u određene funkcionalne i tipološke "ladice", ali će u svim okolnostima poruka tog dela biti ista - pravi progres može nastati tek ako se dogodi da masa do te mere ovlada medijima, da ih upotrebljava za sopstvene, korisne, kulturne svrhe. Dakle, kad se ostvari kvalitet komunikacije na "polzu" demosa.

Predrag Cile Mihajlović

Predrag – Cile Mihajlović (Beograd, 1955) radi kao fotograf u Narodnom muzeju u Kragujevcu. Član je ULUPUDS-a od 1988. godine, majstor fotografije Foto-saveza Jugoslavije od 1995. godine. Kao honorarni nastavnik predavao je fotografiju na Akademiji umetnosti u Prištini – Zvečanu, na smeru za grafički dizajn. Održao je oko dvadeset samostalnih izložbi autorske fotografije (Kragujevac, Karlovac, Čačak, Split, Beograd, Priboj, Omoljica...). Rad na istraživanju i prezentaciji fotografske baštine u Srbiji rezultirao je projektima "Kragujevac na snimcima foto-amatera 1900–1914", izlaganom 1986. u Kragujevcu i Beogradu, "Kragujevac na starim fotografijama 1859–1918", izlaganom 1989. u Kragujevcu i 1990. u Beogradu, knjiga "Spomenar 1904–1914", izdata 1996. godine. Imao je više izložbi u zemlji i inostranstvu, među kojima su: izložba fotografija kragujevačkih amatera 1904–1914. u Ingolštatu (Nemačka) 2001. godine na Danima internacionalne kulture, izložba fotografija "Kragujevac prestonica i perjanica Srbije u XIX veku" 2002. u Kragujevcu, izložba "Ljubiša Đonić, fotografije 1980–1920." u Kragujevcu i Beogradu 2004. godine. Ostali autorski projekti: Knjige "Život nije stvarnost", SKC, Kragujevac 1991, "Starac iz Mandića", Jefimija, Kragujevac 1999, "Sećanje na Floridu", Koraci, Kragujevac 2008, foto-monografija "Kragujevac", Koraci, Kragujevac 2007. Dobitnik je plakete ULUPUDS za 1996. godinu i plakete Nacionalnog centra za fotografiju 2002. godine. ■

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Sećanje na Floridu"

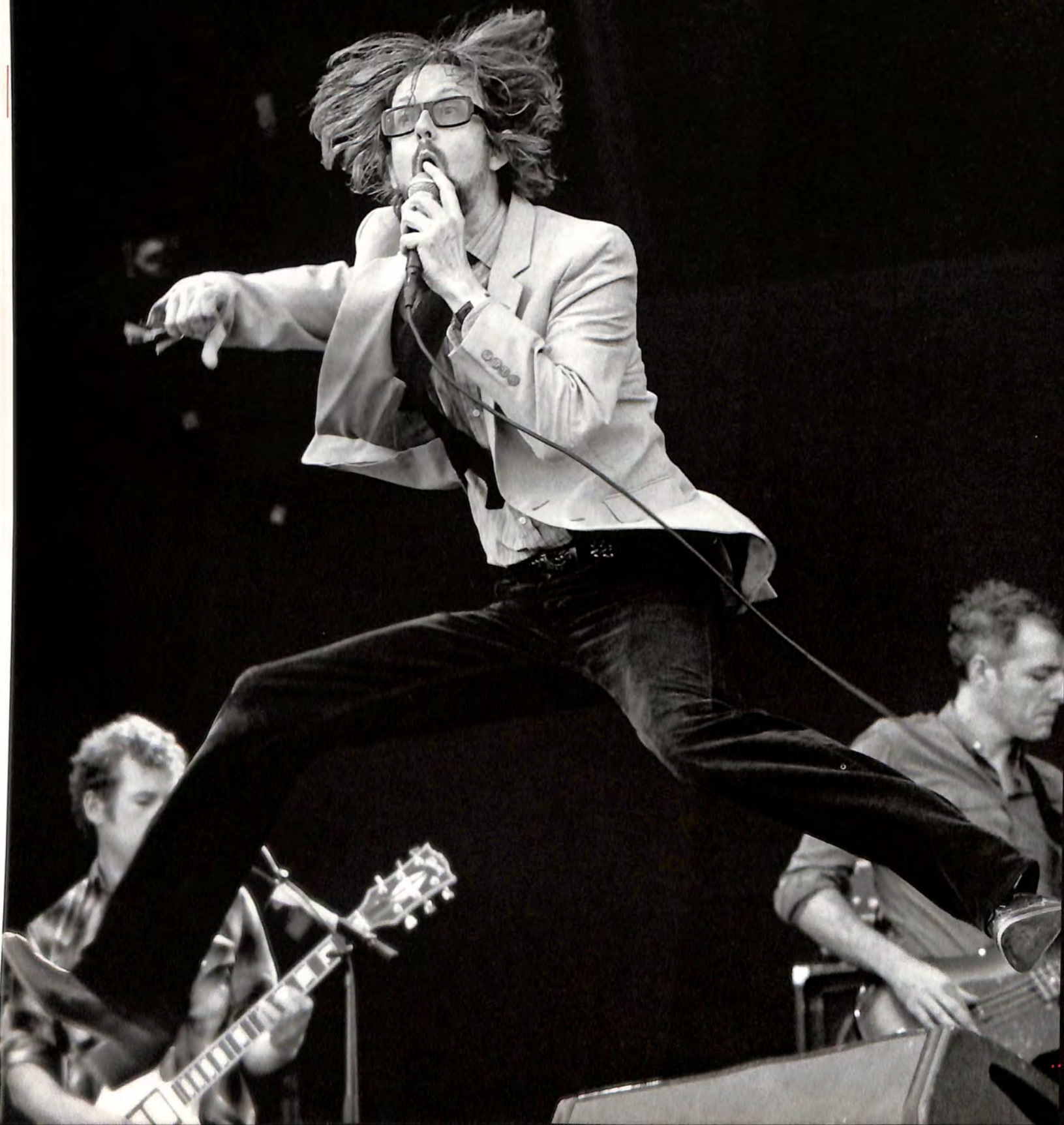
© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Sećanje na Floridu"

© PREDRAG MIHAJLOVIĆ CILE, iz ciklusa "Sećanje na Floridu"

Energija žive muzike

© SAŠA HUZIJK, Jarvis Cocker, FM4 Frequency festival, Sr. Polten (Austrija), 2009

SVAKODNEVNO SE SUSREĆEMO S KONCERTNOM FOTOGRAFIJOM, BILO DA JE RIJEČ O DNEVNOM TISKU, REKLAMAMA, ONLINE PORTALIMA I VEB STRANICAMA, UVIJEK ĆE VAM ZA OKO ZAPETI NEKA FOTOGRAFIJA SA POZORNICE, KOJA POKUŠAVA DOČARATI DJELIĆ ATMOSFERE

Paulo Bunčuga

© EDVARD MOLNAR, Lajkó Félix, 2007

© EDVARD MOLNAR, Roscoe Mitchell, 2008

CRNO-BELA KONCERTNA FOTOGRAFIJA

Uz kolor-fotografiju koja je već dugo standard u štampanim medijima, crno-bijela i dalje ima svoje mesto, možda i više nego pre, jer automatski odudara od šarenila kojim smo svakodnevno okruženi. To je najbolje sažeo Ted Grant, u svojoj izjavi: "Kada fotografišete ljude u boji, vi fotografišete njihovu odeću. Ali kada fotografišete ljude u crno-beloj tehnici, vi fotografišete njihovu dušu!"

SAVJETI

• Niste sigurni u sebe? Stavite na prioritet ekspozicije, igrajte se sa postavkama otvora blende f/2,8 i f/4, te obavezno stavite postavku mjerenja u točki "spot metering". Izoštrite na lice izvođača, a zatim kadrirajte. Osobno se služim "center focus point" – točkom za izoštravanje koja je po meni i najbolja i najtočnija za mjerenje osvjjetljenja i kasnije kadriranje.

matu fotografiju sa ovakvog događaja je "must have". Sami po sebi znate da barem mobitelom morate uvijekovječiti svoju nazočnost na koncertu, pa makar na sličici ostajali nekakvi apstraktni pikseli. U vremenu Facebooka, Twittera, online blogova i slično, ljudi pokušavaju dobiti što bolje fotografije za svoje stranice, ne bi li se pohvalili gdje su bili, pa tako i ja nisam bio imun na početničke pokušaje. Oduvijek zadivljen scenskim nastupom i pozitivno ljubomoran na koncertne fotografe koji su tik do pozornice hvatali najbolje od najboljeg, zaputio sam se i ja u te, nepoznate vode, i to prvo fotografirajući male nastupe diljem otoka Hvara i Splita. Vidjevši jednom oglas veb portala Soundguardian o potrebi za fotografima, javio sam se, jer sam bio uvjeren da sam izučio zanat tijekom godina, no ono što me je čekalo u profesionalnom fotografskom svijetu nije nimalo bilo glamurno kao što većina ljudi misli.

Prve tri pjesme

Ako možda ne znate, fotografima je dozvoljeno koncertu prisustvovati i fotografirati isključivo tijekom prve tri pjesme, što se svodi na prvih pet do deset minuta. Ili, kako vidim u zadnje vrijeme, imaju samo jednu, prvu pjesmu, pa što uhvate, uhvate. Meni je osobno pravilo prve tri pjesme stvarno smiješno. Što je najbolje od svega, ima mali milijun pravila koja se doslovno mijenjaju od organizatora do organizatora.

Pa ipak, sve se svodi na jedno: fotografi ispadaju uljezi koje je organizator, odnosno izvođač, zbog promocije primoran pustiti, te ih se ponekad otvoreno tretira kao nepoželjne. Iako je koncertna fotografija prvo što će ljudi vidjeti dan nakon koncerta na portalima ili u novinama, fotografi su često neprofesionalno tretirani i omalovažavani, u mjeri koju sam prije olako shvaćao slušajući kolege, misleći pritom da izmišljaju i preuveličavaju.

Mnogi izvođači su na početku koncerta dosta suzdržani i rezervirani od svog uobičajenog scenskog nastupa. Zbog prisustva medija se na početku (ponekad) jedva i nešto događa, sve pod izlikom da bi fanovi koji su platili kartu mogli uživati kasnije i imati neopisivo iskustvo za razliku od onih koji nisu imali tu privilegiju. Čak je i osvjetljenje u pravilu siromašno, a nerijetko se tek na trećoj pjesmi ponekad nešto može uhvatiti. Uostalom, većinu svojih fotografija i napravim u dva navrata: na samom početku koncerta, kada pozornica svjetlosno eksplodira prilikom ulaska izvođača, te pri kraju treće pjesme, kada su napokon reflektori i cjelokupno osvjetljenje usklađeni, a izvođači sretni što fotografi odlaze.

Najbolje od svega je kada osoblje zaduženo za fotografe objavi zahtjeve izvođača te, primjerice, kažu da se ne smijemo micati sa svojih mjesta, niti činiti nagle pokrete! U isto vrijeme fanovi mogu bacati plastične čaše (često pune), raznorazne stvari i

PRAKSA NA DELU

© PAULO BUNČUGA, AC/DC

© PAULO BUNČUGA, Deep Purple

SAVJETI

- Imati fotoaparat koji savršeno radi na ISO 800 i 1.600 je ono što vam treba. Ako ga nemate, stavite na ISO 400, te čekajte svoju priliku na refrenima pjesama kada je osvjetljenje dosta jako.

© PAULO BUNČUGA, AC/DC

predmete (jednom mi je čak prošla i LP ploča kraj glave), tući se s redarima, pljuvati među sobom, gurati ogradu, pokušavati dotaknuti svoje idole, uzvikivati njihova imena, snimati sa mobitelima i fotoaparatima..., ali fotograf ne smije raditi nagle pokrete i koristiti blic jer to ometa izvođače?

Mogu shvatiti da ne koristimo blic (ako ste odmah u razini pozornice) jer je stvarno iritantan, te ga nikada ne upotrebljavam zbog poštovanja prema izvođačima, ali neka nebulozna uputstva znaju stvarno iritirati. No, da vas ne bi obeshrabrio, prijedimo na par tehničkih stvari bez kojih ne mogu zamisliti djelovanje koncertnog fotografa.

Akreditacija

Možete biti "freelancer" kao ja nekada prije, te šetati po nevažnim koncertima unutar klubova ili malih događanja gdje vas nitko ništa ne pita, no ako nemate neku jaku akreditaciju od novinskog portala, dnevnih novina ili časopisa, slobodno zaboravite na velike koncerte i velika imena. Možda trenutno mislite: Da, vjerojatno ću raditi za XY časopis ili baš će mene uzeti... Vjerujte mi, koliko god izgledalo kao kliše, pišite raznim urednicima. Zamolite da vam se pruži šansa, istaknite svoje odlike, zauzmite stav kakvog nemaju trenutni fotografi, a upravo ste vi taj koji može doprinijeti populariziranju portala ili novina. Kod kuće imam točno deset odbijenica od dnevnih novina i časopisa kojima nije potreban fotograf. Ipak, budite uporni, surfajte po netu, gledajte prilike jer se svakodnevno pružaju. Moj savjet je da za prvu priliku imate nešto sopstvenog novca. Zna se dogoditi da se traži snimanje megapopularnog svjetskog benda koji nastupa u susjednoj zemlji, a određeni magazini i portali nemaju fotografa kojeg bi u tom trenutku mogli poslati. Plaćanje putnih troškova s njihove strane ne dolazi u obzir, ali tu vam se ukazuje najbolja prilika za rad. Povratna autobusna karta s noćenjem, jelom i najnužnijim stvarima za dva dana nikada ne prelaze sto eura. Dakle, vredi investirati.

Još jedna jako važna stvar: kada dobijete akreditaciju, znači da predstavljate određenu firmu i instituciju iza sebe. Nemojte dopustiti da se dogodi nešto

SAVJETI

- Izbjegavajte svjetlo samo jednog reflektora, tj. jedne boje. Crvena boja će ispikselizirati vašu fotografiju, kao i jarko plavi reflektor.
- Dok izvođači nisu na pozornici, neka vaši objektivni budi uprti u publiku. Popnite se na ogradu, te visoko dignite fotoaparat. Dignite ruku publici (kao da pokazujete nekom da se ustane) pa pokažite na fotoaparat. Rulja će živnut, pružit ruke prema vama, početi svoj performans.
- Nemojte gledati nakon svake fotke u LCD fotoaparata. Možete ponekad provjeriti oštrinu fotografije i histogram, jer ono što vam pokazuje LCD možda izgleda dobro, ali kad dođete kući i pogledate iste snimke, možda ćete poželjeti baciti monitor kroz prozor.
- **OBAVEZNO** koristite RAW format. Jedino ćete u tome formatu moći spasiti fotografiju, a dobru učiniti još boljom.

© EDVARD MOLNAR, Astillero, 2008

© SAŠA HUZZJAK, Esben and the Witch fanovi, Bažant Pohoda festival, Trenčín (Slovačka), 2011

PUBLIKA KAO ČLAN BENDA

- Nemojte zaboraviti na publiku bez koje, priznajte i sami, koncert ne bi bio ni blizu onome što jeste. Tu je skoro svaki objektiv odličan – bilo širokougaojni za lovljenje celokupne atmosfere ili teleobjektiv za pronalaženje detalja u publici.
- Kao i kod događanja na pozornici, i tu je bitno čekanje pravog izraza i situacije.

© EDVARD MOLNAR, Corey Wilkes, 2008

"UVEK MORAMO OBRATITI PAŽNJU NA POZADINU JER NEKI ELEMENTI MOGU POKVARITI UHVAĆEN TRENUTAK. TU MISLIM NA STATIVE ZA MIKROFON, KONSTRUKCIJU BINE, REFLEKTORE, INSTRUMENTE, KAO I MUŽIČARE U POZADINI." EDVARD MOLNAR

negativno i nedostojno fotografa, te da svojim eventualnim ispadom narušite i firmin i svoj ugled, jer se ništa ne širi tako brzo kao loša vijest, a nakon toga će vam mnoga vrata biti zatvorena. Poštujte svoje kolege, poštujujte sva uputstva nadređenih organizatora, svoje mišljenje zadržite za sebe i istaknite svoju akreditaciju dobivenu na ulazu od strane organizatora. Koristite će vam se kasnije, kada se budete vraćali na koncert, jer vam bez nje nema ponovnog ulaska.

YouTube

Ok, dobili ste akreditaciju, znači – dobili ste i svoj prvi posao. Znae ime benda ili izvođača i što sada? Ođite na "YouTube", a kasnije i na stranice izvođača kojeg ćete fotografirati. Biti će vam od velike koristi. Naime, YouTube sadrži sve žive scenske nastupe, a veb stranice izvođača sadrže fotografije u najboljem svijetlu, te tamo naučite njihove poze, stavove i navike (primjerice, kojom rukom izvođač drži mikrofon i sa kojom stranom publike najviše komunicira, odakle počinje koncert itd.).

Sjećam se, još kao dječak gledao sam dokumentarac o Madonni, koja radi probe na pozornici. Svaki put na isto mjesto, tokom ponavljanja pjesme, dok lagano trči slučajno se spotakne i padne, ali se brzo dignu i nastavi kao da ništa nije bilo. Naravno, sve je to predstava za mase, ali uvježbana do savršenstva. Vodeći se za tom niti vodiljom, morate znati da u današnje vrijeme svi veliki izvođači isto rade.

Prošlo je vrijeme ludih sedamdesetih i Doorsa, kada se nikada nije znalo što će se desiti na bini. Danas je previše kapitala u igri da bi se bilo što prepustilo slučajnosti i improvizaciji.

© ALEKSANDAR DUNKIĆ.
The No Smoking Orchestra
dr Nele Karajlić, 2008

Nikon D3X, AF-S
NIKKOR 24-70mm
f/2.8G ED

SAVJETI

- Photoshop je za mene nužno zlo, tek toliko da bi malčice poboljšali fotografiju kroz: noise, levels, brightness / contrast i color balance. Najbolje arhiviranje svojih koncerata ćete postići kroz "Adobeov" Bridge.
- Ako vam je veliki ISO uništio fotografiju, probajte je konvertirati u crno-bijelu. Djelovat će "art" i imat će zrnatost kao nekadašnji filmovi koji su se koristili.

Pripremite se i upoznajte svoj D-SLR

Nema tu velike filozofije oko pripreme. Dan prije pregledajte kompletnu opremu. Kartice moraju biti prazne i funkcionalne, ogledalo fotoaparata čisto, stakla objektivna također. Razne maramice za brisanje, baterije pune do maksimuma, ako je moguće laptop za obradu i slanje fotografija u uredništvo. Ovisi o vremenu (kiša) i prostoru (da li ste na otvorenom ili u zatvorenom prostoru), uzmite kabanicu za vas i vaš fotoaparat. Rain covers za fotoaparate su dosta jeftine, tako da se isplati imati jednu uvijek u torbi ili ruksaku. Ako je nemate, obične plastične vrećice, rastezljive gumice i selotejp će biti dovoljne za prvu pomoć.

Pošto veliki koncerti imaju u sklopu i pirotehniku, razmislite u investiranje UV filtera, koji štite osjetljivo staklo objektivna. Bolje da vam varnica uništi filter od petnaest eura, nego objektiv od dvije tisuće eura. Meni važan dio opreme jest i mali mobilni stick pomoću kojeg šaljem fotografije internetom, iz autobusa, dok se vraćam kući sa koncerta.

Fotoaparat koji koristite mora biti D-SLR. Ako nemate ozbiljnu mašinu (ne mora biti skupa i posljednji ovogodišnji model), koja ima potpuno manualne postavke, nemojte ni pokušavati, jer od fotografija neće biti ništa. Svakako, kada krene akcija, prekasno je da isprobavate mogućnosti svog fotoaparata. Mnogima koji počinju neugodno je izvući fotoaparat koji izgle-

© PAULO BUNČUGA, "Fanovi"

SAVJETI

- U ljekarni možete nabaviti čepiće za uši protiv buke. Nekad znaju biti pravi spas, i to ne zbog glasne muzike, već zbog vrištećih fanova iza vas.

© ALEKSANDAR DUNKIĆ.
Jelena Karleuša - All About
Diva Show, 2010
Nikon D300, AF-S NIKKOR
14-24 mm f/2.8G ED (zanimljiva
kombinacija DX tela i FX objektivna)

© ALEKSANDAR DUNKIĆ.
"Eurosong", Vukašin Brajić i
prateći vokali, 2010
Nikon D700, AF-S VR
Zoom-Nikkor 70-200 mm
f/2.8G IF-ED

"ZBOG DINAMIČNOG OSVETLJENJA SCENE NAJBOLE JE KADA JE I PODEŠAVANJE OSETLJIVOSTI SENZORA DINAMIČKO I TO U RASPONU OD ISO 200 DO 1.600."
ALEKSANDAR DUNKIĆ

SAVJETI

- S vremenom bi trebali imati barem četiri objektivna. Pokrijte cijelu lepezu sa tri objektivna, npr: 16-35 mm, 24-70 mm i 70-200 mm, svi otvora f/2,8. Prime objektiv od 50 mm neka bude nešto veće svetlosne jačine, barem f/1,4.
- Odmah morate znati koliko vam dobrih fotografija treba. Ako je u pitanju neka veb galerija ili časopis, treba vam maksimalno 15-20. Ako je samo objava ili vijest u novinama, obično su dve-tri dovoljne. Nakon što obavite posao, eksperimentirajte sa postavkama i osvjetljenjem.

da kao neka igračka u usporedbi sa današnjom profi opremom, no ne smijete se sramiti svoje opreme. Ta ja još uvijek fotografiram sa Nikonom D200 i najdražim objektivom od 50 mm f/1,4 te bez ikakvih skrupula fotografiram sa tom minijaturom.

Još jedna važna stvar za vas koji imate D-SLR srednje kategorije. Kolege koje imaju brze mašine poput Nikona D3s ili Canona 1D MK IV mogu bez problema fotografirati pri osjetljivosti od ISO 1.600. Više gigabajtne kartice im dozvoljavaju rafalno okidanje fotografije, o čemu vi možete tek sanjati. I tu je kvaka. Ne dajte se zavesti rapidnim okidanjem okolnih fotografa jer poneseni tim zvukom ostat ćete bez memorije u manje od minute.

Kada spominjemo koncertno fotografiranje danas, sasvim normalno je da se govori o osjetljivosti od ISO 1.600, 3.200 ili čak i 6.000. Ljudi koji o tome govore imaju profesionalne fotoaparate, često redakcijske, tako da ako ste u mogućnosti, najbolja investicija jeste nabavka tijela kao što je Nikon D700 ili Canon 5D mark II, koji se danas mogu nabaviti za oko dvije tisuće eura.

Za početak, mijenjanje objektivna tokom koncerta vam je sasvim nepotrebno. Početnicima je jedan jedini 24-70 mm f/2,8 više nego dovoljan. Ako, ipak, toliko volite mijenjati objektivne, investirajte u opasac sa torbicama za odlaganje.

Mjesto susreta

Ili "meeting point" jest mjesto koje vam zakaže organizator. Obično je to neki od sporednih ulaza, što bliži bini. Tu se nalaze svi fotografi i mediji, te nerijetko morate tu provesti i nekoliko sati. Sunce, kiša, vjetar i zima, obavezna kašnjenja organizatora... Moj savjet je da donesete nešto vode i odradite odlazak na WC prije dolaska. Tu ćete se upoznati sa kolegama fotografima i novinarima. Uvijek je veselo i nasmijano,

© ALEKSANDAR DUNKIĆ.
Operacija Trijumf - Đorđe Gogov, 2008

Nikon D700, AF-S VR Zoom-
Nikkor 70-200 mm f/2,8G IF-ED

© SAŠA HUZZIAK, Battles, Bažant Pohoda festival, Trenčín (Slovačka), 2011

NE ZABORAVITE BUBNJARA! Pevač(ica) nije jedini član benda. Čak iako je reč o zvezdi koja ima samo prateći bend, fotografišite i ostale članove na pozornici, a nemojte zaboraviti ni bubnjara, najčešće sakrivenog iza brda činela i stalaka.

SAVJETI

• Naučite da brišete fotografije. Nakon vrlo kratkog vremena možete napuniti vanjski terabajtni hard-disk, a na kraju, kada krenete sa čišćenjem, shvatite da sve kvalitetno stane na nekih 10 do 20 GB.

a ako pažljivo slušate, mnogo toga ćete naučiti, jer se obično prepričavaju iskustva sa prijašnjih koncerata.

Pred sam početak ili čak i dva sata prije, odgovorna osoba za fotografije objasniti će pravila organizatora. Obavezno provjerite da li ste na listi, te preuzmite svoju akreditaciju. Ako niste na listi, a vjerujte mi zna se dogoditi, morate imati broj svoga urednika, ili broj organizatora, koji sređuju takve stvari u hodu. Moje najgore iskustvo, što se toga tiče, bio je koncert grupe AC/DC u Italiji. Predete toliko put i na kraju vas nema na listi. Nema vam druge već zvati urednika i da on dalje troši svoje impulse. Sve u svemu, netko će doći po vas i dati vam zagubljenu akreditaciju.

Osiguranje ili security

Morate znati da je njihova prva i zadnja. Sa osiguranjem nemojte riskirati, nemojte raspravljati, ni izmišljati toplu vodu, suvišna pitanja ostavite za sebe. Na prvom mjestu morate znati da ako nešto ne bude štimalo, oni su ti koji će biti izričani i zamijenjeni, tako da ih s tog aspekta u potpunosti razumijem. Ono što mi nije jasno – zašto se moraju prema fotografima toliko drsko ponašati.

Osvjetljenje i tehnika

Svaki bend ima svoj pristup osvjetljenju. Neko češće iz totalnog mraka, drugi pak uz slavu blještavila, no najsigurnije vam je fotografirati dok se na glavnom pjevaču koriste svjetla bez gelova, odnosno filtera. Krasno bijelo svjetlo na vašem izvođaču uvijek će dati pravilno osvjetljenje (spot metering na lice izvođača je obavezan), dok je pozadina u pravilu mračna ili puna boja. Jarko crveno i plavo svjetlo izbjegavajte dok direktno fotografirate izvođače, jer će ono izluditi vaš senzor, tako da ćete dobiti ispikseliziranu fotografiju.

A SAD – NEŠTO SASVIM DRUGAČIJE!
Uz sva ograničenja s kojima se koncertni fotograf susreće na svakom koncertu, uvek treba biti spreman i na nešto sasvim drugačije. Tako su na nastupu britanske pjevačice M.I.A. svi fotografi pozvani tokom jedne pjesme na pozornicu s njom, uz napomenu da koristimo blic što je više moguće!

SAVJETI

• Ako imate model fotoaparata iz 2008. ili prije, ne pomišljajte na dizanje osjetljivosti više od ISO 400. Snimke će biti skoro neupotrebive. Suprotno tome, današnji modeli, čak i mali Nikon D7000, daju izvrsne fotografije, o kakvim su profesionalci prije tri i više godina mogli samo sanjati sa svojim profesionalnim Nikon D2X i sličnim modelima.

© SAŠA HUZZIAK, Bonobo, Kino Šiška, Ljubljana (Slovenija), 2011

Najbolje je da pričekate refrene pjesama kada je svijetlo uvijek najbolje raspoređeno. Deset do dvadeset pravilno eksponiranih fotografija vam ne gine. Uostalom, to je od strane uredništva sve što se od vas očekuje. Nakon toga, slobodno eksperimentirajte sa fotografiranjem i postavkama blende i zatvarača. Jedino tako ćete naučiti što znači dobra koncertna fotografija.

Početak

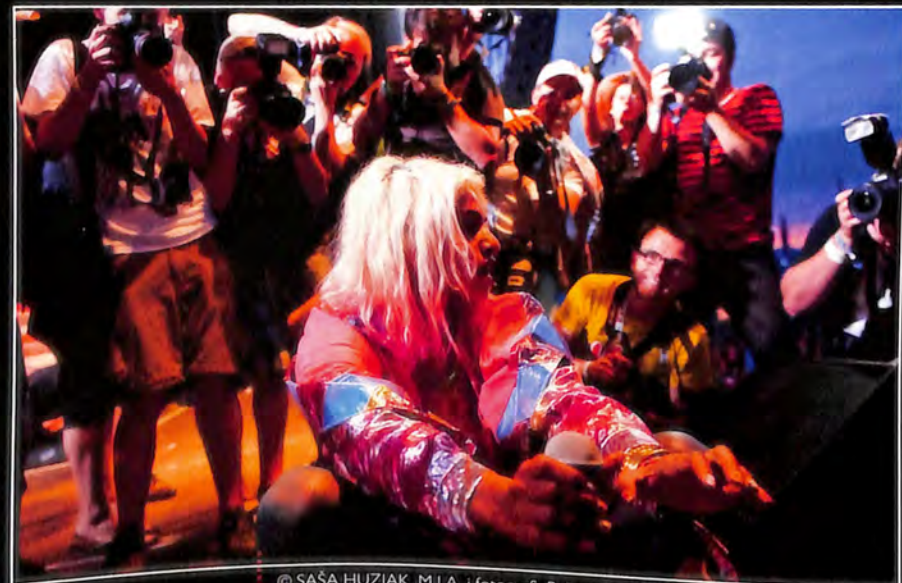
Prilikom ulaska u svoj pit prostor, imam osjećaj kao da dobijam adrenalinsku injekciju. Isto je i sa kolegama, koliko vidim. Nema veze koliko je tko istreniran i pun iskustva, to sve pada u vodu kada u polutrčecem hodulaziš pred publiku. Ili da bolje kažem u žargonu, rulju, jer jedino se tako može opisati onaj nered koji se nalazi u prvim redovima odmah do pozornice. Toj istoj rulji, kada te ugledaju, prvo na njihovom licu vidiš malu ljubomoru, nevjericu, ali i šok jer znaju da ćete im zaklanjati pogled na njihove ljubimce. Ljubomora publike, pardon rulje, ponekad se graniči sa ludošću te prelazi u bijes, pa te nerijetko i gađaju svim i svačim jer upravo stojiš na njihovom putu da vide svoje idole. Morate znati da su ljudi iza vas platili karte, te bi i vi sami bili nezadovoljni da vam neki tip stoji pred vama, a toliko ste sati čekali u prvom redu, samo da budete privilegirani i stanete ispred bine.

Moram naglasiti da je veoma važno, barem po meni, da se uspostavi kontakt sa publikom kojoj smetam. Bok, kako si? Djeluješ mi poznata/poznat. Da li ti je bilo teško doći do karte?... Tek toliko da im razbijete onaj prvi doživljaj o vama kao gnjavatorima i paparazzima koji će im sada uništiti pola koncerta. Uvijek se i ispričam sa ljudima ispred kojih ću stajati, no najveće i najbolja isprika jest da im date svoju vizitku uz riječi da vam slobodno pošalju svoj mail, a vi ćete njima par fotki koje ne trebaju uredniku. Vjerujte mi, ova gesta otvara sva vrata jer oni će pokušavati nešto sa svojim mobitelima i digitalcima, ali će fotografije biti skoro pa nikakve. Kao što sam već spomenuo, u doba Twittera, Facebooka, blogova i sličnih društvenih mreža, svatko se želi pohvaliti perfektnom fotkom sa događaja godine. ■

OPREMA: OD ŠIROKOUGAONOG DO TELEOBJEKTIVA!
Uz dobar teleobjektiv koji vam omogućava lovljenje detalja (brzi autofokus i optička stabilizacija su više nego poželjni), širokougao ni objektivi takođe je obavezan deo opreme. Bez njega bi ovaj trenutak koji prikazuje energiju nastupa grupe "Overflow" bilo nemoguće uloviti.

© SAŠA HUZZIAK, Overflow, Terraneo festival, Šibenik (Hrvatska)

© SAŠA HUZZIAK, M.I.A. i fotografi, Bažant Pohoda festival, Trenčín (Slovačka), 2011

Primeni sliku

Milan Živković

SELEKCIJE SU JEDAN OD OSNOVA KVALITETNE OBRADJE DIGITALNOG SNIMKA KOJOM NASTAJE GOTOVA FOTOGRAFIJA. IZRADA SELEKCIJA NE MORA BITI TEŽAK POSAO, A MI ĆEMO SE U OVOJ PRIČI POZABAVITI NAJBRŽIM NAČINOM – ALFA KANALIMA

U prethodnom broju imali ste priliku da vidite šta se i na koji način dobija obradom digitalnih fotografija uz proširenje dinamičkog opsega. Ovaj posao možemo uraditi na mnogo načina, ali činjenica je da svi programi daju skoro identične rezultate, jer svi imaju slične probleme. Ti problemi odraz su same strukture digitalne fotografije i efekata njene obrade koja se najčešće ogleda u drastičnom uvećanju zrna u prosvetljenim tamnim delovima i pojavom halo efekta na granici s najsvetlijim površinama.

Ove pojave u direktnoj su vezi s procesom selektovanja, to jest definisanja područja na koja želite da delujete uz istovremenu zaštitu mesta koja želite da ostanu nedirnuta. To nas vraća na brojne tekstove koje smo do sada posvetili radu sa selekcijama, a o ovom problemu pričali smo i na REFOTO radionicama. Verovatno ove priče ne bi bilo da pre nekoliko meseci Ivana nije videla kako obrađujem fotografiju pomoću selekcija izrađenih od osnovne fotografije. Nakon toga dala mi je domaći zadatak, pa iako sam se branio argumentima da smo principe objasnili u prethodnim tekstovima, morao sam da priznam da ovakav princip rada do sada nismo odvajali od standardnih metoda.

Još jedan način selektovanja

Najzanimljivije je to što za izradu selekcije nećete iskoristiti nijedan alat za selektovanje, već ćete ceo proces uraditi u takozvanim alfa kanalima, u koje ćete spuštati i potom podešavati kopiju originalne fotografije.

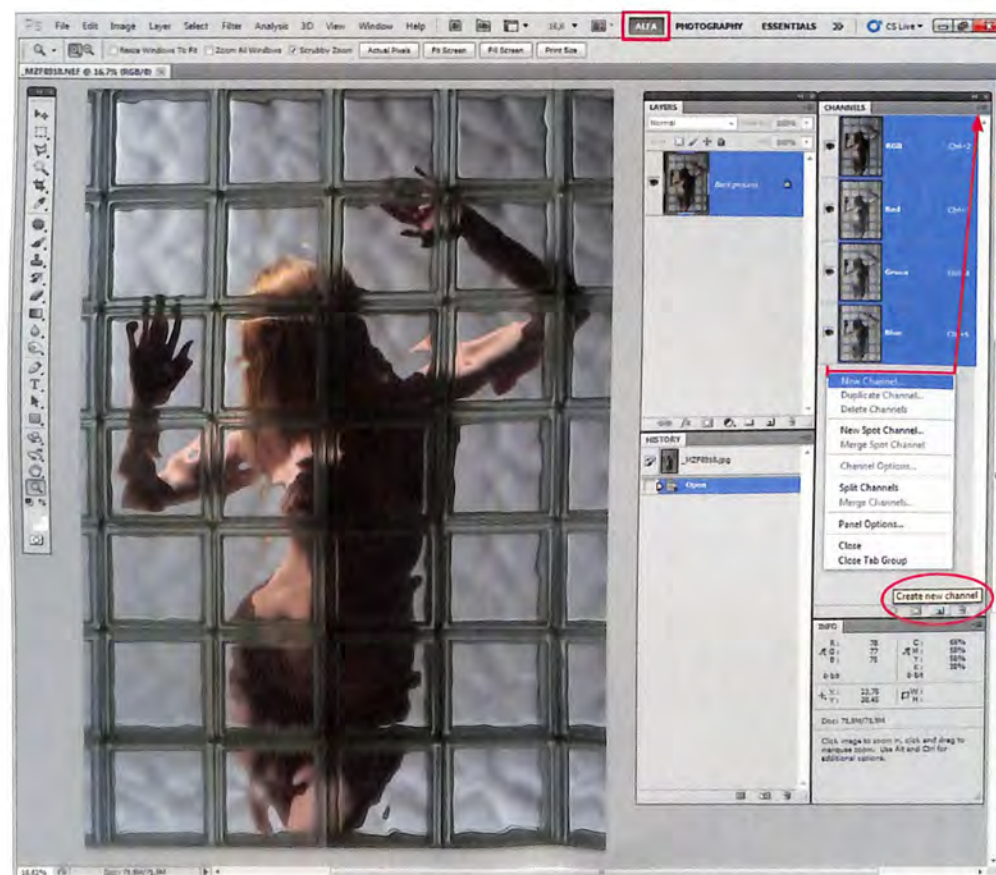
Prvi korak svodi se na selektovanje cele fotografije i kopiranje sadržaja u virtuelni prostor zvani klipboard. Pomenuću da se prečice za svaki potez nalaze napisane uz komande, na primer, klik na padajući meni Select otvara kontrolni prozor gde se nalazi opcija All, gde s desne strane piše Ctrl+A. Kopiranje je pomoću komande Edit>Copy ili Ctrl+C.

Izrada alfa kanala

Mesto gde se čuvaju sve selekcije naziva se alfa kanal. Ako ste selekciju napravili nekim od, za taj posao osmišljenih, alata, sačuvajte je komandom Selection>Save Selection, nakon čega se na kartici Channels pored RGB kanala pojavi i nov pod imenom Alfa 1. Za ovaj posao neophodan vam je prazan alfa kanal koji kreirate klikom na crni trougličić ili na ikonici Create new channel. U tako kreirani alfa kanal smeštate kopiju originalne fotografije, na koju potom možete primeniti sva podešavanja, filtre, ali međusobne interakcije i takozvane Buleanove operacije: dodaj, oduzmi ili preseči (Add, Subtract

and Intersect). Ono što obavezno treba da znate jeste da je u selekciji belo prostor delovanja, i obrnuto, crna boja označava zaštićena mesta. A sada, da krenemo s radom.

Izgled radnog prostora programa Photoshop CS5 gde su otvoreni samo neophodni kontrolni prozori. Vidi se da je pod nazivom ALFA sačuvan izgled prostora kreiran za ovaj tekst (klik na dvostruku strelicu i potom New Workspace). Ovo nije u direktnoj vezi s pričom, ali može zatrebati. Strelica pokazuje poziciju crnog trougličića gde je sakriven padajući meni u kojem možete kreirati prazan Alfa kanal, a elipsom je obeležena ikonica gde to možete uraditi direktno. Uobičajeni način kreiranja Alfa kanala jeste komandom Save Selection kada uradenu selekciju čuvate u alfa kanalu za dalju primenu.

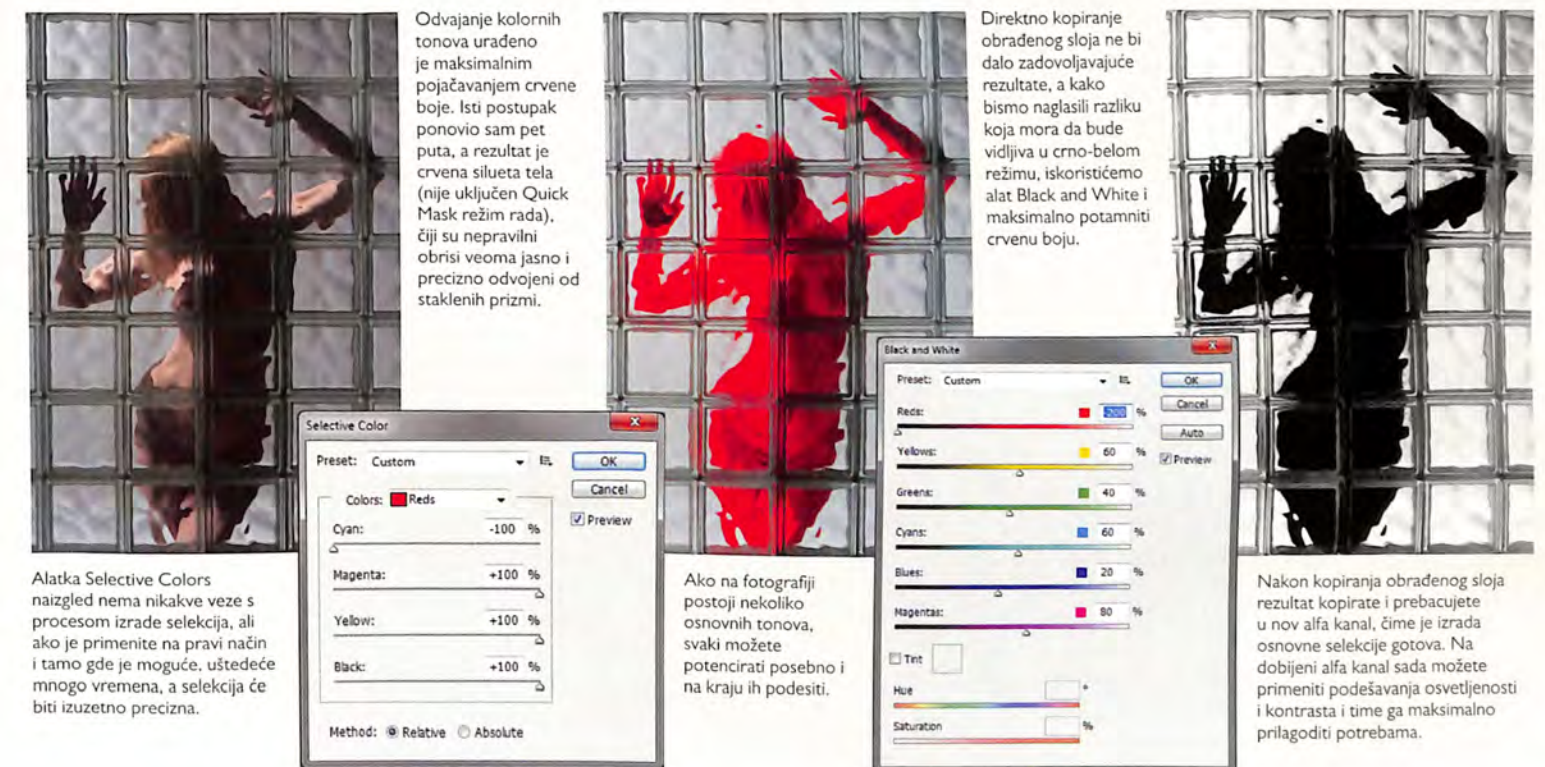
Selekcija zasnovana na boji

Ako ste se zapitali zašto je kao primer izabrana baš ova fotografija, razlog je u potpuno različenim oblicima koji između sebe imaju veoma suptilne prelaze, što izradu precizne selekcije klasičnim putem i uobičajenim alatima čini mukotrpnim poslom. U ovom slučaju, na primer alatka Pen kojom radite takozvane puta-

nje (Path) namenjene preciznom selektovanju skoro da je neupotrebljiva, tj. vreme neophodno za izradu selekcije bilo bi veoma dugo, a krajnji rezultat opet nezadovoljavajući.

Ako malo bolje pogledate osnovnu fotografiju, vidite da se naziru dva tona: ružičasta koža i zelenkasto staklo. Najbrži način da napravite sele-

kciju kojom ćete kasnije lako definisati koji deo fotografije želite da obrađujete jeste da postojeću razliku maksimalno pojačate kako bi se pojavila dva osnovna područja: crno i belo ili zaštićeno i mesto na kome je moguća obrada. Napomenuću da su sve selekcije koje ćete napraviti od osnovne fotografije veoma precizne, što je i logično.

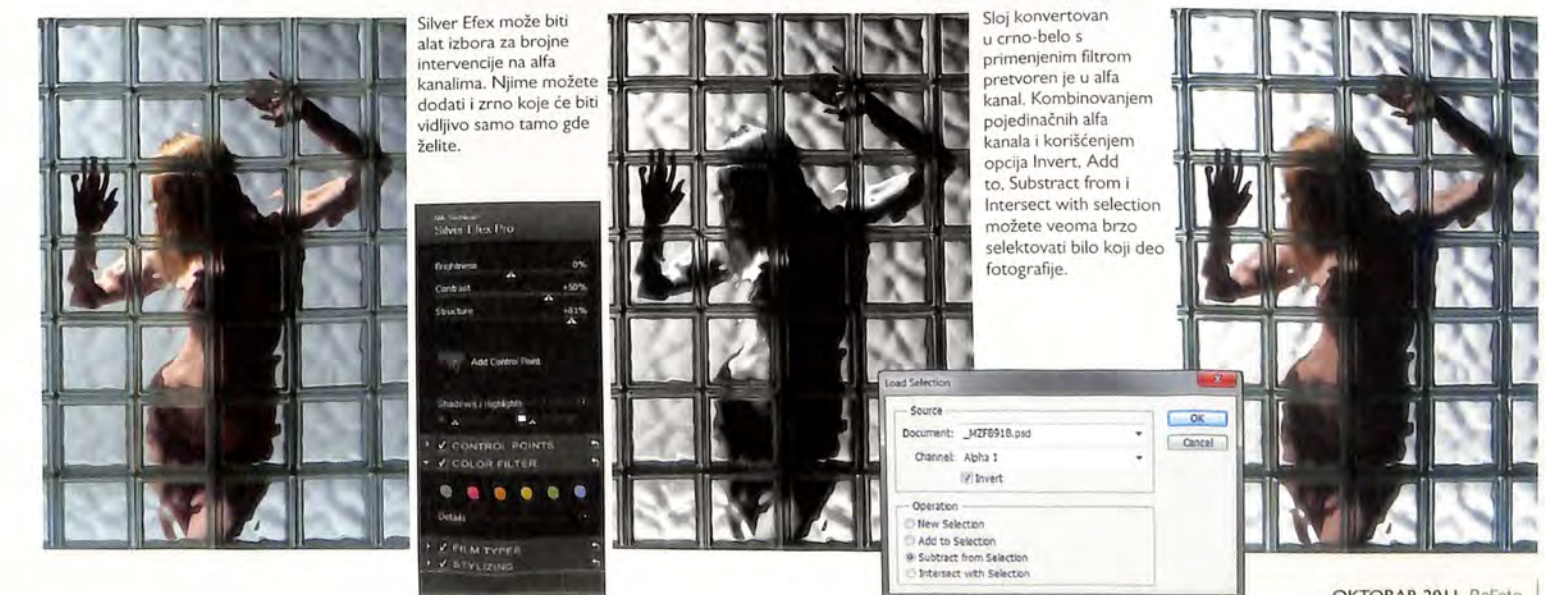

Selekcija namenjena teksturi

Kako napraviti selekciju koja će istaći teksturu samo tamo gde vi želite? Nimalo jednostavan zadatak za standardne metode obrade, ali ovoga puta iskoristite mogućnost primene filtera. A odavno ste videli da je jedan od najboljih filtera za konverziju u crno-belo Silver Efex, koji ima poseban klizač po imenu Structure kojim se ističe tekstura fotografije. Pre nego što prime-

nite filter, najbrže moguće podešavanje uradite komandom Auto Tone koja je blago podigla kontrast i saturaciju. Potom je aktiviran filter Silver Efex i podešeni su parametri Contrast na 50% i Structure na 80%. Nakon primene filtra sloj je iskopiran i prebačen u nov alfa kanal. Kako je ovo već drugi alfa kanal, ne bi bilo na odmet da počnete da ih imenujete, jer ćete na

kraju posla imati i po desetak alfa kanala među kojima se treba snaći. Pretvaranje alfa kanala u selekciju svodi se na dobro poznatu komandu Selection, Load Selection. Kako bi delovanje ograničili samo na stakleni zid, učitajte prvu selekciju, ali je okrenite (Invert) i oduzmete od postojeće selekcije (Subtract from selection).

Rad sa selekcijama

Izrada selekcija koje za osnovu imaju originalnu fotografiju najlakša je ako na već pomenuti način iskopirate fotografiju, napravite nov alfa kanal, i potom spustite kopiju koja će automatski postati crno-bela jer je u pitanju samo jedan kanal. Dobijeni alfa kanal potom odvučete na ikonicu Create New Channel ili, još jednostavnije, iskoristite mali meni koji

aktivirate desnim klikom i u kojem se nalaze samo dve opcije: Duplicate Channel i Delete Channel. Postupak ponovite onoliko puta koliko vam kanala treba, a nije loše ostaviti jedan nepromenjen kako bi u svakom trenutku imali na raspolaganju original. Isti princip važi i za fotografiju gde je dobro promene raditi na kopiji (Background Copy), a osnovni sloj koristiti kao rezervu i reper za rad. U ovom primeru napravljeno je šest alfa kanala. Za prvi kanal

iskoristio sam modifikovanu verziju iz priče o selekciji zasnovanoj na boji. Na ostale su primenjene opcija Apply Image > Multiply, podešavanje kontrasta, umanjenje kontrasta i alat Shadows&Highlights. Njihovim kombinovanjem dobijene su tačne i precizne selekcije kojima je lako bilo podesiti odnose boja, opšti ton, kontrast i konačan izgled gotove fotografije.

Ako želite posebne efekte, svakako isprobajte opciju Calculations. ■

Kombinovanje selekcija

Postupak broj 1

Alfa kanal na koji je primenjena opcija Image>Apply Image doživio je i blago korigovanje kontrasta. Rezultat je selekcija kojom možete podesiti odnose najsvetlijih i najtamnijih površina, jer nakon učitavanja i određene obrade selekciju možete okrenuti i s perfektnim uklapanjem primeniti potpuno drugačija podešavanja. To vam daje mogućnost kontrolisane promene osvetljenosti i kontrasta, kolornih tonova i kombinovanje komplementarnih boja. Ceo postupak idealan je za povećavanje dinamičkog opsega, a možete ga iskoristiti i kao metod za prevazilaženje problema HDR obrade. Kako efekat ne bi delovao na telo, učitana je i selekcija koju "čuva" alfa kanal pod imenom Samo silueta, ali ovoga puta uz aktivnu opciju Invert kojom se selekcija "okreće" i izabranu Buleanovu operaciju oduzmi od selekcije (Subtract from Selection). Rezultat je selekcija kojom je bilo jednostavno postići efekat jačeg kontrasta na staklenom zidu uz promenu kolorita stakla. Nakon "okretanja" selekcije (prečica je Shift+Ctrl+I) podešena je boja tela uz minimalnu korekciju kontrasta.

Postupak broj 2

Pojačani kontrast daje osnovu za isticanje teksture, ali ako selekciju primenite bez korigovanja, delovanju će biti izloženi i najfiniji delovi fotografije, nezne beline. Selekciju modifikujete već pomenutim načinom primene druge selekcije. Ovoga puta ona je iskopirana iz alfa kanala fotografije kojom je ilustrovan tekst o izradi selekcije pomoću kontrole boja. Iako slična alfa kanalu, selekciju Samo silueta odlikuje više finih detalja, što se na gotovoj fotografiji vidi u najfinijim detaljima, rasponu tonova i posebno na mestima spojeva staklenih prizmi.

A sada malo podešavanja na metode dodatnog ubrzanja. Sve pomenute akcije mogu se uraditi i jednostavnim prečicama s tastature. Pritisnut taster Ctrl i klik mišem na ikonu bilo kog alfa kanala kreira selekciju. Dodavanje druge selekcije uradite klikom uz pritisnute tastere Ctrl i Shift, a oduzimanje klikom i tasterima Ctrl i Alt. Ove jednostavne prečice zamenjuju dugotrajno otvaranje padajućeg menija i izbor Buleanove operacije. Iako zbog kombinacije tastera nije moguće direktno okretanje selekcije, tokom rada prečicama mali trik je da prvu učitano selekciju okrenete, učitate drugu, a potom dobijeni rezultat okrenete.

Postupak broj 3

Broj kombinacija, operacija i primene selekcija nastalih od originalne fotografije je ogroman. Poslednji primer nastao je kombinacijom alfa kanala na koji je primenjen alat Shadows&Highlights, od koje je "oduzeta" selekcija Samo silueta, koja je prethodno okrenuta. Umalom da zaboravim da napomenem da se okretanje selekcije, tj. alfa kanala može uraditi jednostavnim prebacivanjem u negativ - prečica je Ctrl+I. Prosvetljavanjem tamnih delova fotografije i potamnivanjem svetlih proširujete područje dinamičkog opsega, a na ovom primeru to je najlakše videti na staklenom zidu. Na kraju ćemo ponoviti da selekcije možete umesto od originalne kolor-fotografije napraviti i od bilo kog RGB kanala, a možete isprobati i kanale nastale konverzijom u Lab ili CMYK modu. Na alfa kanal možete primeniti sve filtre, a recimo Blur može dati zanimljive rezultate. Tu su onda i pomenute operacije alatom Calculations, pa još... Spisak je duži od ovog teksta koji treba da vam posluži samo kao osnova za vaša dalja eksperimentisanja i rad.

P R V I P U T U S R B I J I

Consumer Electronics & Home Appliances Fair Sajam potrošačke elektronike i kućnih aparata

ce&ha fair®

BELGRADEFAIR

Beogradski Sajam / Hale 1 i 4

od 30. septembra do 02. oktobra 2011.

Komputeri
Hardver
Softver

Tablet računari
Gedžeti

Audio
TV i Video
oprema

Mobilni
telefoni
Operateri

Foto
aparati
i oprema

Internet
sajtovi
i provajderi

Konzole
Igrice
WCG finale

Bela
tehnika

Kućni
aparati

Prateća
oprema

Predstavljanje najnovijih uređaja i rešenja
Edukacija / Zabava
Kupovina uz sajamske popuste

Organizator: Duke & Peterson Beograd
Certified promo partner: Smartvision

www.ceha.rs

Besplatni WiFi internet za
posetioce CE&HA Sajma

VeratNet
Telecommunications Company

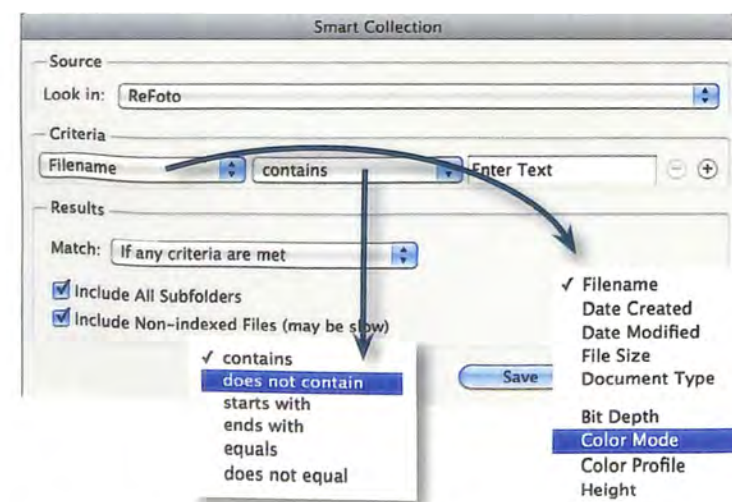
Kako premostiti situaciju?

Zoran Imširagić

ILI ZAŠTO JE "ADOBEOV" BRIDGE NAJZGODNIJA ALATKA ZA RAD DOKUMENTIMA?

Otvori mi ovo u...

Bridge, kao pravi fajl menadžer, omogućava direktno otvaranje željenih dokumenata u odgovarajućem programu. Ono što je izuzetno zgodno jeste da je moguće zadati početne (default) programe kojima će se otvarati pojedinačne vrste dokumenata, bez obzira na podešavanja operativnog sistema. U slučaju da želite da otvorite neki dokument programom kojim to ne radite standardno, opcija Open With pri desnom kliku miša rešava problem.

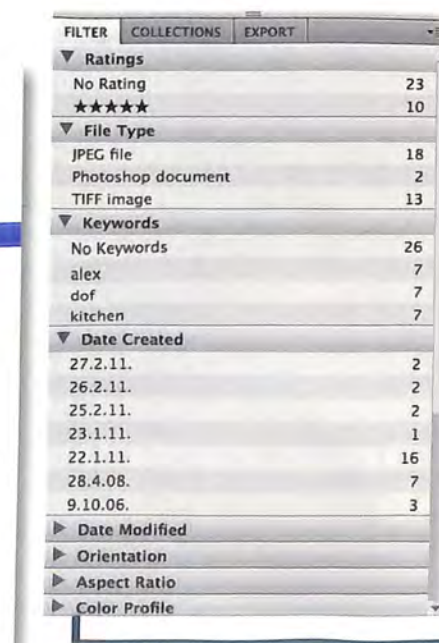
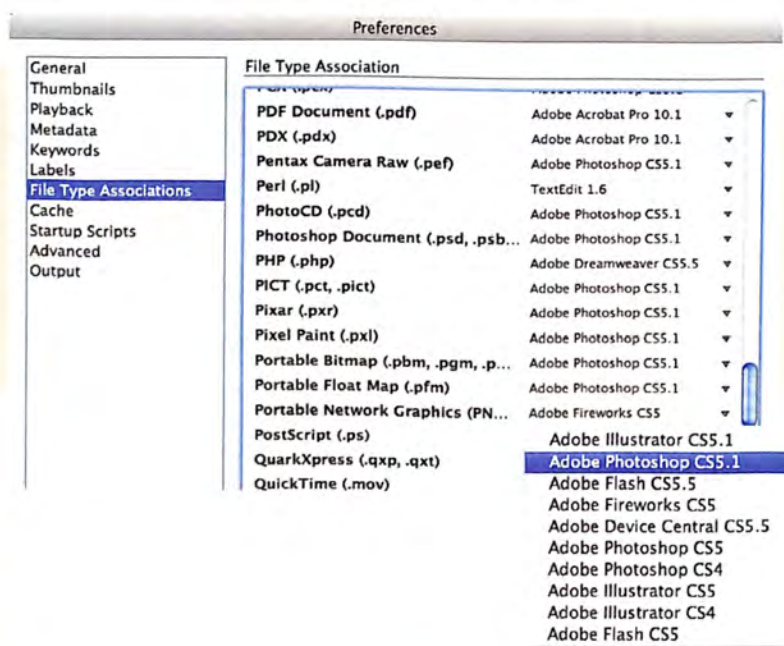

Spakuj mi...

Kada želite da odvojite fotografije u posebnu grupu, ne morate praviti folder i izdvajati ih iz celine kojoj već pripadaju. Dovoljno je napraviti kolekciju i tamo ih smestiti. Bridge nudi dve vrste kolekcija – "obične" i "pametne". U ove prve morate sami da odvučete željene dokumente, dok u ove druge Bridge automatski smešta sve što zadovoljava kriterijume koje ste postavili (vrstu dokumenta, datum kreiranja, metadata informacije...).

Pre nego što je postao ovo što je danas, "Adobeov" Bridge bio je deo Photoshopa i zvao se File Manager. Kada su programeri u San Hoseu shvatili da im treba program koji bi omogućio bolji pristup većem broju dokumenata u isto vreme, uzeli su poznatu platformu i od nje napravili fantastičan alat. Pojavio se

s verzijom CS2 i odmah mi se dopao. U tom trenutku bio je prilično spor, ali je koncept bio odličan. Kroz verzije, program je postao brži, kao i računari na kojima je radio, pa je Bridge danas brz i efikasan. Već dugo vremena kompletnu manipulaciju dokumentima u poslu vodim kroz Bridge, pa je on prvi program koji "palim" i poslednji koji "gasim".

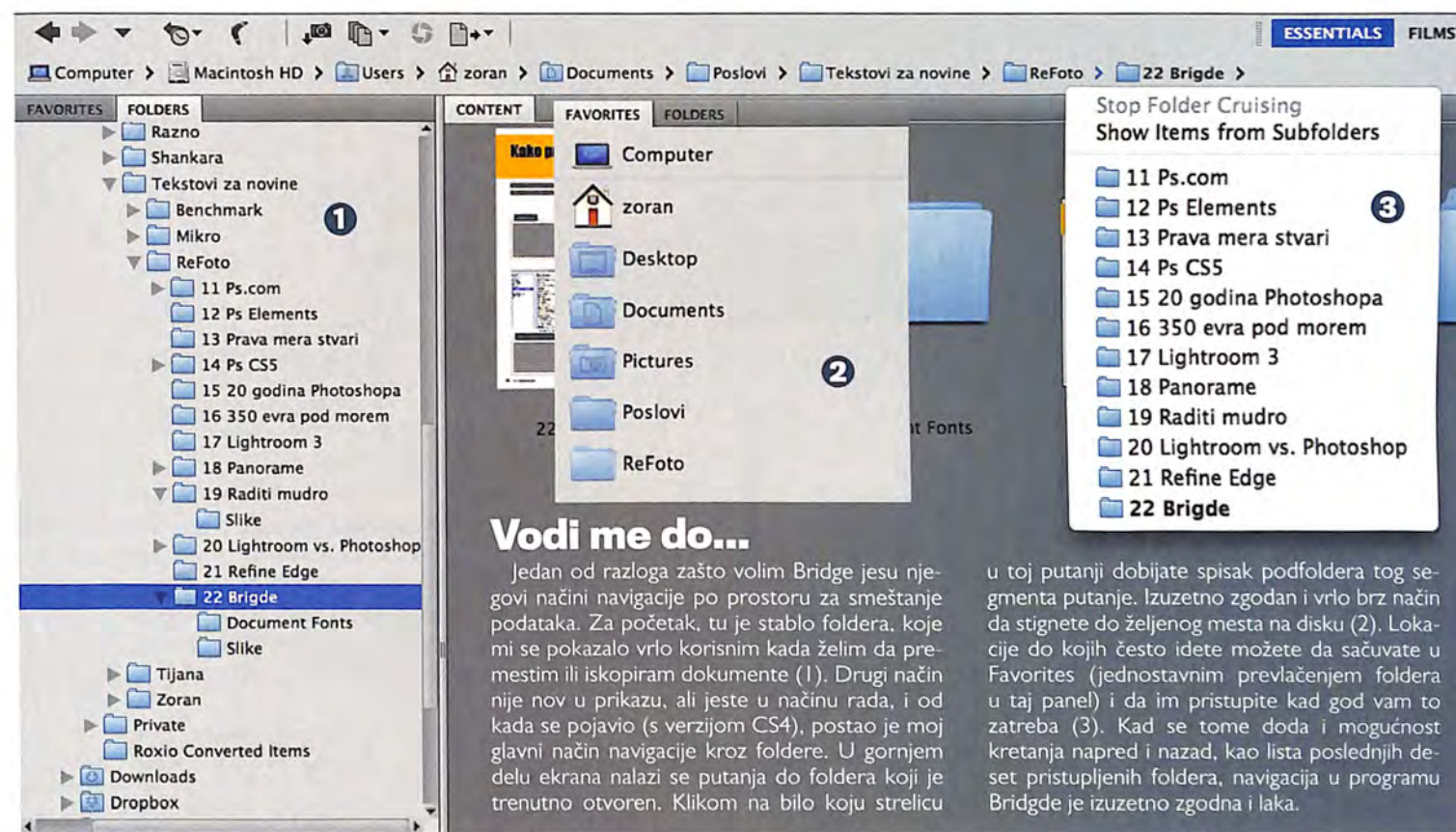
Pronađi mi...

Među mnogo fajlova brzo pronaći odgovarajuće jeste nešto što svakome od nas treba. Bridge to radi izuzetno dobro kroz Filter panel. Dokumenti se mogu filtrirati prema velikom broju kriterijuma. Ono što mene najviše oduševljava jeste mogućnost kombinovanja kriterijuma, pa kada mi, na primer, treba JPG dokument, kreiran određenog datuma, portretne orijentacije, Bridge će mi gotovo trenutno izdvojiti samo te dokumente.

PREMOSTI MI...

Predstavljani segmenti "Adobeovog" programa Bridge samo su deo onoga što ovaj sjajni program može. Kombinacijom njegovih različitih mogućnosti postižu se velika ubrzanja, fajlovi su logično spakovani i do-

stupni, a glavni programi paketa još dostupniji za rad. Bridge svojim opcijama uspešno spaja prostore koji su ranije bili odvojeni i koji međusobno nisu lako komunicirali i s pravom nosi to ime...

Vodi me do...

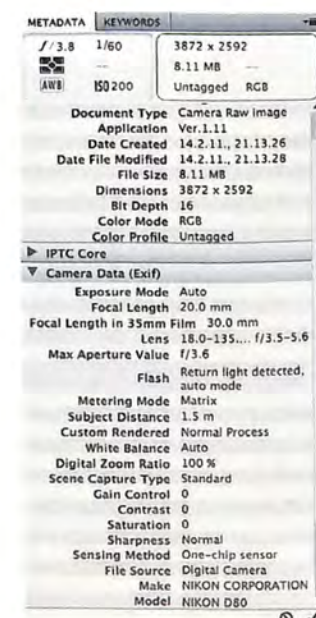
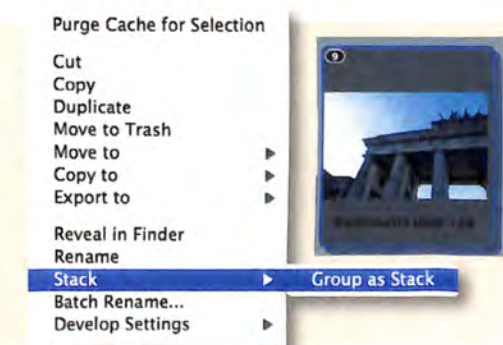
Jedan od razloga zašto volim Bridge jesu njegovi načini navigacije po prostoru za smeštanje podataka. Za početak, tu je stablo foldera, koje mi se pokazalo vrlo korisnim kada želim da premetim ili iskopiram dokumente (1). Drugi način nije nov u prikazu, ali jeste u načinu rada, i od kada se pojavio (s verzijom CS4), postao je moj glavni način navigacije kroz foldere. U gornjem delu ekrana nalazi se putanja do foldera koji je trenutno otvoren. Klikom na bilo koju strelicu

u toj putanji dobijate spisak podfoldera tog segmenta putanje. Izuzetno zgodan i vrlo brz način da stignete do željenog mesta na disku (2). Lokacije do kojih često idete možete da sačuvate u Favorites (jednostavnim prevlačenjem foldera u taj panel) i da im pristupite kad god vam to zatreba (3). Kad se tome doda i mogućnost kretanja napred i nazad, kao lista poslednjih deset pristupljenih foldera, navigacija u programu Bridge je izuzetno zgodna i laka.

Napravi mi gomilu...

Bridge ima fantastičnu mogućnost da spakuje na "gomilu" (Stack) različite selektovane dokumente. Stack je neka vrsta grupisanja dokumenata u okviru istog foldera i vidljiva je samo iz programa Bridge. Ovo je izuzetno zgodan način da se grupišu fotografije sličnog sadržaja, kao i sve one od kojih želite

da napravite panoramu i slično. Potrebno je samo obeležiti sve željene dokumente, kliknuti desnim tasterom i iz priručnog menija izabrati Stack\Group as Stack. "Gomila" se može rasformirati kada se, opet, desnim tasterom miša klikne na nju i izabere komanda Stack\Ungroup from Stack.

Podaci o...

Metadata je izuzetno važan izvor informacija i Bridge nudi pristup svim njenim opcijama. Ako želite da brzo obeležite sve relevantne podatke (autor, mesto, opis...) o fotografijama koje imate, Bridge (uz Lightroom) je najbrži način da se to uradi. Kad god želite da vidite kojim fotoaparatom je napravljena (i pod kojim parametrima) neka fotografija, Bridge daje punu informaciju o tome.

Pozovi Photoshop za...

Photoshop je kroz vreme razvio puno mogućnosti da se jedna ista operacija primeni na veći broj slika. Iako su ti sistemi dobri, oni uglavnom nude mogućnost da se to uradi na fajlovima u određenom folderu ili da korisnik sam bira slike prema njihovom imenu, što ume da bude prilično naporan posao. Zato Bridge ima mogućnost da direktno pozove određene komande Photoshopa i primeni ih na izabrane slike (foldere). Pomenute opcije nalaze se u meniju Tools pod stavkom Photoshop. ■

Fotografija

značajna ili periferna pojava u ljudskoj kulturi?

✦ Vladimir Červenka

DA LI JE PRONALAZAK FOTOGRAFSKOG ZAPISA BIO SLUČAJAN? NIPOŠTO, BIO JE ŽELJNO IŠČEKIVAN, MOŽE SE SLOBODNO REČI "NARUČEN" I NA NJEMU SU RADILI MNOGI PRONALAZAČI, A NIJEPS JE BIO PRVI KOJI JE U TOME USPEO

Jozef Nisefor Nijeps (Joseph Nicéphore Niepce, 1765 – 1833) tražio je jednostavan način za umnožavanje crteža nagrizanjem bakarnih ploča slojem asfalta. Godine 1822. stavio je takvu ploču u kameru obskuru (optički sistem koji su koristili slikari za verno oslikavanje stvarnosti) i tako je prvi put iskoristio ovaj uređaj u funkciji fotoaparata, tj. uređaja koji može da stvori optičku sliku na osjetljivom sloju. Nešto kasnije – 1829. godine, na ovaj način nastala je i prva svetlom ispisana slika prostrtog stola, tj. prva punovredna fotografija. U saradnji sa **Žan-Žak Luis Mand Dagerom** (Jean Jaques Luis Mandé Daguer, 1787 – 1851) usavršava postupak, a 7. januara 1839. godine francuska Akademija (predsednik J.F.D. Argo) proglašava pronalazak fotografije i poklanja ga čovečanstvu. Prvi put u istoriji (i poslednji) jedna takva uvažena institucija zvanično proglašava pronalazak jednog sistema za opštenje!

Govori se da je Njutn slučajno pronašao Zakon o gravitaciji dok se odmarao ispod jabuke. Da li je pronalazak fotografskog zapisa bio slučajan? Nipošto, već je bio željno iščekivan, može se slobodno reći "naručen" i na njemu su radili mnogi pronalazači, a Nijeps je bio prvi koji je u tome uspeo. Razloge za to iščekivanje verovatno najbolje ilustruje Maršal Makluan kada komentariše izveštaj **W. H. F. Talbota** pred kraljevskim društvom o procesu kojim se može postići da prirodni predmeti sami sebe slikaju bez posredstva umetnikove pisaljke: "On je bio potpuno svestan da fotografija predstavlja jednu vrstu automatizacije koja odstranjuje sintaksičke postupke pera i pisaljke. Verovatno je manje bio svestan da je piktoralni svet usaglasio s novim industrijskim postupcima. Jer, fotografija je automatski odražavala spoljni svet, dajući jednu precizno ponovljivu likovnu sliku."

STATUE DE NICÉPHORE NIEPCE
Érigée à Chalon-sur-Saône le 22 juin 1855.

Spomenik Nicéphora Niepce-a u Chalon-sur-Saône, gravira izrađena prema originalnoj fotografiji objavljena u fotografskom priručniku "La pratique Photographie" autora Frederika Dillaya (Frederic Dillaye) iz druge polovine 19. veka. Tek 4. 3. 1880. u njujorškom Daily Graphic je izašla prva polutonska reprodukcija fotografije.

Prirodni razvoj komunikacije

Među najbitnije pronalazke u istorijskom razvoju ljudske zajednice ubrajaju se sistemi za međusobno opštenje: reč – slika – pismo – štampa. Reč nije samo instrument za prenos informacija, tj. sporazumevanja među ljudima, već i instrument nezavisnog od realnosti samostalnog mišljenja – unutrašnjeg pamćenja. Unutrašnje pamćenje ima dva nedostatka – nije pouzdano i nije prenosivo. Slika i pismo (pismo je, u stvari, vrsta crteža – sistem linija) pomo-

gli su da se individualno unutrašnje pamćenje prenese na običan – od čoveka nezavisno postojeći materijal. Individualna saznanja su tako postala opšte dostupna, nepouzdanu pamćenje pojedinca zamenjeno je trajnim i nepromenljivim zapisom dostupnim društvenoj zajednici.

"NIJEDAN DRUGI SISTEM OPŠTENJA, PORED REČI, NIJE IMAO TAKO PREVRATNU ULOGU U LJUDSKOJ ISTORIJI KAO FOTOGRAFIJA" JAN ŠMOK

Reč ima još jedan nedostatak koji se ne može odkloniti – ne može da nadoknadi čulne percepcije: možemo da imenujemo određeni predmet, ali uvek imamo poteškoća kada treba opisati kako on izgleda. Ovaj nedostatak reči uslovio je razvoj ilustracija u vidu crteža, reljefa, skulpture. Primaran je crtež iz praktičnih razloga: najbrži je i lako savladiv u primarnoj – informativnoj upotrebi, ali nedovoljno objektivna jer zavisi od umešnosti i nepristrasnosti subjekta – čoveka. S ubrzanim tehnološkim razvojem rasla je potreba za kvalitetnim crtežom (objektivnom slikom), što je doprinelo sve većoj upotrebi camere obscurae pomoću koje se mogla postići doslovno fotografska preciznost prilikom oslikavanja nepokretnih predmeta. Ali tu su i nedostaci crteža: suviše spor, mnogo rada, prilično subjektivan pogotovo kod registracije pokreta.

Funkcije fotografije

Iz ovih razloga pronalazak fotografije bio je željno iščekivan i dočekan s velikim oduševljenjem. Njeno korišćenje u primarnoj funkciji – za informativnu upotrebu, dobilo je neslućene razmere, veoma brzo ona je bila na zemlji, pod zemljom, na vodi, pod vodom, u vazduhu (**Gaspard-Félix Tournachon Nadar**, 1820

"Knjiga kraljeva" – iluminacija, Iran, 13 vek.
Sistem opštenja zasnovan na pisanoj reči i slici

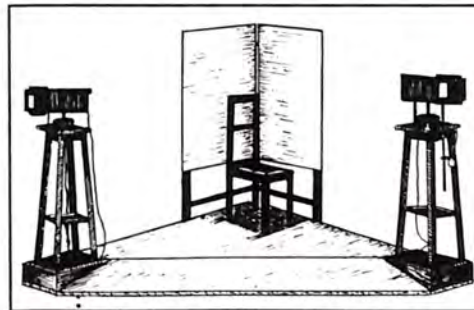
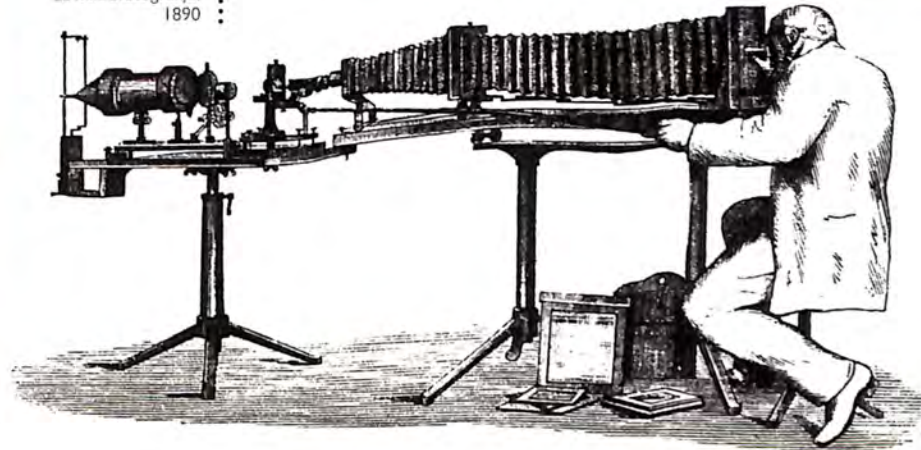
– 1910), a vizionari su predviđali i njen skori boravak u vasioni. Odmah je iskorišćena za rešavanje misterije pokreta (Eadward Muybridge) koju slikarstvo nije uspevalo vekovima da razreši. Informativno slikarstvo i informativna fotografija podelili su teren. Forme ilustracije koje su bile zasnovane na geometrijskoj perspektivi zadržale su slikarstvo, dok je forme zasnovane na centralnoj perspektivi preuzela fotografija.

Što se tiče njene sekundarne funkcije – umetničke upotrebe, njen razvoj tekao je nešto sporije. Čuveni slikar Delakroa rekao je da je od trenutka pojave fotografije slikarstvo mrtvo, ali veoma brzo pokazalo se da je bio samo delimično u pravu. Njegova konstatacija odnosila se samo na akademski dogmatički realizam i u velikoj meri na informativno slikarstvo, jer je slikarstvo krenulo ubrzanom tempom ka modernu, da bi došlo do avangarde (u kojoj je i fotografija imala bitnu ulogu), koja je išla u korak s revolucijom. Paradoksalno, ali revolucija se brzo odrekla avangarde i čak se s njom brutalno obračunala u korist nove akademske, nešto izmenjene (stare) dogme – socijalističkog realizma!

Eugen Atget, "Rue de Ursins", Pariz, 1923

Naučna fotografija:
veliki Zeiss-ov
fotoaparat
za mikrofotografiju,
1890

Kriminalistička fotografija – uređaj za istovremeno snimanje anfasa i profila osumnjičenih za policijsku dokumentaciju. Kraj 19. veka.

Razvoj fotografske estetike

I dok je slikarstvo išlo napred rasterećeno dogmi, fotografija je tapkala u mestu podražavajući slikarske dogme najverovatnije zbog toga što su pretežna većina novopečenih fotografa bili preruseni slikari. Ne mogavši da shvate suštinu fotografije, na početku su pokušavali da oponašaju slikarstvo, tako da su izražajne elemente fotografije počeli da koriste u punom opsegu tek u prvoj polovini 20. veka. Jedan od

Nadar eleva la fotografia all'altezza dell'arte – Litografia di Daumier

Šaljiva litografija "Nadar uzdiže fotografiju na visinu umetnosti" H. Daumier (Bulevard 25. 5. 1862)

prvih iskoraka načinila je jedna nadarena žena koja se u poznim godinama takoreći slučajno počela baviti fotografijom 1864. godine – **Džulija Margaret Kameron** (Julia Margaret Cameron 1815 – 1879). Ona je odmah shvatila suštinu izražajnih elemenata fotografije i, neopterećena dogmama, iskoristila u punoj meri njihove osobine.

Autor jednog od zanimljivih spojeva između slikarstva i fotografije, koji je bitno obeležio razvojni put fotografije jeste **Judžin Atže** (Eugen Atget, 1857 – 1927), pariski glumac koji se 1898. počeo baviti fotografijom, a živio je od toga što je prodavao svoje fotografije slikarima kao motive (predloške) za njihove buduće slike. Danas "Arhiv fotografije za umetnost i istoriju" u Parizu čuva 2.000 njegovih negativnih žanrovskih scena iz života Pariza, koji imaju visoku dokumentarnu i umetničku vrednost, a njega istoričari smatraju jednim od pionira-žanr fotografije.

Bum fotografije

Razvoj fotografije je vrtoglavo brz: trajanje razvoja reči, crteža i muzike broji se vekovima, dok se razvoj fotografije nastavlja u desetletcima. Dagerova osjetljiva emulzija bila je potisnuta emulzijom sa srebro-bromidom – foto-hemija, slede drugi postupci: foto-električni, termoplastični, elektromagnetni, binarni (digitalni) i već se naslućuju novi, slika na bioskopskom platnu i TV ekranu takođe je fotografija.

Pronalazak fotografije jedva su dočekali naučnici, astronomi, geografi, lekari, policajci (nisu morali više da pišu: oči plave, nos pravilan, čelo

Šta se desilo s fotografijom?

ZAR OVO NIJE VEK FOTOGRAFIJE!? JESTE, ALI KAKVE FOTOGRAFIJE? ČINI SE DA NAPREDAK TEHNOLOGIJE NE IDE U KORAK S RAZVOJEM LJUDSKE SVESTI JER, SUDEĆI PO BROJNIM KONKURSIMA, FOTOGRAFIJA NIJE PRODUKT IDEJE I KREATIVNOSTI, VEĆ NEVEŠTOG KORIŠĆENJA PHOTOSHOPA

✪ Ivana Tomanović

Prvi fotografski propraćeni intervju sa stogodišnjim hemičarem M. E. Chevreulom načinio je Paul Nadar, 1886

Alfred Stieglitz, "Terminal", 1892

visoko...), vojnici itd. Razvoj nekih naučnih disciplina direktna je posledica pojave fotografije – aerofotografija, makro i mikrofotografija, astrofotografija, kriminalistika, telekomunikacije, kosmička istraživanja. Savremena dokumentacija bilo koje vrste (naučna, muzejska, kriminalistička itd.) nezamisliva je bez fotografije, priselite se samo koliko ste foto-kopija i fotografija podelili raznim ambasadama prilikom vadenja obične vize. Fotografija bukvalno može da reprodukuje sve, pa i ostale umetnosti, uključujući i samu sebe!

Drugi pronalazak fotografije

Prvi fotografski propraćeni intervju sa stogodišnjim hemičarem M. E. Chevreulom načinio je Paul Nadar 1886. godine. Prva polutonska reprodukcija fotografije objavljena je 4. marta 1880. u njujorskom listu **Daily Graphic**. Alfred Štiglic (Alfred Stieglitz, 1864–1946) među prvima iskoristio je prednosti nove "Kodakove" boks kamere (1888) srednjeg formata i njenu pripravnost za snimanje radeći "life" scene na ulicama Njujorka i njega s pravom smatraju pionirima foto-reportaže. Godine 1900. **Daily Mirror** postaje prvi na svetu list koji je ilustriran isključivo fotografijama. Prodor fotografije u informativne sisteme

i njenu novu društvenu primenu u publicistici neki teoretičari obeležavaju kao drugi pronalazak fotografije, od tada nijedan informativni sistem nije zamisliv bez fotografije.

Fotografija je prodrila u sve oblasti današnjeg života sa svim svojim osnovnim žanrovima: reportažna i publicistička fotografija, dokumentarna i naučna fotografija i umetnička – likovna i dekorativna fotografija. Do pronalaska fotografije najbitniji sistemi međuljudskog opštenja bili su: reč, slikarstvo, vajarstvo, muzika i ples. Savremena civilizacija podržava forme koje su zasnovane na prethodnim sistemima opštenja i dodaje forme koje su zasnovane na postojanju fotografije u svim njenim tehnikama, a pre svega forme koje su zasnovane na egzistenciji reči i fotografije.

Može se reći da je fotografija prvi demokratski sistem opštenja (sa svim pozitivnim i negativnim posledicama) jer ne obuhvata samo vrh društvene elite. Fotografija je civilizacijska pojava koja je u pravom smislu kolektivna u svom dometu i dijapazonu – milioni ljudi svaki dan fotografišu, milioni ljudi svaki dan opaža milijarde fotografija. Razvojnu šemu istorije ljudske civilizacije: reč – pismo – slika – štampa treba dopuniti sa – fotografija. ■

Julia Margaret Cameron, "Kalutara" (Cejlon), 1878

Fotografija podzemne galerije panske kanalizacije osvetljena veštačkim svetlom – magnezijum, G.F. Turneohon Nadar, 1861

Pokretna vojna foto-laboratorija "Hoch & Hahne", 1940

Urednik sam *Refoto* časopisa osam ipo godina, ali tu sam već deset. Počela sam da radim od broja sedam što znači da sam učestvovala na kreiranju 78 brojeva. Prosečno se po broju objavi oko trista fotografija, pomnožimo s brojem izdanja, dobijemo cifru od 23.400 fotografija! Jasno vam je da je tih 300 izabrano od barem duplo više, ali da ne množimo više, brojka je zaista velika. Kada svaki dan gledate fotografije i pri tom imate zadatak da birate samo neke, kriterijum raste i raste, a mnogi snimci koji se autoru čine jedinstvenim i neponovljivim, za mene su već "sto puta viđene fotografije". Ne žalim se, naprotiv, moram reći da mi je čulo vida malo oslabilo od tolikog "buljenja" u monitor, ali mi je percepcija znatno preciznija i brža.

Samim tim ne mogu da mi promaknu brojne nagrađene fotografije s još brojnijih konkursa (mahom pod pokroviteljstvom FIAP-a), koje polako ali sigurno prestaju da budu fotografije. Neretko, zapanjena sam prvim, drugim i ostalim nagradama koje su često produkt loše montaže, primenjenog filtra u Photoshopu kao što je, na primer, grozni Swirl, ili nelogično i pored toga ružno zablurovanih delova fotografije – sve u službi misteriozne atmosfere i sanjivog

efekta (nešto nalik na ljubavne vikend-romane).

Ovo se ne dešava samo kod nas, naprotiv, napredni i moderni Zapad u ovom prednjači, a mesto raspisivanja konkursa postalo je sasvim irelevantno jer se jedan krug autora "vrti" po svim međunarodnim konkursima i ubira nagrade za svoj pregalački rad – u Photoshopu. Krađa fotografija, čini se, sastavni je deo konkursa, o čemu Milan Živković detaljno piše u tekstu "Google protiv lopova".

Zašto je to problem?

Nekada je fotografija bila cenjen i ne tako lak zanat. I ja "kačim" to vreme kada su znanje i umešnost bili veoma bitni za kreiranje svake fotografije, mada ni blizu veštini koju su svi entuzijasti fotografije morali imati u prvih sto godina fotografije. Ipak, težina samog zanata nije bila dovoljna sama za sebe, jer se uvek prvo gledala i cenila ideja, a zatim izvedba. Naravno, jasno je da bez adekvatne izvedbe ideja može da propadne. Dakle – jedno bez drugog ne može!

Danas, fotografijom mogu da se bave svi, da im bude hobi, da izlažu, takmiče se... Tehnologija omogućava svakom da se izrazi fotografijom, pa zar to nije vrhunski oblik demokratije! Demokratija u realnom životu ne funkcioniše baš najbolje i predstavlja, čini se, nedostižni ideal. Nažalost, demokratija ne funkcioniše ni u fotografiji jer ogromna konkurencija i još veći broj fotografija, ne donose srazmeran kvalitet, već brzu i "jeftinu" primenu raznih tehnoloških pomagala.

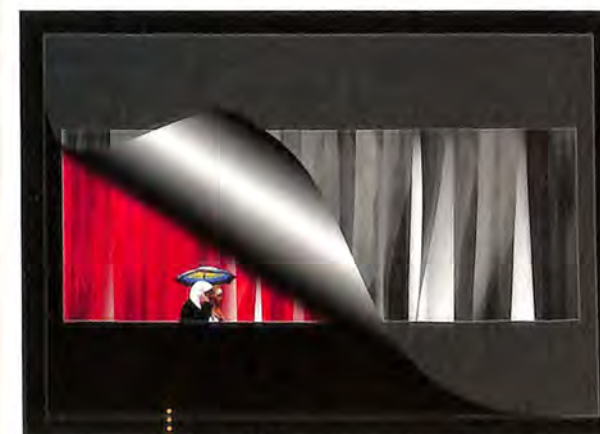
Ima li pomoći?

Kao što ja biram fotografije za objavljivanje u časopisu, znači predstavljam svojevrstni filter koji odvaja dobro od lošeg, tu istu ulogu ima i žiri pomenutih konkursa. Obično se sastoji od pet članova, a ponekad i mnogo više. Sve su to stručni ljudi iz oblasti fotografije, većina i sami fotografi. Pa kako onda sve te zamuljene, umontirane, priglupе, kič i sl. fotografije prolaze njihov filter?

Samo jednom bila sam član žirija jednog takvog konkursa i nikad više! Zašto? Zato što je za dan ili dva trebalo pregledati preko 5.000 fotografija pristiglih na konkurs! Malo pre sam ispričala kakav svakodnevni trening imam za gledanje fotografija, ali ni to mi nije pomoglo kada je 3.682. fotografija došla na red. Ja je više nisam videla, a kamoli o njoj razmišljala! Pri tom, svaki konkurs ima barem četiri kategorije i tu gomilu fotografija treba pratiti po temama. Šarene i atraktivne fotografije nametnu se same po sebi, ili pak one najjednostavnije. Druga stvar je rezolucija tih fotografija – maksimum 1.600x1.200 piksela. Žiri ih gleda na monitoru, jednu po jednu, dakle nema upoređivanja, a svaka tehnička mana lako prođe jer pri toj veličini vi ništa ne vidite. Te iste, male fotografije, štampaju se za izložbu i svaki komentar za loš izgled printova pravda se rezolucijom fotografija, a često završe samo kao deo projekcije koja se obavi u nekom od klubova.

Teme u krug

Zašto ja sad napadam sve ove konkurse? Zato što mi nije jasna njihova uloga, osim da organizatoru donesu znatnu sumu novca, jer kotizacija za jednu temu iznosi oko 10 do 15 evra. Opet malo matematike: pomnožite sa pet-šest do deset hiljada fotografija, koliko stiže na konkurse, i dobićete sumu od 50.000 do 100.000 evra. Ok, svaki organizator štampa podeblji katalog s nekih 200-300 objavljenih fotografija, koji dobija svako ko učestvuje, pa organizacija izložbe... ali jasno je da "nešto" novca ipak ostane. Nemam ništa protiv da ljudi rade i zarađuju, ali imam protiv da se promovise besmislen rad, da se fotografija srozava na nivo kiča, otužnih srceparajućih prizora, besmislenih montaža itd. Sve to ne donosi ništa fotografiji, ne pamera granice gledanja i viđenja, ne izostrava oko fotografa, ne iznenađuje, ne uzbuđuje i čini da pomislimo da svet oko nas i život koji nam je dat nisu ništa drugo do blazirani omot za bombonjeru ili kakvu "bestseller" knjigu.

FSS SREBRNA MEDALJA, Nils Erik Jerlemar, Švedska

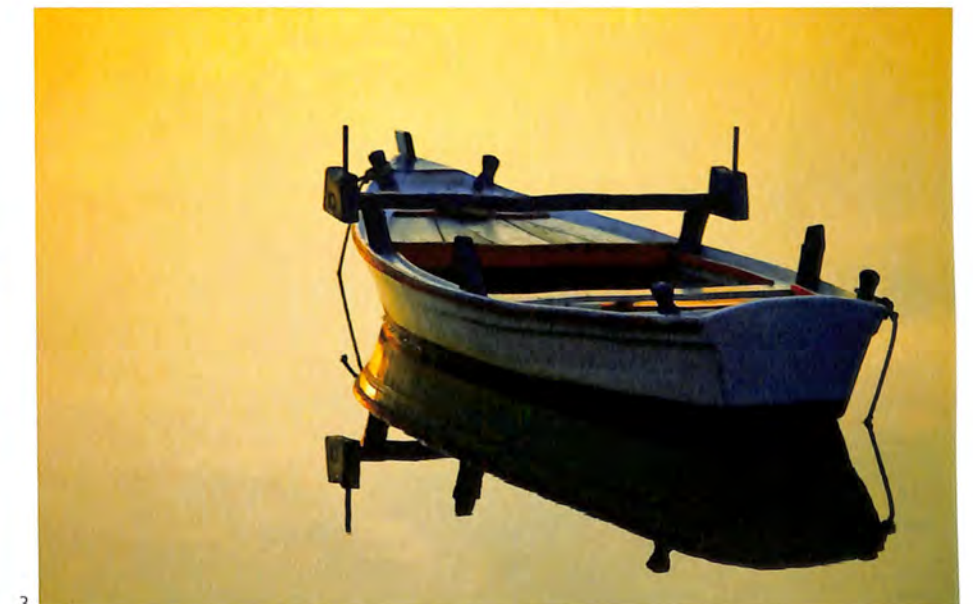

Monografija Hrvatske

Marko Vrdoljak

PREDSTAVLJAMO VAM AUTORA BROJNIH FOTOMONOGRAFIJA KOJIMA SU ZAJEDNIČKI PRISTUP I TEME JER SVE SE BAVE LEPOTAMA, ISTORIJSKIM NASLEĐEM I PRIRODNIM BOGATSTVOM HRVATSKE. MARKO VRDOLJAK PRENEO JE SVOJU LJUBAV PREMA RODNOJ ZEMLJI I PRETOČIO JE U REPREZENTATIVNE KNJIGE KAO DEO PROMOCIJE HRVATSKE U SVETU

1. © MARKO VRDOLJAK
"Nacionalni park Brijuni"
2. © MARKO VRDOLJAK
"Nacionalni park Plitvice"
3. © MARKO VRDOLJAK
"Drveni čamac", Strobec

Fotomonografiju "Nevjerojatna Hrvatska" napravio sam na tragu suradnje s Ministarstvom vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske nakon što sam odabran kao autor za formiranje dvije izložbe istog naziva kojima predstavljamo ljepote Hrvatske u svijetu. Fotomonografija je to u kojoj se nalaze svi djelovi Hrvatske, a za koju sam snimao i prikupljao fotografski materijal od samog početka bavljenja fotografijom.

U njoj sam odlučio sastaviti lepezu od preko 400 fotografija ljudi, krajeva, običaja, sakralne arhitekture i kulturne baštine, prirode i gradova, kao i zračnih ili podvodnih snimaka koje sam snimao i tijekom rada na ostalim fotografskim projektima poput fotomonografija nacionalnih parkova Brijuni i Risnjak ili fotomonografiji Zagrebačke županije, Nerezina na otoku Lošinju, te fotoarhiva gradova Rijeke i Zagreba.

Snimanja za ovako opsežne projekte znaju biti najmanji, ali i najugodniji dio posla, dok je vađenje potrebnih dozvola za snimanje iz zraka, dogovori oko dozvola za snimanje raznih zbirki i riznica, muzeja i ustanova, onaj dio priprema koji zna biti dugotrajan i mukotrpan.

Kada idem na snimanje, sa sobom uvijek nosim gotovo svu opremu koju imam. Snimam sa Canon 5D Mark 2 fotoaparatom, te čitavim nizom objektivna i gradacijskih, te polarizacijskih filtera, od kojih bih po performansama i težini baratanja svakako izdvojio Sigmu 300–800 F5,6, popularnog Sigmonstera teškog gotovo 7 kila, koji po gabaritima, ali i mogućnostima zaslužuje i poseban tretman, poseban stativ, torbu i pažnju. Objektiv je to kojim volim snimati, inače nevidljive i udaljene detalje arhitekture, divlje životinje, ali i meni najzanimljivije, slagati kadrove i perspektive teško vidljive i zamjetne običnom pogledu.

© MARKO VRDOLJAK, "Nerezine"

VELIKO PRIZNANJE ZA SVOJ FOTOGRAFSKI RAD VRDOLJAK JE DOBIO I POTPISIVANJEM UGOVORA SA MINISTARSTVOM VANJSKIH POSLOVA I EUROPSKIH INTEGRACIJA O REALIZACIJI DVIJE IZLOŽBE "NEVJEROJATNA HRVATSKA", SAČINJENE OD 86 FOTOGRAFIJA SVIH DIJELOVA HRVATSKE

Što se tiče ostalih zanimljivosti vezanih za ovu fotomonografiju, želio bih naglasiti da iza nje stoji preko 45 tisuća prijeđenih kilometara, nebrojeno mnogo zarona, 8 sati leta avionom i ukupno 5 sati leta helikopterom.

Ipak, uz sve ove tehničke podatke o opremi i izračunima sati rada, meni osobno je najbitnija svijetlost i to mogu reći božanska svijetlost koja me prati na snimanjima. Iz vjere u dobro svijetlo nikada ne snimam sa umjetnom rasvjetom i blicevima, te se uvijek trudim napraviti dobru fotografiju u postojećim svjetlosnim uvjetima. Neki puta znam danima promatrati kretanja sjena i svijetlosti prije negoli snimim određeni kadar, a ponekad mi se fantastični prizori dogode u čudesnim trenucima potpuno neočekivano i neplanirano.

Najčudesniji od takvih neplaniranih momenata dogodio mi se na fotografiji "Ovčiji raj", koja je do sada već zadivila mnoge i mnogo je puta pohvaljena. Ono što je meni posebno drago vezano za tu fotografiju je to da sam je snimio nepunih 5 mjeseci nakon što sam primio svoj prvi fotoaparatus u ruku, a danas je unutar putujućih izložbi obišla pola svijeta i nalazi se u mnogim privatnim zbirkama. Ta je fotografija ujedno i bila okidač mog fotografskog angažmana i stotina fotografskih projekata od kojih danas živim i koji me ispunjuju ushitom i oduševljenjem svakoga dana tjerajući me na razmišljanja o svijetlosti, kadrovima i načinima otkrivanja ljepota koje nas okružuju.

Kao posebno i upečatljivo iskustvo naveo bih i snimanja za službenu fotomonografiju Nacionalnog parka Brijuni gdje sam proveo nekoliko mjeseci proučavajući i snimajući životinje koje su ostale kao Titovo nasljedstvo. Proveo sam tako dane hvatajući mlade zebre u igri, nojeve u trku ili paunove u niskim preletima preko mirisnih livada.

Zanimljivo mi je i potpuno čarobno bilo na Brijunima šetati se rezidencijalnim vilama u kojima su svojevremeno odsjedali najviši svjetski uglednici i filmske zvezde; proučavati daleko poznate, ali od rijetkih sretnika posjećene "Titove" vinske podrumce na Vangi – jednom od 14 otočića Brijunskog arhipelaga. Uz snimanja duboko pod morskom površinom i otkrivanja baš svih skrivenih i turistima i dalje zabranjenih kutaka Brijuna, mogu reći da mi je ovo snimanje bilo do sada najdraži fotografski posao.

U fotografiji uvijek težim novom i drugačijem pristupu pa sam tako nedavno, za potrebe snimanja fotografske građe za film o gradu Zagrebu, uložio dosta u kupnju najmodernije fotografske opreme za snimanje time-lapse fotografija s pomakom, razne kompjuterski kontrolirane komponente i mjerачe svijetla, koji su čak i u svjetskim razmjerima potpuna inovacija. Svakodnevno radim na poboljšanju u služenju tim novim tehnikama snimanja u nadi da ću sa dodatnim uložnim trudom na kvalitetan način napraviti još čarobnije zapise svijetlosti.

© MARKO VRDOLJAK, "Dubrovnik"

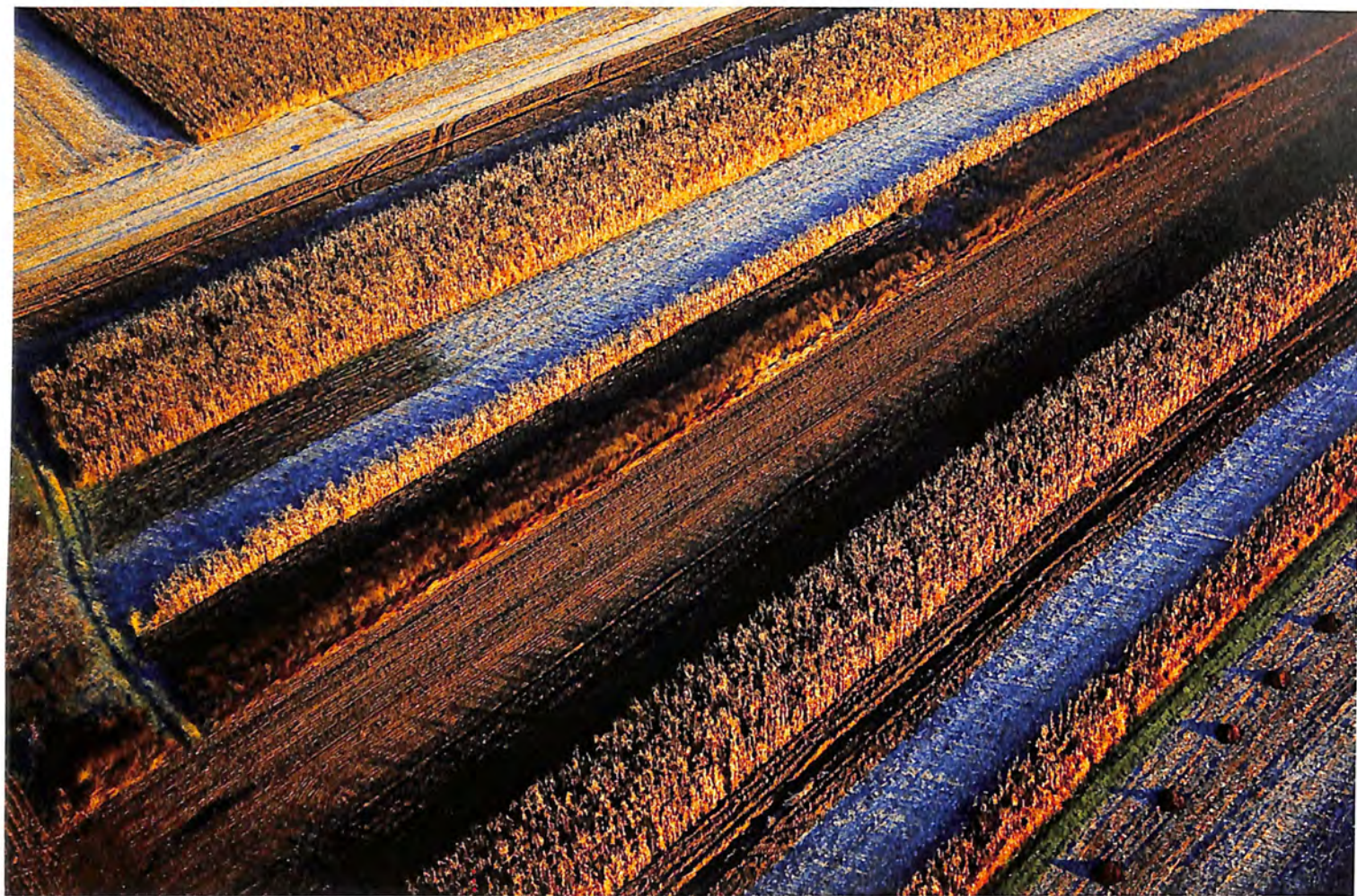

© MARKO VRDOLJAK, "Ovčiji raj", Lipovo polje

© MARKO VRDOLJAK, "Zagreb"

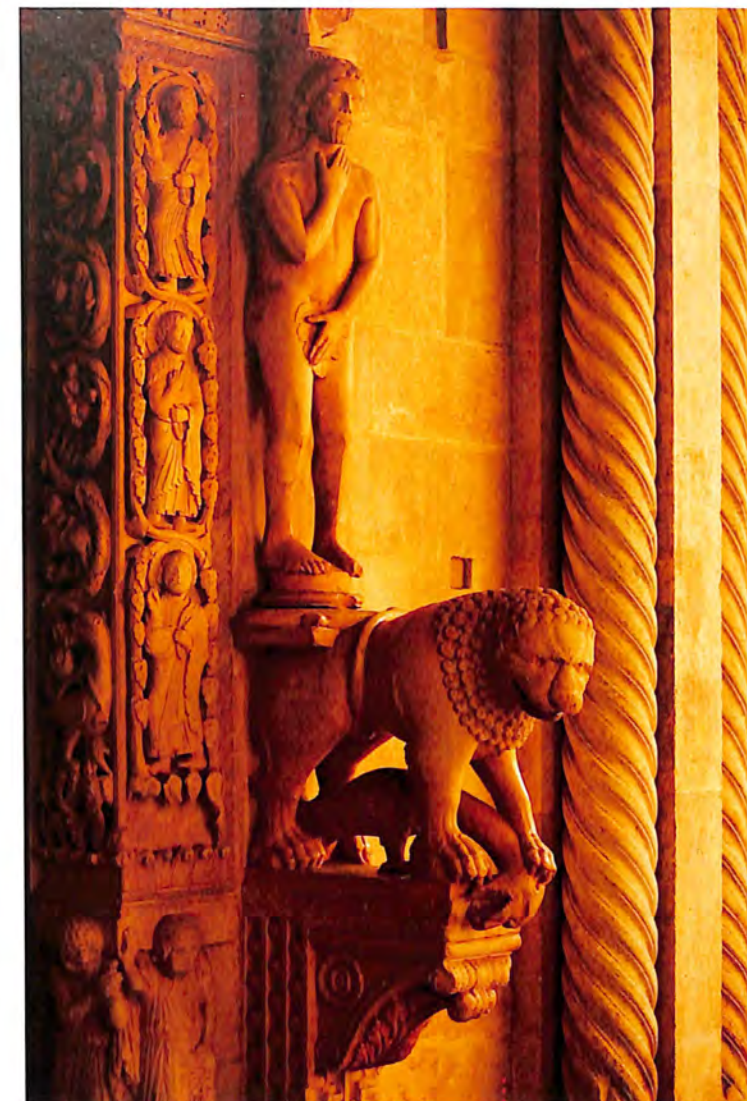

© MARKO VRDOLJAK, "Obradena polja", kontinentalna Hrvatska

© MARKO VRDOLJAK, "Otok Lošinj"

© MARKO VRDOLJAK, "Nerezine 2"

© MARKO VRDOLJAK, "Trogir"

Marko Vrdoljak

Marko Vrdoljak je rođen u Zagrebu 1973. godine. Vlasnik je tvrtke Five Stars Ltd. u kojoj je urednik i koordinator mnogih publikacija i projekata u sklopu kojih već gotovo deset godina radi na promociji hrvatskih ljepota u svijetu, suradujući s mnogim ministarstvima, vladinim uredima, veleposlanstvima i kulturnim institucijama.

Uz objavljene fotomonografije Zagrebačka županija, Nacionalni park Brijuni, Nevjerojatna Hrvatska, Nerezine i Nacionalni park Risnjak, trenutno radi i na službenom fotoarhivu grada Rijeke, fotomonografiji stvaralaštva dominikanaca u Hrvatskoj i na dva velika projekta promotivnih filmova grada Zagreba i Zagrebačke županije.

Veliko priznanje za svoj fotografski rad Marko Vrdoljak dobio je i potpisivanjem ugovora s Ministarstvom vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske o realizaciji dvije izložbe Nevjerojatna Hrvatska koju čini 86 fotografija svih dijelova Hrvatske, a kojom se predstavljaju njene ljepote u svijetu.

Vrdoljakova fotografija Ovcji raj, snimljena u Lici, odabrana je za naslovnicu 50-og jubilarnog broja *DigitalFoto Magazina* kao prva naslovnica s djelom hrvatskog fotografa.

Svoje je radove do sada predstavio na izložbama u Hrvatskoj, ali i SAD-u, Italiji, Litvi i Poljskoj. ■

Filtrirane panorame?

✦ Boris Mrđa

NAJVIŠE NAS RADUJE KADA REAGUJETE NA ONO ŠTO RADIMO, A OVOGA PUTA REAKCIJA BORISA MRĐE NA ČLANAK O SNIMANJU PANORAMSKIH FOTOGRAFIJA, BILA JE VIŠE NEGO DOBRA. POSLAO NAM JE ČITAV ČLANAK O KREATIVNOJ UPOTREBI FILTARA ZA SNIMANJE PANORAMA KOJI OBJAVLJUJEMO ZAJEDNO S NJEGOVIM ILUSTRACIJAMA

Bez mnogo mudrovanja, Boris je na jednostavan način i kroz sopstvene praktične primere pokazao kakav uticaj filtri imaju, kako se mogu zaobići mane ili kako ih iskoristiti u sopstvenu korist. Ovim člankom demantuje savete u kojima se posebno naglašava izbegavanje filtera za snimanje panoramskih fotografija. Samim tim nameće se pitanje: da li nam filtri stvarno odmažu ili su nezamenljivo dobar alat?

Kao i većina stvari, panoramska fotografija ima svoja nepisana pravila. Istovremeno kršenje tih pravila otvara prostor za kreativni rad dok je jedan deo problema prevaziđen procvatom digitalne tehnologije i programa za obradu fotografija (Photoshop i sl.). Pojedine tehnike koje

su sada široko rasprostranjene jednostavno nisu bile moguće u vreme analogne fotografije. Kao, na primer, kombinovanje snimaka radi povećanja dinamičkog opsega, uklapanje akcionih sekvenci sa klasičnom panoramom, sklapanje panorama za čije fotografisanje je korišćena veoma duga ekspozicija, a za smanjenje količine svetla umesto klasičnog ND filtra iskorišćeno staklo maske za varenje... Posebnu zanimljivost čini takozvana Time Lapse fotografija odnosno snimanje serija u tačno određenom vremenskom intervalu koje se potom međusobno kombinuju. Iako je za većinu ovakvih fotografija digitalna obrada neophodna, ipak je ideja najvažnija tako da ovaj tekst predstavlja samo deo kreativnih mogućnosti, a kada ćete koju iskoristiti ili kombinovati s nekom drugom, zavisi samo od vaše mašte.

Cirkularni polarizacioni filter

S POLARIZACIONIM FILTRIMA UVEK TREBA BITI PAŽLJIV JER LAKO MOGU DA POKVARE FOTOGRAFIJU I, U OSNOVI, PRAVI SU NEPRIJATELJ PANORAMSKE FOTOGRAFIJE

Zbog načina na koji polarizacioni filtri utiču na boje i kontrast, na fotografijama nebo nikada neće biti jednoobrazno, već će se pojaviti tamniji delovi. Na ovom primeru bez obzira na to što je refleksija na "negativno polarizovanoj" vodi učinila fotografiju zanimljivom, pojava tamnijeg dela neba s desne strane klasična je greška pri korišćenju cirkularnog polarizacionog filtra. Naravno, moderne softverske alatke omogućavaju nam da ovaj problem uklonimo relativno lako.

Panorama sastavljena od 7 vertikalnih fotografija. Olympus E520, objektiv ED 9-18 mm + cirkularni polarizacioni filter

Olympus E520 i ED 9-18 mm CPL + ND8 gradualni (3 horizontale)

Neophodno je voditi računa o pojavi vinjetiranja, pogotovo ako koristite sisteme filtera poput Cokina. Da pojasnimo: vinjetiranje je pojava tamnijih delova, obično uz rubove fotografije, koji nastaju zbog debljine filtera čije ivice fotoaparati "vide". Vidljive vinjete koje nismo uklonili pre sklapanja mogu da upropaste finalnu panoramu jer se na fotografiji tamnija mesta međusobno preklapaju i veoma ih je teško ukloniti! Treba imati na umu da se šanse za pojavu vinjete, flera i svih ostalih ne-

željenih efekata uvećavaju sa svakim filtrom koji dodamo jer se povećava visina prstena koji ulazi u vidno polje objektiva. Jedno od rešenja jeste snimanje većeg broja fotografija odnosno ostavljanje većeg prostora za preklapanje, a možemo i pre spajanja panorame iseći vinjetirana mesta.

Inženjeri u firmama koje se bave proizvodnjom filtera, pronalazili su različita inovativna rešenja za problem vinjetiranja. Trenutno na tržištu postoje filtri s navojem i nosači pločastih

filtera u takozvanoj "slim" varijanti. Ovakvi nosači filtera "niskog profila" posebno su namenjeni za korišćenje na širokougaonim objektivima žižnih daljina u rasponu od 35 do 20 mm. Za objektivne koji imaju manju žižnu daljinu korišćenje filtera mora biti veoma pažljivo. Iako nije elegantno rešenje, postoji i mogućnost pridržavanja filtra rukom ili pričvršćivanja lepljivom trakom za ivicu objektiva.

NAPOMENA: tanki nosači imaju prorez samo za jednu P pločicu.

Cokin nosač s gradualnim filtrom

Staklo namenjeno maskama za varenje radi veoma dobro kao ekstremno tamni ND filter

! Kao što svako pravilo ima izuzetak, tako postoje situacije kada je polarizacioni filter u kombinaciji s panoramom idealno rešenje. Panorama je sastavljena od 3 horizontalna snimka, a cirkularni polarizacioni filter rotiran je tako da naglasi samo željeni deo neba (levi, centralni i desni). Spajanjem fotografija u panoramu dobijamo luk duge od 180°, uključujući i misteriozni drugi prsten. Olympus E520, objektiv ED 9-18 mm.

Gradualni filtri

AKO PANORAMU SNIMAMO U JEDNOJ "TRACI", GRADUALNI FILTRI SJAJAN SU ALAT ZA KONTROLU DINAMIKE I BOJA NA FINALNOJ PANORAMI

ND (neutral density)

RAZLIČITE VRSTE ND /COLOR CUT FILTARA MOGU SE USPEŠNO ISKORISTITI ZA PANORAMSKO SNIMANJE

Panorama nastala spajanjem 5 vertikalno snimljenih fotografija s tim da je svaki kadar snimljen dva puta kako bi se olakšalo spajanje u finalnu panoramu. Duga ekspozicija dala je magličastu površinu mora a na fotografiji su oštri samo oni delovi gde nije bilo pomeranja kao što su zgrade i žena koja se sunča naslonjena na zid. Canon EOS 5D Mark II, EF 20-35 mm. DIN 10 staklo za zavarivanje iskorišćeno kao ND filter približne jačine 1.024x odnosno 10 blendi.

Ako snimamo po jakom suncu veoma je teško dobiti duge ekspozicije neophodne za postizanje raznih efekata kao što su magličasta površina talasa, brisanje pešaka sa ulice, vunasti slapovi na vodopadima... Rešenje nude takozvani ND (Neutral density) filtri koje koristimo kako bi produžili vreme ekspozicije ili postigli veći otvor blende i lepu dubinsku neoštrinu. Ako ih koristimo za panoramska snimanja moramo prvenstveno voditi računa o nepravil-

nom kretanju objekata u kadru. Na primer, oblake koji su se suviše pomerili tokom višeminutne ekspozicije nećemo moći da sklopimo u panoramu bez dodatnih intervencija, ali će voda koja se talasa i lišće koje njiše vetar uglavnom biti podjednako zamučeni. Sa druge strane, kod "kraćih" ekspozicija od 1 do 2 s, talasi ili pomeranje drveća mogu da budu drastično različiti na dve susedne fotografije. Rešenje je rafalno okidanje nekoliko snimaka u nizu.

Snimanje sekvenci

Time lapse (stopmotion) jedna je od funkcija koje se malo koriste. Efekat koji sam želeo da postignem jesu tragovi kretanja zvezda prikazani tačkicama umesto standardno razmazanih linija. Aktivirao sam automatsko snimanje i uradio čak 99 fotografija snimljenih ekspozicijom od 15 sekundi, blendu f/2,8 i žižnu daljinu od 24 mm. Interval između snimaka iznosio je 1 minut.

Najviše pažnje i vremena bilo je potrebno da se snimi nebo sa zvezdama i sam vrh

planine na kom se kao svetla linija vide tragovi automobilskih farova (gornja trećina finalnog kadra).

Približno sat i po vremena kasnije, kada je fotoaparata završio programiranih 99 ekspozicija, s istim podešavanjima uradio sam još i panoramu od 5 snimaka kojom sam snimio prednji plan i deo sredine fotografije grada Budve. Nakon međusobnog spajanja prve serije fotografija zvezdanog neba i uklapanja druge serije kojom je predstavljen grad, dve dobijene fotografije spojene su u jednu.

Stakovanje ekspozicija

POMALO NAKARADNI TERMIN STAKOVANJE EKSPOZICIJA PREUZET JE IZ ENGLESKOG JEZIKA OD TERMINA "STACKING EXPOSURES"

To znači slaganje (spajanje) fotografija bilo da je reč o HDR, bracketing, startrail ili stopmotion tehnici snimanja. Principi slaganja ekspozicija su jednostavni: snimate mnoštvo fotografija bez pomeranja fotoaparata kako bi ih naknadno spojili u jednu. Jedna od najčešće korišćenih HDR tehnika naziva se Exposure fusion. Pomoću nje se više različito eksponiranih fotografija spaja u jednu koju odlikuje veći dinamički raspon. Kako je preduslov za uspešne HDR fotografije korišćenje stativa praktično nas ništa osim pokretnih objekata ne sprečava da snimamo HDR panorame, a moje iskustvo je pokazalo da se sve stacking tehnike uspešno mogu kombinovati i s panoramskim snimanjima.

Olympus E520 i ED 9-18 mm CPL + ND8 gradualni filter (3 horizontalna snimka). Za snimanje ove HDR panorame korišćen je breketing od tri snimka +/-1EV za svaki kadar (kada je podešen breketing dobro je da koristimo daljinski okidač jer fotoaparata automatski snima tri ekspozicije zaredom). Naknadno spajanje obavljeno je u programu PTGui s aktivnom opcijom Exposure fusion.

Kombinovanje više tehnika

Canon 5D Mark II, 15 mm fisheye

Simuliranje ribljeg oka panoramskom tehnikom

U vremenu kada se digitalna fotografija pojavila izbor objektivna nije bio veliki, a neki specijalizovani kao što je fisheye nisu postojali ili kao da nisu postojali u ponudi. Ovo "kao da nisu postojali" odnosilo se na veoma visoku cenu i praktičnu nemogućnost nabavke. Rešenje je bilo u snimanju panorama, odnosno spajanju serija snimaka u jednu fotografiju koja bi imala veći vidni ugao od onog koji nudi objektiv. Danas, kad sam srećni vlasnik fisheye objektiv, još više cenim stare pokušaje da dobijem efekte krivljenja koristeći standardni širokougaoni objektiv. Naravno, koristio sam najšire moguće podešavanje zum objektivna od 9 mm i fotografisao iz ruke.

Olympus E520 i objektiv ED 9-18 mm kojim je snimljeno devet horizontala za finalnu vertikalnu panoramu koja ima zahvat od skoro 180°.

Megapikselni "boost"

Fotografija ovog starog zida u startu je bila namenjena Stock prodaji gde veličina fajla u Mpix igra veliku ulogu. Zato sam se i opredelio za panoramu s teleobjektivom umesto jednog ili dva snimka "oštrijim" ED 35 mm makro objektivom koji sam u to vreme koristio kada treba prikazati teksture.

Panorame i kontrola perspektive

Panoramske fotografije nude još jednu interesantnu mogućnost, a to je automatska (ili poluautomatska) korekcija perspektivne distorzije koja se obavlja prilikom spajanja pojedinačnih fotografija u panoramu. Ove dve fotografije snimljene su s istog mesta, istom opremom i istim podešavanjima. Za prvi snimak iskorišćena je najšira mo-

guća postavka objektivna pa su deformacije perspektive izuzetno naglašene. Druga fotografija je panorama nastala spajanjem 5 vertikalnih snimaka, a prilikom sklapanja uključena je opcija geometrijske korekcije. Na kraju sam morao malo da iskrivim perspektivu jer je automatika baš preterala s ispravljanjem svih vertikala. ■

Masterklas

World Press Photo

Darko Stanimirović

OD SEPTEMBRA DO DECEMBRA PROŠLE GODINE, U BERLINU JE ODRŽANA MASTERKLAS RADIONICA ZA DOKUMENTARISTE KOJA JE OKUPILA MLADE FOTOGRAFE IZ BALKANSKIH ZEMALJA, A IZ SRBIJE SU UČESTVOVALI SANJA KNEŽEVIĆ, MARKO RISOVIĆ I NEMANJA PANČIĆ. ŠTA SU BILI CILJEVI RADIONICE, KAKAV JE UTISAK OSTAVILA... ISPRIČALA SU NAŠA TRI UČESNIKA

U jednom od prethodnih brojeva, u članku pod nazivom "Fotografski konkursi: možemo li bolje?", bilo je reči o tome šta je to što dokumentarnom fotografu može pomoći da postigne realni napredak. Dokumentarna fotografija je vrlo živa, i ubrzano se menja s celokupnom tranzicijom medija. Fotografi se, kao što je i očekivano, nalaze pred mnogim izazovima, i opšti je utisak da se, makar u lokalnim okvirima, kvalitet potisnuo u zadnji plan. U atmosferi koja trenutno vlada, prosečan dokumentarni ili medijski fotograf nije motivisan da se usavršava, jer ne veruje da će to njegovo usa-

see-masterclass.com), bila je organizovana prošle godine, u saradnji WPP i Fondacije "Robert Bosch Stiftung", a među izabranim fotografima bili su Sanja Knežević, Nemanja Pančić i Marko Risović.

Masterklas "SEE New Perspectives" bio je usmeren ka petnaest mladih profesionalnih fotografa iz devet zemalja jugoistočne Evrope: Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Crne Gore, Rumunije i Srbije. Slike Balkana iz devedesetih godina oblikovale su percepciju tog regiona u svetu, ali i unutar samog regiona. "Masterklas je težio ka tome da preispita postojeće percepcije i da ohrabri fotografe u istraživanju nove per-

Tok radionica

Masterklas: za sedam dana provedenih u Berlinu predavači su (ugledni fotografi, urednici fotografije i kustosi) prenosili svoja znanja i iskustva u vezi s teorijom foto-žurnalizma i trenutnim stanjem u industriji, a svaki učesnik predstavio je priču na kojoj će raditi u narednom periodu.

Zadatak: nakon prvog dela radionice učesnici su dobili zadatak da fotografišu temu koju su prethodno odabrali i razradili s predavačima. Vremenski okvir bio je dva meseca, a uslov – da to bude van zemlje u kojoj žive. Kao pomoć dobili su grant u visini od hiljadu evra. Za ovo

"ISKUSTVO STEČENO NA OVAJ NAČIN, KROZ PRAKSU NA TERENU, NE MOŽE SE POREDITI NI SA ČIM DRUGIM U MOJOJ DOSADAŠNJOJ KARIJERI!"

Marko Risović

vršavanje neko primetiti, a kamoli nagraditi, a u slučaju samostalnih fotografa, da će se takvo investiranje na neki konkretan način povratiti. Postoji, međutim, i izvestan broj "drugih" kojima je najveća motivacija upravo pomeranje granica sopstvenog znanja i dosezanje onoga što bi se moglo nazvati standardom savremene dokumentarne fotografije.

Uloga radionica

Kada se priča o savremenoj dokumentarnoj fotografiji, organizacija World Press Photo ističe se kao jedna od najznačajnijih. Ne samo po čuvenom godišnjem konkursu na koji stigne preko sto hiljada fotografija iz celog sveta već i po manje poznatim, ali vrlo cenjenim radionicama. Jedna od njih, SEE New Perspectives, (www.

spektive regiona. Usmeren je, takođe, i ka tome da pokrene učesnike u svom profesionalnom razvoju i da učvrsti njihove narativne veštine."

Razlika između standardne radionice i masterklas radionice jeste ta što je masterklas fokusiran na temeljno i praktično edukovanje fotografa i asistiranje u određenom aspektu njihovog posla. Nije cilj samo ih okupiti i u toku nekoliko dana prikazati neke od prezentacija u Power Pointu. Ideja je da se fotograf postavi u sasvim realnu simulaciju rada na sopstvenom dokumentarnom projektu, a to uključuje pronalaženje teme, analizu, osmišljavanje pristupa fotografisanju, pronalaženje kontakata, rad na terenu, pravljenje adekvatnog izbora fotografija i tako dalje. Zbog kompleksnosti celog procesa, radionica je bila podeljena u tri dela.

vreme na raspolaganju im je bila pomoć tutora preko Interneta u vezi s pristupom fotografisanju, kao i konačnim izborom fotografija.

Krajnji seminar: poslednji, treći deo radionice, trajao je tri dana u Berlinu i tom prilikom diskutovano je o fotografijama koje su polaznici radionice doneli kao gotov rad.

Realna iskustva

U razgovoru sa Sanjom, Nemanjom i Markom pokušao sam da saznam šta im je radionica donela novo i koliko im je značila u profesionalnom razvoju.

Od radionice su najpre očekivali usavršavanje veština, ali i stvaranje novih kontakata s fotografima iz regiona. "Očekivao sam da od tutora koji su nam dodeljeni saznam više o aktuelnoj globalnoj

© Marko Risović

© Marko Risović

© Marko Risović

© Marko Risović

sceni dokumentarne fotografije i foto-žurnalizma, koje su to veštine i sposobnosti danas potrebne da bi se plivalo u tom svetu. Najviše sam, ipak, očekivao od poznanstava i kontakata s mladim fotografima iz okruženja, i od mogućnosti buduće saradnje s njima," kaže Marko Risović. I svakako, jedna od glavnih prednosti direktne komunikacije s uglednim stranim fotografima jeste da se upoznate sa svim onim što danas zaista čini profesiju samostalnog dokumentarnog fotografa. Ono što je posebno bilo karakteristično za ovu radionicu jeste da je okupljala fotografe iz regiona, što je svakako doprinelo da se svi bolje upoznaju i povežu, i stvore svojevrsnu mrežu. Potvrda ovog umrežavanja može se videti i po sajtu koji su zajedno osmislili – Balkan Photographers. (www.balkanphotographers.com)

Za Marka Risovića korist od radionice je, kako kaže, dvojaka. "Prvo, ostvario sam izuzetna prijateljstva s kolegama iz okruženja. U smislu buduće saradnje i projekata, ova mreža je dragocena, jer gde god poželim da odem i uradim neku novu priču, znam da ću imati nekoga da mi pripremi teren, pomogne, dočeka me i ugosti onako kako to svi narodi na Balkanu umeju. Druga stvar koju bih na-

ONO ŠTO, MEĐUTIM, IZ RADIONICE OVOG TIPA PROIZLAZI KAO NAJVREDNIJE JESTE DA SE U RELATIVNO KRATKOM PERIODU FOTOGRAFI STAVLJAJU U POTPUNO REALNU "SIMULACIJU" ONOGA ŠTO ČINI POSAO SLOBODNOG DOKUMENTARNOG FOTOGRAFA. SVAKO OD NJIH IMAO JE IDEJU ŠTA BI FOTOGRAFISAO, A ZADATAK MENTORA BIO JE DA IDEJU OBLIKUJE I USMERI NA NJENU REALIZACIJU NA NAJBOLJI NAČIN

MARKO RISOVIĆ "Nova zora na Karpatima"

Generalna ideja masterklasa bila je da se prikaže nova perspektiva Balkana. Za mene, to predstavljaju mladi ljudi. Na osnovu njihove pozicije, uslova u kojima žive, izazova s kojima se suočavaju i nasleđa koje su im ostavili roditelji, može se zaključiti dosta o perspektivi i budućoj slici ovog osetljivog regiona. O mladima, i uopšte Balkanu, danas se ne zna mnogo van šablonskih stvari punih predrasuda. Pošao sam od ideje da kroz fotografiju prikažem i istražim kako žive generacije rođene posle pada komunizma. Koliko prošlost i dalje određuje njihov svakodnevni život, koje su perspektive i odnosi unutar društva, kakve snove imaju mladi ljudi o svojoj budućnosti. Priča je univerzalna, i može se raditi u bilo kojoj zemlji regiona što, između ostalog, i jeste bila moja namera. Rumuniju sam odabrao kao polaznu tačku jer je imala donekle drugačiji pravac razvoja tokom devedesetih godina 20. veka, kao zemlja koja nije bila zahvaćena ratnim sukobima, koja je bila jedna od najsiromašnijih na Balkanu, s veoma teškim nasleđem iz komunističkog doba. Počevši od Rumunije, izbegao sam priču o ratu i posledicama po mlade koju je, inače, teško izbeći u regionu. Lako ne bežim od tog aspekta želeo sam, za početak, da krenem od zemlje koja je oslobođena takvog nasleđa. Drugi bitan faktor bila je avantura. činjenica da nisam znao jezik. želja da se nađem u potpuno nepoznatom okruženju i da nateram sebe da funkcionišem u takvim uslovima. Za izradu projekta imao sam oko dva meseca. S kraćim pauzama, približno mesec i po dana sam proveo u Rumuniji. Namera mi je da nastavim da radim na ovom projektu i u ostalim zemljama Blakana.

glasio kao značajnu jeste da su nas stavili u situaciju u kojoj većina prethodno nije imala prilike da bude – na duže vreme poslati smo po zadatku u strane zemlje, da radimo na pro-

jektu. To zahteva puno ulaganja i strpljenja, i retko se danas pruža takva šansa čak i ako radite za velike zapadne medije, a kamoli za neke iz ovog dela sveta."

© Nemanja Pančić

© Nemanja Pančić

© Nemanja Pančić

NEMANJA PANČIĆ "Baba Mondij"

Ovo je priča o čoveku (dervišu), njegovom opredeljenju, posvećenosti i ljubavi prema bogu i ljudima. Kultura, obredi, kao i posvećenost derviša uvek su mi bili fascinantni. Želeo sam da ostvarim kontakt s nekim od njih i upoznam ih bolje. Tako se priča o Baba Mondiju nekako sama nametnula.

Za realizaciju priče od presudne važnosti bila je sama organizacija pre puta, te je u ovom slučaju veliku ulogu u mojoj reportaži imao kolega iz Makedonije – Tomislav Georgijev s kojim sam stupio u kontakt tokom masterklas radionice. Uz njegovu pomoć sam i došao do Baba Mondija. Imao sam sreće da je Baba Mondij vrlo prijatan i gostoljubiv čovek, tako da sam lepo bio primljen kod njega u Tekiji (vrsta manastira).

Spavao sam u tekiji i stalno provodio vreme sa njim (pio kafu, jeo, pričao, sedeo u društvu s njegovim vernicima...). Tokom boravka u tekiji trudio sam se da poštujem sva pravila i da se ponašam u skladu s njihovim običajima.

Od početka plana, prikupljanja informacija pa do samog stupanja u kontakt sa Baba Mondijem i kompletne realizacije bilo mi je potrebno mesec i po dana. Od toga sam dve nedelje proveo u Makedoniji.

IZ RAZGOVORA SA SANJOM, NEMANJOM I MARKOM JASNO JE DA JE MASTERKLAS RADIONICA USPELA DA U NJIMA AKTIVIRA JEDAN VIŠI NIVO SVESTI O POSLU KOJIM SE BAVE

© Nemanja Pančić

© Nemanja Pančić

Šta posle

Ono što me je posebno zanimalo da saznam jeste šta nakon radionice Sanja, Nemanja i Marko misle o perspektivi finansiranja sopstvenih dokumentarnih projekata, budući da je to jedan od glavnih izazova nove medijske ekonomije. "Potreban je sveobuhvatni plan i aktivnost koja zahteva od fotografa da bude menadžer, računovođa, istraživač, novinar, i još mnogo toga. To upravo i jeste onaj deo posla i industrije koji

Sanji Knežević radionica je pomogla da se dodatno uveri koliko je posao slobodnog dokumentarnog fotografa kompleksan. "Komplikovano je naći kontakte, komunicirati sa često primitivnim ljudima koji su vam bitni za priču, razuveriti ih da niste špijun, otići u nepoznato i neizvesno..." i dodaje da su nova poznanstva ono najvrednije što je s radionice ponela: "S mnogim kolegama sam i dalje u kontaktu, a to je uvek i najvrednije, da se vratiš kući bogatiji za neko novo prijateljstvo."

Upoznavanje fotografa iz regiona je i na Nemanju Pančića ostavilo najjači utisak, a pored toga dodaje i značaj upoznavanja s celim procesom rada: "Sâm rad reportaže u drugoj zemlji, makar bila ona u regionu, jeste novo iskustvo samo po sebi. Dobra priprema, tj. prikupljanje informacija o subjektu ili temi čine više od polovine posla. Potrebno je povezati se s osobama iz te zemlje koje će vam pomoći pri samoj realizaciji."

© Sanja Knežević

© Sanja Knežević

© Sanja Knežević

© Sanja Knežević

© Sanja Knežević

se danas uveliko promenio – nije više dovoljno imati lepu, dramatičnu ili skladnu fotografiju, čak ni odličnu priču. Bitno je znati kako je prodati, živeti od toga i ulagati u neke buduće projekte," kaže Marko. Nemanja pak ističe saradnju s nevladinim organizacijama: "Jedna od stvari koju sam naučio na masterklasu jeste da su nevladine organizacije najbolja opcija, ne samo zbog prihoda već i zbog kompletne logistike." Sanja ne krije svoj optimizam kada kaže da novca ima, ali ga treba tražiti od pravih izvora: "Samo treba da se kuca na vrata određenim ljudima, onima koji imaju interesovanja i novac da ulože u projekat. Za to je uglavnom potreban obostrani benefit tako da treba pažljivo birati kome se šta nudi."

Iz razgovora sa Sanjom, Nemanjom i Markom jasno je da je masterklas radionica uspeala da u njima aktivira jedan viši nivo svesti o poslu kojim se bave. Pod mentorstvom ljudi koji su u vrhu industrije dokumentarne fotografije, oni su prošli kroz praktično ceo proces rada na sopstvenom projektu, što im najpre omogućava da jasnije vide svoju ulogu i poziciju u sistemu. I, kao što kaže Marko, "iskustvo stečeno na ovaj način, kroz praksu na terenu, ne može se porediti ni sa čim drugim u mojoj dosadašnjoj karijeri." ■

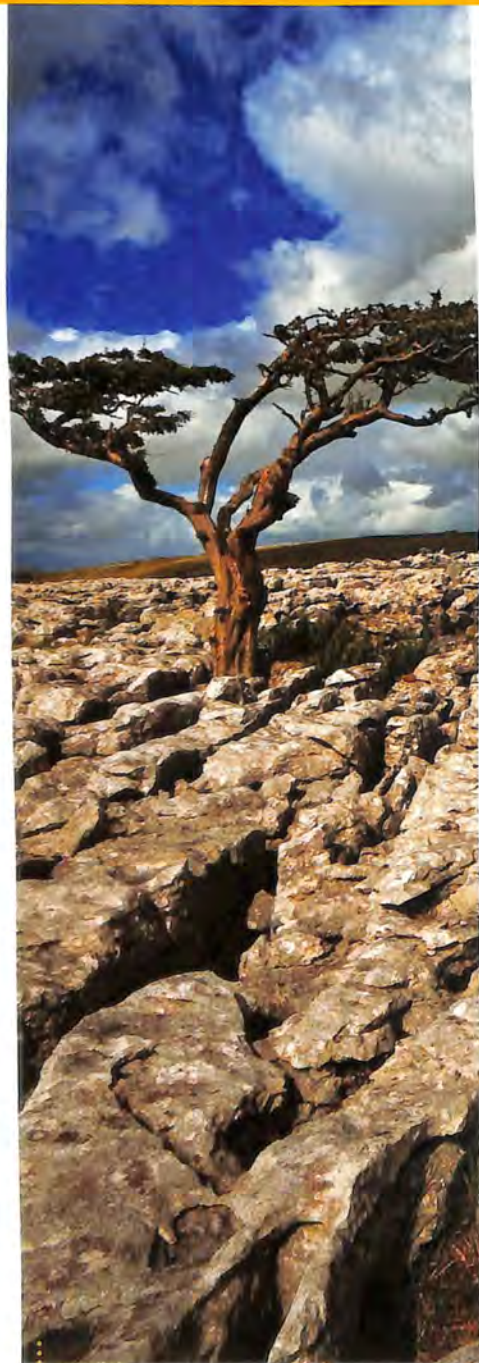
SANJA KNEŽEVIĆ "Porodične stvari"

Za priču o srpsko-albanskim brakovima saznala sam iz novina još godinu dana pre masterklasa i odmah sam pomislila kako bi bilo dobro fotografisati ovu priču i ispratiti ceo proces od odlaska srpskih neženja u Albaniju do dovođenja Albanci u Srbiju. Ono što prati jedan ovakav projekat su putovanja, u ovom slučaju po našim selima, ali i Albaniji. To mi je naročito bilo zanimljivo jer je po mojim dotadašnjim saznanjima Albanija bila zemlja poznata po trgovini ljudima i putevima droge, u kojoj mi nismo dobrodošli i koju svakako treba zaobići. Međutim sve to me je samo dodatno motivisalo i radovala sam se putu u ovu "opasnu zemlju". Kada sam uspeala da nađem kontakt od najpoznatije Albanske provodadžike uputila sam se sama u Albaniju. Išla sam preko Crne Gore, međutim, pošto odande nema autobuske linije do Skadra jedini način bio je da idem kolima s Albancima koji dolaze da trguju u Tuze, mesto u Crnoj Gori najbliže Albanskoj granici. Put do Albanije bio je naročito zanimljiv jer se sve vreme ide oko Skadarskog jezera, a kad nađemo na rupe na putu znala sam da smo već u Albaniji.

Google

U ratu protiv lopova

KRADE FOTOGRAFIJA S INTERNETA I NJIHOVO KORIŠĆENJE U DIZAJNU I ŠTAMPI UOBIČAJENA SU STVAR. NOVA DIMENZIJA KRIMINALA JESTE DOBIJANJE NAGRADA I UMETNIČKIH ZVANJA TUĐIM DELOM

Milan Živković

Gugl protiv lopova

Pre samo desetak godina fotografije su izlagane na papiru, tj. autori su slali gotove kopije: crno-bele ili kolor. Zajedničko im je bilo to da su sve kopije imale poreklo s filma (nije bilo digitalnih štampača), zapravo morale su biti snimljene ili, kako bi to pravnici rekli, bile su autorsko delo. Tu i tamo bilo je krađa ideja od kojih se neke (kao devojke duge kose koje stoje u vodi i zabacuju glavu dok im sa kose lete kapljice) masovno koriste tako da su već postale stereotip.

Digitalno doba promenilo je mnoge stvari. Žiriranja izložbi danas se zasnivaju na projekcijama, veliki broj sajtova i foruma bavi se fotografijom, a dela koja autori pokazuju u realnom svetu imaju veličinu slike u pasošu. Na tako malim fotografijama lako je sakriti mnogo grešaka i, što je još važnije, prikriti krađu fotografije ili montaže napravljene od njih. Nećemo se baviti psihološkim, sociološkim ili pravnim aspektima krađe tuđih dela jer bi pokušaj svakog fotografa, koji je autor svog dela, da shvati potrebu nekog da ukrade tuđu fotografiju završio bez rezultata. Možda je jedino opravdanje mišljenje da je sve na Internetu "public domain",

Falsifikat

Deo originalne fotografije Neila Burtona objavljen s dozvolom autora. Namerno smo iskoristili detalj jer, ko zna, možda nekome padne na pamet da skenira... Fotografije ovog autora možete videti na sajtovima: www.natureimmortal.com i travellinglight.de, a adresa za diskusiju jeste <http://natureimmortal.blogspot.com/>

tj. pripada svima. Ipak, to nije tako, pa iako u istoriji umetnosti ima priznatih dela nastalih principom plagijata, krađa kompletnog dela i potpisivanje ne predstavljaju plagijat već i kriminalni akt. Da malo razjasnimo pojmove: plagijat je delo nastalo preuzimanjem tuđeg autorskog dela ili ideje a od originala se razlikuje samo po drugom potpisu. Ovaj problem toliko je star i rasprostranjen da je u gradu Solingenu 2007. otvoren muzej plagijata. Kod nas, nažalost, još nema pravog odgovora, dok se u svetu borba protiv plagijatora obično završava na sudu, a prekršiocu rizikuju kazne zatvora.

Problem i moguća rešenja

Skandali koji su se dogodili na brojnim izložbama gde su ozbiljne nagrade dodeljene fotografijama ukradenim s Interneta (a plagijatori na taj način stižu veoma visoka zvanja, članstva i pozicije u umetničkim institucijama) ukazuju na potrebu kontrolisanja i čak dokazivanja autorstva pre dodele nagrada. Svakako da to nije nimalo jednostavno jer je File Info relativno lako falsifikovati, a autoru teksta je čak pošlo za rukom da promeni i poslednji bastion očičen u podacima u raw fajlu.

Prvo rešenje moglo bi se ogledati u izjavi o autorstvu, koja bi bila pridodata prijavi na konkurs. Na ovaj način organizator bi sebe zaštitio i imao argument da, ako ništa drugo, objavi krađu i uz pomoć fotografskih organizacija kao što su nacionalni fotosavezi i FIAP, zabrani učestvovanje tom autoru na svim konkursima.

Sledeći način jeste slanje neobrađene fotografije, što nije najsretnije rešenje, ali je zato slanje fotografije u punom kvalitetu više nego dovoljno da se "provale" pikselizovane i od uvećavanja zamućene fotografije.

FAZA I

Aktiviranje pretrage fotografija i mesto gde se ubacuje fotografija koju želite pronaći na globalnoj mreži.

FAZA 2

Za dobre rezultate Guglu treba malo pomoći. Pored rotiranja ponekad je potrebno izrezati, tj. odvojiti osnovni motiv od ostatka jer je verovatno dodat. Nakon "flipovanja" po vertikalnoj osi naša CSI istraga daje prve rezultate. Sačuvana kolor-fotografija ubačena je u ponovnu pretragu. Ovo nas dovodi do pravih ali šokantnih rezultata: ovu fotografiju koristi i potpisuje nekoliko autora, što definitivno pokazuje globalne razmere ovog problema.

FAZA 3

Većina kradljivaca zadovoljava se time da se "malo" prave važni ili da pokažu da su bolji fotografi nego što jesu. Oni "ambiciozniji" šalju ukradene fotografije na konkurse kako bi dobili nagradu uz potpuno nerealnu nadu da ih niko nikada neće otkriti. Ipak, malo "guglovanja" može razrešiti mnoge nedoumice i prekinuti praksu dodele nagrada zasnovane na poverenju u autorstvo.

Na sajtu <http://www.travellinglight.de/> možete videti i spornu fotografiju, ali i veći broj snimaka s iste lokacije, što je svakako najbolji mogući dokaz autorstva. Ostale "autore" možemo samo da pitamo kada su to bili na istoj lokaciji, kako se dogodilo da imaju isto svetlo i identične oblake, kako... A možda je mnogo bolje i jednostavnije pitati ih: zašto?

Kako otkriti krađu?

Ono što svaki organizator može odmah da uradi jeste kontrola nagrađenih radova (za sve prispele to bi bio preveliki posao) pomoću neverovatno efikasnog alata sakrivenog u pretraživaču Gugl. Softver koji ovakvu pretragu čini mogućom razvija se već dugo godina i prvo su ga koristili pravosudni organi kako bi otkrili montažu na fotografijama. Upoređivanjem piksela odnosno njihovih parametara (osvetljenost, kontrast i boja) moguće je pronaći područja istih karakteristika, što daje uvid u klonirana i retuširana mesta. Sličan program sposoban je da traga za delovima fotografija sistemom upoređivanja koji je veoma napredan i pametan.

Nakon obaveštenja koje sam dobio o problemima nagrada Fondacije za zaštitu ptica grabljivica, na konkursu za najlepšu fotografiju ptice pokušao sam da proverim autorstva, ali ne prostom pretragom, već uz pomoć alata Advanced Search koji je sada sastavni deo Gugla. A fotografija koju ovde vidite nagrađena je nekoliko puta ozbiljnim nagradama i ponovo je poslata na još jedan konkurs - gde sam bio u žiriju.

Nemojte odmah odustati

Sistem funkcioniše tako što fotografiju kojoj želite da otkrijete poreklo, ali i to na koliko se mesta nalazi na Internetu, ubacite prevlačenjem u prozor Search. Pre toga je neophodno uključiti pretragu fotografija (Images). Nakon ubacivanja

fotografije u pretraživač prvi pokušaj nije dao nikakav rezultat, ali je nakon malo pomoći: okretanja fotografije i ukucavanja teksta "tree on the rocks", pretraga izbacila nekoliko rezultata. Pogledao sam sajtove, ali osim nekoliko fotografija, ovog puta u boji, nije bilo nekog posebnog teksta. Zato sam u trećem krugu sačuvalao kolornu verziju i ponovo je ubacio u pretraživač. Pojavilo se mnogo rezultata koji su faktički dokazali da je ovu fotografiju "prisvojilo" nekoliko fotografa. Na adresi http://www.photoclub202.com/index.php?option=com_rsgallery2&page=inline&id=2902&Itemid=26&lang=english možete videti da je i nagrađena, doduše preokrenuta i konvertovana u crno-belo. Možete ceo proces isprobati i sami, a usput razmišljajte i o tome da li konverzija u crno-belo i okretanje daju dovoljno atributa za autorizovanje. I kako sada raspetljati niz preuzimanja i svotajanja jedne fotografije, kako otkriti ko je zaista pritisnuo okidač i snimio originalnu fotografiju. Pažnju mi je privukao "pogodak", odnosno sajt Neila Burtona gde sam pronašao seriju fotografija kao i to da je snimljena na lokaciji Grasington, Severni Jorkšir.

I umesto zaključka u stilu dugotrajnog slepila članova brojnih žirija u svetu ali i kod nas, postaviti vam jednostavno pitanje na koje mislim da već znate odgovor: da li je za naziv majstora fotografije, FIAP zvanja i svih ostalih zvučnih ali sada do bezumlja obezvređenih stilu neophodno kupiti fotoaparati ili platiti račun za Internet?

Kako se jedino kod ovog autora može videti serija fotografija s iste lokacije, verujem da je ovo njegov snimak.

Šta se tu

Milica Mrvić

kuva?

© MILICA MRVIĆ, "Piletina"

NA KRAJU SVAKE ŠKOLSKE GODINE, FPU U BEOGRADU PREDSTAVLJA RADOVE STUDENATA ZAVRŠNE, PETE GODINE. NA IZLOŽBI ATELJEJA ZA FOTOGRAFIJU IZDVOJIO SE RAD MILICE MRVIĆ POD NAZIVOM "KULINARSKE MRVICE"

✦ Ivana Tomanović

© MILICA MRVIĆ, "Govedina"

© MILICA MRVIĆ, "Hleb"

Pod šaljivim naslovom "Kulinarne mrvice – Mrvić Milice", na diplomskoj izložbi Fakulteta primenjenih umetnosti (Atelje za fotografiju), predstavljene su fotografije koje su inicijalno snimljene kao ilustraci-

ja za kuvar koji je Milica radila za predmet Grafika knjige kod profesora Jugoslava Vlahovića i Mirjane Živković. Fotografije su snimljene pod mentorstvom profesora Branimira Karanovića primarni predmet Fotografija.

Iako se Milica Mrvić tokom školovanja pretežno bavila dokumentarnom fotografijom, specifičnost pete godine, koja zahteva rad na jednom samostalnom projektu, odvela je u maštoviti svet aranžirane fotografije. Inspiraciju za ovu neobičnu seriju fotografija punu humora, dobila je prelistavajući pra-bakin kuvar iz prve polovine dvadesetog veka, koji joj se činio veoma zabavnim i smešnim. Odlučila je da napravi reizdanje kuvara sa svojim fotografijama.

Humor je bio jedan od glavnih aspekata fotografija jer je želela da se gledalac jednako zabavlja i uživa kao i ona pri čitanju kuvara. Od nastanka ideje (decembar 2010.), do realizacije prošlo je četiri meseca, i za to vreme Milica je birala recepte za ilustraciju i osmišljavala način kako će ih vizuelno predstaviti. Generalno, ceo projekat karakterišu duge i precizne pripreme za svaku scenu, dok je samo fotografisanje trajalo par sati. Milica je sama osmislila celokupnu scenografiju i kostime, s tim da je njena porodica učestvovala u realizaciji, a svi modeli su njeni prijatelji. Iako je Milica studirala na Primenjenoj akademiji gde se mnogo crta i slika, nije pravila skice u vidu crteža već je sve ideje samo zapisivala. Nakon pripreme za snimak koja bi trajala od pola do nedelju dana, na samom fotografisanju odredila bi tačan kadar, a često su se dešavale i improvizacije, ponekad i promene ideje. Tako se ideja za snimak o spravljanju hleba, gde iz sita poput snega pada brašno, rodila na samom setu.

TALENTI

© MILICA MRVIĆ, "Medine šape"

© MILICA MRVIĆ, "Mleko"

© MILICA MRVIĆ, "Sušenje voća"

© MILICA MRVIĆ, "Meseci"

Većina verovatno misli kako je Photoshop bio bitan Milicin pomoćnik u stvaranju fotografija ali zapravo ga je vrlo malo: na fotografiji s hlebom sklonjeni su kanapi koji drže sita i dupliran je donji deo stola jer je ispod njega, na snimanju, sedela devojka koja je bila zadužena da drma sita. Na fotografiji s pečenim pilićima obrisan je štap na koji je nabodeno glavno pile koje "skače" kroz obruč. Zanimljivo za tu fotografiju je što

u receptu piše da "čak i muškarac može da ga pripremi" što je Milica pronicljivo ilustrovala cirkuskim krotiteljem.

Konačan proizvod je knjiga, tj. kuvar, koji se sastoji od fotografija, recepata, reprodukovanih originalnih strana i prelepih ilustracija iz prabakinog kuvara. Ostaje još samo nada da će se naći izdavač koji će imati dovoljno sluha i smisla za humor da objavi prvi kuvar ovakve vrste kod nas. ■

Poslovni informacioni sistemi

- savremeni ERP informacioni sistemi
- web aplikacije
- mobilni uređaji
- upravljanje poslovnim procesima
- elektronsko upravljanje dokumentacijom
- upravljanje odnosima sa klijentima
- upravljanje ljudskim resursima i obračun zarada

ABSsoft

Gospodara Vučića 21 • Beograd • tel: +381 (11) 38.11.500
www.absoft.rs • office@absoft.rs

✦ Srđan Abdijević Abdee

Panasonic NOVA SERIJA OBJEKTIVA

"Panasonic" je najavio novu porodicu objektivu za mikročetvorotrecinske fotoaparate pod nazivom Lumix X i za sada su predstavljena dva objektiva. Za razliku od klasičnih objektivu s mehaničkom kontrolom zuma, novi X objektivu poseduju elektronski (power) zum poput onog na kompaktnima, što je osobina koju će ljubitelji snimanja video-materijala veoma ceniti. Za sada su najavljeni **Lumix G X Vario PZ 14-42** i **Lumix G X Vario PZ 45-175 mm** (28-84 i 90-350 mm ekv.), s time da telesum poseduje kontrolu za zum i fokus u vidu prstena, dok su kod 14-42 mm prstenove zamenile polugice, pa su zbog toga dimenzije ovog objektivu svedene na minimum. Oba objektivu poseduju Power O.I.S. stabilizaciju, a svi noviji "Panasonic" mikročetvorotrecinski modeli će njima biti kompatibilni posle ažuriranja softvera. Maleni 14-42 biće dostupan u kompletu sa G3 i GF3 fotoaparatom, koji će u toj varijanti u imenu imati slovo X. Najavljena cena Lumix G X 14-42 mm objektivu jeste 460 evra, dok će Lumix G X 45-175 mm koštati 510 evra.

LUMIX FZ150

Pomalo zaboravljeni ultrazum fotoaparati nalik D-SLR modelima pojave se s vremena na vreme, ali se to dešava sve ređe. "Panasonic" je najavio novi FZ150 sa 25-600 mm objektivom i senzorom rezolucije 12 megapiksela, za koji tvrde da je vidno bolji od prethodnika veće rezolucije. Panasonic FZ150 snima i video-materijal u 1.080p60 rezoluciji, fotografije može da snima u RAW formatu, a moguće je tokom snimanja videa napraviti fotografiju rezolucije 3,5 megapiksela. Ovaj model poseduje stereo-zum mikroskop i mogućnost snimanja 3D fotografija. Cena je oko 560 evra.

www.panasonic.rs

Canon NOVI CANON KOMPAKTI

Popularni "Canonovi" kompaktni fotoaparati i ove jeseni dobili su naslednike. Prvi od predstavljenih modela jeste jeftini **SX150IS** ultrazum, koji u telu skromnih dimenzija donosi 28-336 mm ekvivalentan objektiv s optičkom stabilizacijom, CCD senzor rezolucije 14,1 megapiksel i displej dijagonale tri inča sa skromnih 230.000 tačaka. Pored opcija prilagođenih početnicima, model poseduje i manuelne kontrole, a može da snima i HD video u 720p rezoluciji. Model koristi dve AA baterije.

Ljubiteljima Ixus serije biće zanimljiv model **230HS**, koji u metalnom telu minijaturnih dimenzija donosi 28-224 mm ekvivalentan objektiv s optičkom stabilizacijom, CMOS senzor s pozadinskim osvetljenjem sa 12,1

megapikselom i PureColor II LCD displej dijagonale tri inča. Ovaj model ne poseduje manuelne kontrole, ali zato snima video u punoj HD 1.080p rezoluciji, a kada se rezolucija smanji na VGA ili QVGA, dobije se mogućnost snimanja u 120, tj. 240 sličica u sekundi. Fotoaparat će biti dostupan u šest boja.

Prava poslastica stiže u vidu Ixus **1100HS** modela, koji u džepnom izdanju donosi objektiv sa 12x zumom, tj. 28-336 mm ekvivalent! Kao i prethodni model, i 1100HS je zasnovan na CMOS senzoru rezolucije od 12,1 megapiksela, ali za razliku od jeftinijeg rođaka poseduje displej osetljiv na dodir dijagonale 3,2 inča. Proizvodiće se u tri boje, a poseduje HD video i čitav niz kreativnih a za upotrebu lakih režima rada.

Uređaj **MG5350** je napredniji i radi sa pet boja u rezoluciji 9.600 dpi, poseduje displej dijagonale tri inča, a može da štampa i direktno na CD, DVD i BR medije. Kod ovog modela veličina kapljice mastila je svega jedan pikolitar, a za fotografiju 10x15 cm treba mu svega 20 sekundi. Mogućnosti bežičnog povezivanja, štampe preko Interneta i dvostrane štampe se podrazumevaju.

Modeli **Pixma MG8250** i **MG6250** namenjeni su naprednim korisnicima i rade sa šest odvojenih kartridža, rezolucija im je 9.600 dpi. Kod ovih štampača veličina kapljice je pikolitar, a skuplji model poseduje displej osetljiv na dodir i CCD skener s podrškom za skeniranje filma. Kuriozitet kod skupljeg modela jeste i dizajn inspirisan izgledom EOS fotoaparata sa sve mat završnom obradom.

www.canon.rs

Sony U OFANZIVI

Japanski gigant "Sony" ne sedi skrštenih ruku, već ubrzano poboljšava i širi svoje Alpha i Alpha NEX sisteme. Ovih dana na tržištu su se pojavili modeli iz svih kategorija, a prikaz počinjemo video-kamerom.

Fuzija videa i fotografije u vidu fotoaparata s video-mogućnostima ne zadovoljava baš sve, pa je "Sony" najavio naslednika svog VG-10 kamkordera sa NEX bajonetom. **NEX-VG20** poseduje isti senzor rezolucije od 16,1 megapiksela, ali za razliku od prethodnika snima u AVCHD 2.0 formatu i to u 1.080p60 rezoluciji. Od poboljšanja valja napomenuti i nov "Quad Capsule Spatial Array" mikroskop, kao i kontrole bolje prilagođene snimanju iz donjeg rakursa. Cena će se kretati od oko 1.600 evra za telo do 2.200 za komplet sa objektivom 18-200 mm.

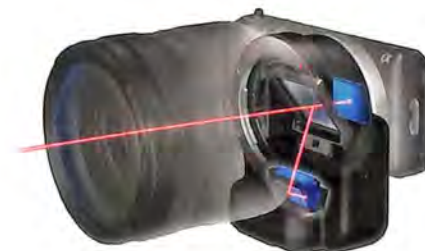

Sistem nije sistem bez objektivu, a "Sony" najavljuje objektivu i za D-SLR Alfe i za NEX. Od "klasičnih" objektivu najavljen je samo srednji **DT 16-50 mm F2,8 SSM** zum s brzim motorom, otporan na prašinu i vlagu. Vlasnici NEX fotoaparata uskoro će moći da kupe brzi široki Carl Zeiss Sonnar T* **E 24 mm F1,8 ZA**, a za portrete idealan je **E 50 mm F1,8 OSS**. Ko voli telefoto ne mora više da čeka jer je najavljen i prvi NEX teleobjektiv koji se zove **E 55-210 mm F4,5-6,3 OSS**. Na veliku žalost ljubiteljima minijaturnih fotoaparata i malenih diskretnih objektivu, ni "Zeiss" ni "Sony" NEX objektivu ne mogu se pohvaliti malim

dimenzijama koje su, po mom mišljenju, u velikom disparitetu u odnosu na tela. Kad smo kod malih tela, NEX familija dobija dva nova člana. Osveženi NEX-5N i napredni NEX-7. Model **NEX-5N** je sličan prethodnim NEX modelima, malen je i veoma tanak, a od poboljšanja tu su brzi autofokus i kraće kašnjenje zatvarača, kao i nov korisnički interfejs koji uz pokretni displej osetljiv na dodir obezbeđuje laku upotrebu, kako početnicima, tako i naprednim korisnicima. Najočekivaniji NEX novitet jeste, naravno, napredni **NEX-7** koji u malom pakovanju konačno donosi sve što je potrebno, tj. i elektronsko tražilo, i blic, i dodatne kontrole na samom telu. Sudeći po tehničkim karakteristikama, reč je o fotoaparatu opremljenim novim senzorom rezolucije 24,3 megapiksela, OLED optičkim tražilom s neverovatnih 2.359.296 tačaka, poslednjom generacijom "Bionz" procesora i novim, do sada neviđenim korisničkim interfejsom. Najavljena cena je 1.200 evra za telo.

"Sony" ne odustaje od "svog" SLT koncepta, tj. fotoaparata s poluprovodnim ogledalom, pa su tako najavljene dve nove "A" Alfe, tj. **A-65** i **A-77**. Oba fotoaparata imaju isti APS-C senzor rezolucije 24,3 megapiksela i napredno elektronsko tražilo, ali je model A-77 spakovan u magnezijumsko telo, ima naprednije kontrole, bolji AF sistem, puca 12 fotki u rafalu, ima bržu sinhronizaciju blica itd. Oba fotoaparata imaju ugrađen GPS, tako da je "geo tagovanje" sada lakše nego ikad. Najavljena cena za A-77 s novim 16-50 F2,8 SSM objektivom jeste 2.000 evra, tj. 1.300 za telo, dok će telo za A-65 koštati 900 eva. Od zanimljivih dodataka valja pomenuti **LA-EA2** adapter koji omogućava korišćenje Alfa D-SLR objektivu na NEX fotoaparatom sa sve autofokusom, kao i novo dodatno elektronsko tražilo **FDA-EV1S OLED** za NEX modele bez fokusa.

HD I 3D... DVOGLEDI!

Kompanija "Sony" najavila je dva modela digitalnih dvogleda **DEV-3** i **DEV-5** koji pored osnovne namene služe i za snimanje 2D i 3D videa i to u punoj HD rezoluciji, u AVCHD formatu. Dvogledi imaju CMOS senzore rezolucije sedam megapiksela i objektiv s optičkim uvećanjem od deset puta i optičkom stabilizacijom. Jedno punjenje baterije omogućava do dva sata snimanja 2D materijala na Memory Stick karticu, a pregled materijala moguće je i preko HDMI konektora. Jeftiniji model košta 1.300 američkih dolara, dok se za 700 dolara više dobija i GPS i mogućnost digitalnog zuma.

www.sony.rs

Fuji FUJIFILM X10

Kada je pre nekog vremena, onako "s neba pa u rebra", najavljen fantastični Fujifilm X10, mnogi su poželeli njegovu jeftiniju verziju, jer ma koliko retro stil i neosporni kvalitet bili privlačni, cena od 1.000 evra ga je držala podalje od većine onih kojima se takav

fotoaparat sviđa. Da bi izašao u susret korisnicima, "Fujifilm" je najavio model X10 koji slično izgleda, ali jeftiniji i kao takav dostupan većem broju

potencijalnih kupaca. Model X10 je zasnovan na manjem senzoru od 2/3 inča sa 12 megapiksela i umesto fiksnog poseduje svetlosno moćan zum objektiv (28-112 mm, F2-2,8). Naravno, ni tražilo više nije hibridno, već je reč o najobičnijem nepreciznom "tunel" tražilu, ali je za utehu to što se zum kontroliše pomoću starog dobrog prstena oko objektivu. Ovaj model snima video u punoj HD rezoluciji, fotografije upisuje u RAW formatu i biće dostupan u novembru.

www.fujifilm.eu/rs

Nikon NOV KOMPAKTNI DIGITALNI SISTEM

Kompaktni digitalni sistemski fotoaparati sve su popularniji i njihovo tržište se širi, pa je u potpunosti logično što je i "Nikon", kao jedan od lidera u foto-industriji, odlučio da ponudi svoju liniju ovih fotoaparata. Oznaka novog sistema je **Nikon 1**, a za početak je predstavio dva nova modela fotoaparata, četiri objektivna, adapter za F-bajonet, blic i GPS dodatak. Osnova ovog novog sistema jeste CMOS senzor jedinstvenih dimenzija 13,2x8,8 mm, koji je 2,7 puta manji od formata od 35 mm i ima proporcije senzora 3:2, a snimljeni materijal obrađuje EXPEED 3 procesor.

Oba fotoaparata imaju rezoluciju od 10,1 miliona piksela, video-zapis snimaju u punoj HD rezoluciji (1.080p), a za vreme video-zapisa moguće je i napraviti fotografiju u istoj rezoluciji. Osetljivost se može birati između ISO 100 i ISO 3.200, s mogućnošću proširenja na ISO 6.400 (Hi1). Fotografije je moguće snimati u jpeg ili RAW formatima. Zahvaljujući hibridnom autofokusnom sistemu koji je zasnovan na kombinaciji sistema za detekciju faza i kontrasta, brzina autofokusa je na nivou jednog D-SLR fotoaparata, a moći će da snima brzinom od deset snimaka u sekundi s praćenjem autofokusa i merenja svetla ili 60 snimaka u sekundi s fiksnim vrednostima u punoj rezoluciji. Oba fotoaparata koriste SD/SDHC/SDXC memorijske kartice.

Nikon 1 J1 je kompaktni fotoaparati čije je kućište napravljeno od aluminijuma i namenjen je onima koji žele da ga koriste za fotografisanje porodice i putovanja. Ima ugrađeni blic i elektronsku kontrolu ekspozicije od 30 do 1/16.000 s, a prodavače se u pet različitih boja, zajedno s objektivom u istoj boji kao telo. Njegova cena biće oko 500 evra u kompletu sa standardnim zum objektivom. **Nikon V1** je nešto ozbiljniji fotoaparati čije je telo napravljeno od

legure magnezijuma i aluminijuma. Imaće ugrađeno elektronsko tražilo i mogućnost da se na njega zakači eksterni blic s osvetljivačem za snimanje videa SB-N5, koji će se napajati preko fotoaparata, ili GPS adapter GP-N100. Ekspoziciju će kontrolisati ili mehanički zatvarač s opsegom ekspozicija od 30 do 1/4.000 s ili elektronski zatvarač (tj. sam CMOS senzor) od 30 do 1/16.000 s. Prodavače se u dve boje (srebrnoj i crnoj), a njegova cena sa standardnim zum objektivom biće oko 800 evra. Zajedno s novim fotoaparata "Nikon" je predstavio i četiri nova objektivna. Prvi je standardni zum objektiv s redukcijom vibracija **1 - NIKKOR VR 10-30 mm f/3,5-5,6**, koji pokriva vidni ugao ekvivalentan žižnoj daljini od 27 do 81 mm za format

od 35 mm, zatim telezum objektiv s redukcijom vibracija **1 - NIKKOR VR 30-110 mm f/3,8-5,6**, koji pokriva vidni ugao ekvivalentan žižnoj daljini od 27 do 297 mm za format od 35 mm i poseduje redukciju vibracija. Tu su i objektiv s fiksnom žinom daljinom u "palačinka" stilu **1 - NIKKOR 10 mm f/2,8**, koji pokriva vidni ugao ekvivalentan žižnoj daljini od 27 mm za format od 35 mm, kao i superzum objektiv s redukcijom vibracija **1 - NIKKOR VR 10-100 mm f/4,5-5,6 PD-ZOOM**, koji pokriva vidni ugao ekvivalentan žižnoj daljini od 27 do 270 mm za format od 35 mm i posebno je prilagođen za snimanje video-zapisa i poseduje motor koji omogućava fino zumiranje. Za one koji već imaju neki od "Nikonovih" objektivna s F-bajonetom napravljen je i adapter kojim će moći da koriste i ove objektivna, a sa AF-S objektivom moći će da radi i autofocus. www.nikon.rs
B. Bjelica

KOMPAKTNI NIKONI

Ove jeseni "Nikon" je predstavio nekoliko zanimljivih modela, a prvi među njima jeste vodootporni kompak **AW100**. Reč je o malom izdržljivom fotoaparatu, koji može da "zaroni" do 10 metara, da padne s visine od metar i po i to je prvi takav fotoaparati iz "Nikona" još od 2001. godine, kada

je prestala proizvodnja Nikonos modela. Poseduje objektiv 28-140 mm periskopske konstrukcije, senzor rezolucije 16 megapiksela, displej dijagonale tri inča i ugrađeni GPS prijemnik. Ukratko, u pitanju je pravi

avanturistički fotoaparati koji, pored fotografija, snima i video u punoj HD rezoluciji. Kuriozitet je mogućnost dodeljivanja neke od funkcija pokretu, tako da je u pojedinim situacijama nepotrebno pritisnuti dugmiće. Model AW100 će biti dostupan u crnoj, plavoj i narandžastoj boji, po ceni od 32.990 dinara.

Budući da je pregled fotografija u društvu zanimljiviji kada imate veliki displej, iako to nije baš uvek moguće, prava stvar može biti nov **Coolpix S1200pj**, koji poseduje ugrađen projektor. Reč je o kompaktnu s vertikalno orijentisanim zum objektivom, korisnog 28-140 mm raspona, sa senzorom od 14,1 megapiksela i mogućnošću da snimljene fotografije projektuje na površinu koja, u zavisnosti od ambijentalnog osvetljenja, može da ima dijagonalu od čitavih metar i po. Model će biti dostupan u crnoj i roze boji, po ceni od 39.990 dinara.

Coolpix S100 je mali, tanak fotoaparati neverovatno lepog dizajna, koji korisniku nudi senzor rezolucije 16 megapiksela i objektiv ekvivalentan 28-140 mm na punom formatu u telu debljine 18 mm. Model S100 snima u punoj HD rezoluciji i biće dostupan po ceni od 25.990 dinara.

Za kraj, tu su i novi džepni ultrazum modeli **S6200** i **S8200** koji imaju isti senzor (16 megapiksela), ali se razlikuju po tome što model S8200 poseduje objektiv raspona 25-350 mm, dok je kod S6200 reč o skromnijih 25-250 mm. Skuplji model može da snima video u 1.080p, a na S6200 maksimalna rezolucija snimka je 720p. Pregled materijala kod S8200 vidi se na displeju dijagonale 3 inča velike rezolucije (921.000 tačaka), dok je S6200 opremljen skromnijim displejom dijagonale 2,7 inča sa 230.000 tačaka. Oba modela biće dostupna u nekoliko boja, po ceni od 27.990 dinara za S8200, i 18.990 dinara za S6200.

Samsung SAMSUNG W750

Najzanimljiviji džepni ultrazum ove sezone stiže iz firme "Samsung". Reč je o modelu **WB750** koji u malom pakovanju donosi

senzor rezolucije 12,5 megapiksela, koristan raspon od 24 do 432 mm i mogućnost snimanja video-klipova u punoj HD rezoluciji.

NX200

Popularni "bezogledalci", tj. fotoaparati s velikim senzorom u malom pakovanju polako zauzimaju svoje mesto pod suncem, tačnije, u torbama i džepovima fotografa, a pionir na tom polju, "Samsung", polako ali sigurno nameće svoj NX sistem. Najnoviji model, **NX200**, sledi formulu trocifrenog prethodnika i u veoma tankom metalnom telu nudi nov senzor sa čitavih 20 megapiksela, brz autofokus (u proseku 100 ms), širok ISO raspon (160-12.800) i veliku brzinu rada (sedam fotografija u rafalu). Nažalost, NX200 ne poseduje mogućnost

priljučivanja dodatnog elektronskog tražila, te je kadriranje moguće samo pomoću OLED displeja dijagonale tri inča, ali je, na sreću, moguće priljučiti blic pošto ugrađeni ne postoji. "Videografima" će se posebno dopasti činjenica da je sada moguće preuzeti potpunu kontrolu nad snimanjem videa u punoj 1.080p30 rezoluciji.

ZA "NARCISE"...

Fotoaparati posebno prilagođeni ljubiteljima autoportretisanja nisu nikakva novost kad je "Samsung" u pitanju, ali ne i koncept koji donosi nov model **MV800**. Za razliku od prethodnih modela sa dva displeja namenjenih tinejdzercima koje obožavaju da fotografišu za postavljanje na društvene mreže, MV800 poseduje jedan ali vredan. Njegov displej dijagonale tri inča je pokretan i moguće je praktično kompletan zadnji deo fotoaparata okrenuti ka sebi prilikom samofotografisanja. Od tehničkih karakteristika valja

pomenuti senzor sa 16 miliona piksela i koristan objektiv raspona 26-130 mm. www.samsung.com/rs

Manfrotto DADOIZAM

Već smo pominjali veliki uspeh koji je kompanija "Manfrotto" postigla svojim inovativnim dizajnom novih proizvoda. Poslednji novitet u nizu nosi ime Dado i predstavlja neverovatno jednostavnu i korisnu spravu kompatibilnu sa kompletnom linijom "Manfrotto" proizvoda, mada će i korisnici drugih linija biti podjednako oduševljeni. Dado se može montirati umesto glave na stativ i potom na njega montirati i glavu i najraznovrsnije nosače rasvetnih uređaja (LCD rasveta, blicevi, reflektori). Standardni kompleti imaju centralni nosač oblika dodekaedra na kome je osamnaest rupa i tri ili šest šipki sa sistemom za pričvršćivanje zasnovanom na standardnim navojima 3/8. www.manfrotto.com

OTVOREN CANON DEMO CENTAR

U cilju da približi svoje proizvode potencijalnim partnerima i korisnicima od 13. septembra 2011. u ulici Mije Kovačevića 10 u Beogradu počeo je da radi Canon Demo centar. Kao jedan od inovatora u razvoju novih tehnologija na polju digitalne štampe i skeniranja, "Canon" je otvaranjem ovog centra omogućio potencijalnim korisnicima da se pre kupovine detaljno informišu o svim prednostima proizvoda ove firme, pogotovo na polju digitalne štampe i skeniranja.

Profoto ASIMETRIJA

Iz firme "Profoto" ovaj put stiže veoma zanimljiv novitet u vidu asimetričnog softboks u kome se izvor svetla ne nalazi u sredini, a koji omogućava veoma kreativno oblikovanje svetla. Ovaj softboks biće dostupan u dimenzijama 45x110 cm i 70x150 cm i kompatibilan je "Profoto" fleš-glavama i konstantnom rasvetom, a u pakovanju stiže sa protivtegom za lako postavljanje u horizontalan položaj. www.profoto.com

PHOTOBOOK

fotoklinika

Čekajući put

Alen, PRIBOJ

Uočiti zanimljiv motiv samo je početak procesa kreiranja fotografije. Pored izbora kadra, veoma je važno pažljivo eksponiranje. Danas su fotografi razmaženi

automatikom, što se ponekad osveti jer i pored hiljada scena koje fotoaparati prepoznaju i koriguje neophodno vreme eksponiranja, taj sistem i dalje je podešen za idealne uslove merenja prema onih čuvenih 18 procenata sive, a realne scene nikada nisu idealne osim u studijskim uslovima. Upravo je to problem ovog snimka jer je fotoaparati posvetio pažnju senkama koje dominiraju, što je doslovno obrisalo beline. Pomenuću još jednom da je za digitalne snimke mnogo veći problem nedostatak detalja u najsvetlijim nego u najtamnijim delovima fotografije.

SAVET

Kao što vidite, retuš može dosta da pomogne, ali je mnogo bolje držati se principa "tri put meri – jednom snimaj".

kreativnost realizacija

Boja

Irena BAJČETA, Pljevlja

Ljudsko lice svakako je jedan od najzanimljivijih motiva za fotografisanje. Najčešće ga prikazujemo u formi portreta, ali i ovako izdvojen, i pri tom vrlo ekspresivan detalj, može biti zanimljiv. Kada je u pitanju kolor-fotografija, upotreba boje i poznavanje njene simbolike od ključne je važnosti. Crvena je boja strasti, energije, ljubavi, opasnosti... i izuzetno privlači našu pažnju. I logo časopisa *Refoto* je crvene boje, kao i brojni dizajnerski detalji (pogledajte samo ovu stranicu). Crvena boja spada u tople boje, ali vrlo lako može da se "ohladi" dodavanjem neke od hladnih i neutralnih boja, kao što je to ovde slučaj s ljubičastom i crnom. Komplementarna boja crvenoj je zelena, pa sama dužica oka predstavlja odličan kontrast. Ovde je svakako u pitanju "body art" koji je za fotografe oduvek bio veoma inspirativan. Ovoj vrlo efektnoj fotografiji jedino bih zamerila suviše strog i preterano precizan kadar koji pomalo "umrtvljuje" scenu. Kada već fotografišete neki neobičan motiv, idite u ekstreme, uradite to do kraja i iznenadite nas neobičnim uglom gledanja koji bi ovu crvenu čarobnicu pretvorio u živo biće, a ne lep foto-dizajn.

SAVET

kreativnost realizacija

Ne oklevajte da budete smeli, kako u izboru motiva, tako i u realizaciji. Znamo svi da je "sve već snimljeno" i da je pažnju gledaoca teško privući, ali zato svaki motiv može biti originalan, ako ga prikazete na samo sebi svojstven način.

Nešto izgleda čudno

Ivan BUKVIĆ, Podgorica, Crna Gora

Fotografija vrapca nema nikakve posebne atribute zbog kojih bismo je izdvojili. Ipak, kao što je autor u naslovu i naveo, nešto izgleda čudno. Ovaj vrapac kao da je bio na nekoj od ubrzanih dijelova, pa deluje nekako izduženo i neprirodno. Ovo je posledica neproporcionalnog skaliranja koje je Ivan iskoristio kako bi po svaku cenu spakovao kompletan snimak u zadate dimenzije. Kako je ovo česta pojava, moramo malo da razjasnimo šta uopšte znače dimenzije koje se pojavljuju na svim fotografskim

konkursima. Digitalna fotografija ima tri dimenzije, koje obično zbunjuju one koji su tek počeli s obradom fotografija. Prva dimenzija kao meru koristi piksele i ona je, u stvari, jedino važna. Kada vam neko traži fotografiju dimenzija 1.600 x 1.200 piksela, potpuno je nebitno koliko je ona velika u centimetrima ili u kojoj je rezoluciji. Dimenzije u pikselima uvek su iste. Druga važna mera jeste rezolucija slike, tj. koliko piksela ima po inču (koji je nekako postao svetski standard) i obično se koriste standardni od 72 dpi za veb i prezentacije ili 300 dpi

namenjeno foto-laboratorijama i štampi. Ako vaša fotografija nije u proporcijama koje se traže onda se poštuje dimenzija duže stranice. Za naše konkurse veličina duže stranice iznosi 18 cm u rezoluciji 300 dpi, pa ako imate panoramu sasvim sigurno je nećete "razvući" po visini, koja će biti nekoliko centimetara. Prema tome, nema potrebe za nasilnim podešavanjem dimenzija i tada ništa neće izgledati čudno. A Ivana molimo da umesto vrapca snima svoje drugare, pejzaže Crne Gore...

kreativnost realizacija

Šuma blista

Marjan APOSTOLOVIĆ, Beograd

Milan zna da mnogo volim boju, pa mi uvek za komentar ostavlja "šarene" fotografije, a u ovom broju dobila sam čak dve s izuzetno izraženim koloritom. Na ovoj fotografiji boje ne samo što su izražene već su i nadrealne, pa mi naziv fotografije nije baš adekvatan. Nisam baš poklonik veštački dodatih boja u pejzažu, ali one, ponekad, sasvim običan pejzaž pretvore u nestvaran prizor. Masline su same po sebi divno drveće, a ovako snimljene iz donjeg raskursa dobile su na monumentalnosti i svile su se poput kose neke vile. Ipak, moram priznati da ne vidim puno smisla u ovakvom pristupu samo na jednoj fotografiji. Ona je odličan način da napravimo priču, što znači da treba raditi u seriji. Marjan je poslao samo ovu fotografiju i napisao da se malo igrao u Photoshopu. Igra je svakako uspešna, ali sad je treba osmisliti u malo veći koncept i primeniti na još fotografija koje bi zajedno nosile jednu fantazmagoričnu impresiju tipičnog letnjeg pejzaža.

SAVET

Dok sam pisala komentar, Milan mi se šetao oko glave i pevao "šuma peva, šuma blista..." i dao mi ideju da je upravo to što nedostaje ovoj fotografiji – zvuci magične šume! Serija fotografija mogla bi da se uobliči u film sa slikom i zvukom!

kreativnost realizacija

IVANA & MILAN

Pošaljite nam vaše fotografije za rubriku Foto-klinika. Broj fotografija za slanje nije ograničen, a ako imate bilo kakvu zanimljivu priču "iza fotografije", slobodno je priključite uz fotografiju i rado ćemo je objaviti. Refoto, za "Foto-kliniku", Pčinjska 15a, 11000 Beograd; citaoci@refoto.co.rs za foto-kliniku

Ribe na nebu

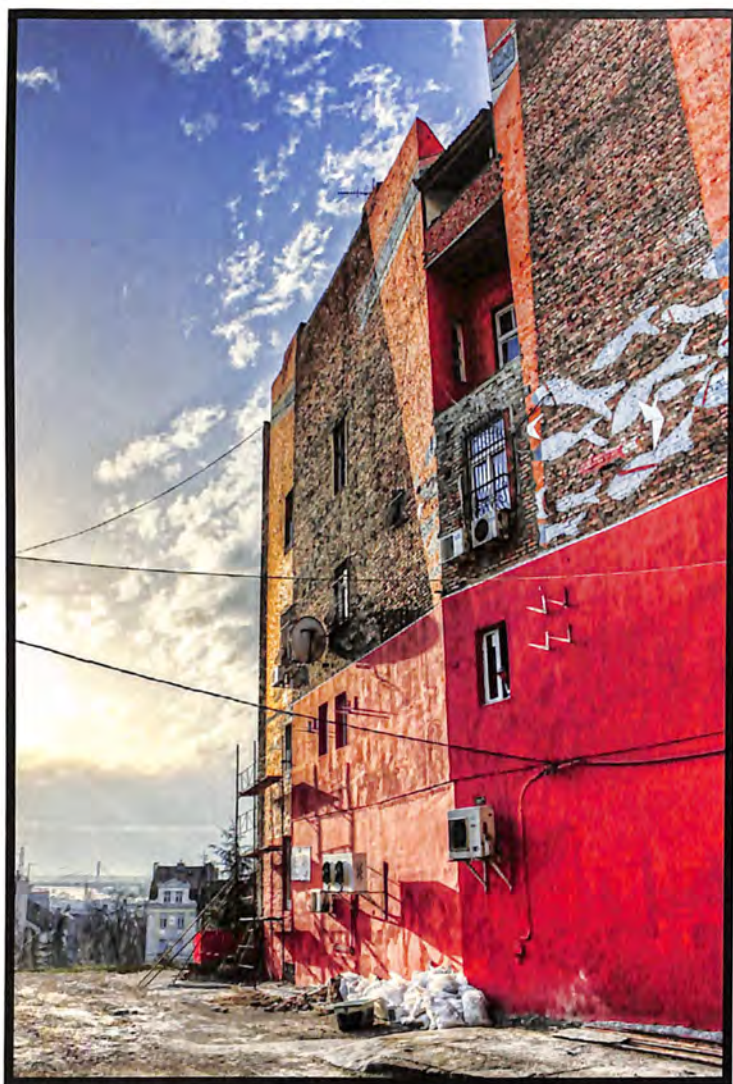
Stefan JAKOVLJEVIĆ, Trstenik

"Fishes in the sky" je originalan naziv fotografije koji nas koliko-toliko usmerava kroz ovo mnoštvo motiva. Primetna HDR tehnika, skoro na nivou stripa, nimalo mi ne smeta, iako retko nalazim opravdanje za njenu primenu. Ali smeta mi haos koji je donekle organizovan raspodelom toplih i hladnih boja (opet ja o bojama!). Kontrastno svetlo dodatno naglašava brojne teksture, pa tako ribice dođu na red za gledanje tek posle dugo vremena. Tri snažne dijagonale koje kreiraju strujni kablovi takoreći seku fotografiju na četiri dela, i to precizno kao nožem!

Atmosfera mi se dopada, oštri zraci sunca naglašavaju dubinu prostora, kao i detalji u najudaljenijim delovima scene, kao što je železnički most.

Tipična beogradska zgrada u ovoj situaciji ipak je predstavljala previše informacija za samo jednu fotografiju, a vešto oko pronašlo bi još barem pet fotografija u ovoj istoj sceni: gornji deo zgrade s teksturom i nacrtanim ribicama, donji deo obojen u dve nijanse crvene, beli džakovi u dnu zgrade, skela i klime, zadnji plan u kom se vidi grad i most... Dakle, motiva pregršt, pa vredi vratiti se na isto mesto i malo ga "pročešljati" fotoaparatom.

SAVET

kreativnost realizacija

Dobar motiv uvek treba iskoristiti do kraja, a danas u eri digitalne tehnologije kada broj snimaka nije važan, iskoristite tu prednost i vežbajte svoje oko tako što ćete "iscrpeti" jedan motiv do maksimuma. Kada je grad u pitanju, nije loše sačekati i da se pojavi neki "živi tvor", bilo u vidu mačke ili slučajnog prolaznika.

Čekajući

Miloš BJELICA, Niš

Miloš u pismu naglašava da je fotografija snimljena "idiotom", ali za kvalitet ili nekvalitet nije zaslužan on, već glava fotografa. Vidi se da Miloš ima dosta iskustva, svetlo je dobro, veoma dramatično, što odgovara celoj sceni. Uniformni žučkasti ton asocira na prošla vremena, kao i odeća i opšti stil modela. E sad, snimljeno je u nekom starom podrumu gde ta stara drvena vrata zaista izgledaju dobro, ali se postavlja pitanje kakva je veza između modela (devojke), njenog stajlinga, violončela i podruma? Uz to, model sedi u neobičnoj pozi, neprirodno je pogrbljena, dok joj ruka takoreći visi iznad instrumenta. Sve su to elementi koji bi trebalo da budu povezani,

da imaju neko značenje i da sveukupno dočaraju ideju autora. Cigareta koju model drsko puši trebalo bi da simbolizuje bunt ili nepoštovanje konvencija.

Sve to asocira me na početak dvadesetog veka i doba prohibicije, u stvari, fotografija me svojom atmosferom podseća na film "Bilo jednom u Americi". Ne znam koje je Miloš godište i da li je gledao taj film, a ako nije, svakako ga preporučujem jer je fantastično snimljen. Da ne pominjem da je to jedan od najboljih filmova ikad, a muziku je pisao čuveni Enio Moriccone, koji je održao koncert u Beogradu, mislim prošle godine, kada je i izvedena uživo glavna tema iz ovog filma. Bilo je čarobno!

kreativnost realizacija

Vrata

Goran SAVIĆ, Smederevo

Zanimljiva fotografija prelaska preko planinskog prevoja snimljena je u najtežim uslovima. Sunce je u kadru, tako da je razlika između bleštavog diska i senki nemerljivo velika. Nekoliko puta vodio sam rasprave kada neko kritikuje kako su takva mesta na fotografiji bez detalja. Ona jednostavno moraju biti takva, ali ih na kraju obrade možemo ublažiti dodavanjem zrna. Ali, da se vratimo na početak. Autor nam je poslao obradenu fotografiju ali i sirov snimak formata ORF (Olympus raw file). Upravo je za fotografisanje ovakvih scena veoma važno imati maksimalan kvalitet kako bi obrada bila što bolja i brža. U ovom slučaju korišćenje ProFoto kolornog prostora, šesnaestobitne palete proširuje tonski opseg i eliminiše pojavu posterizacije. Najvažnije je da se u pokušajima potamnjenja sunčevog diska ne preteruje jer se u graničnom području pojavljuje pojas koji izgleda veoma čudno. Šta se dogodi vidite na detalju gde je na gornji deo fotografije primenjen Gradient Tool s ekspozicijom od -1,5, a uz to je primenjena i opcija Recovery, kojom se vraćaju detalji u najsvetlijim delovima. Redosled obrade u CameraRaw programu

jeste da prvo definišemo balans bele jer smo dobili plavičastu fotografiju, a potom alatima Recovery i Fill Light doteramo tonove tako da obavezno sačuvamo originalnu atmosferu, jer ćemo, u suprotnom dobiti fotografiju s jakim HDR efektom. Što se izbora motiva i kadra tiče, on je dobar, a lepo izgleda i ono što obično predstavlja grešku: lom svetla na sočivima objektivna. ■

kreativnost realizacija

Svet KOMPJUTERA
Najdugovečniji i najtiražniji kompjuterski mesečnik u Srbiji

Strateški pogodak?

Na kioscima svakog prvog u mesecu

www.sk.rs

NAGRAĐEN: MARIO RADAKOVIĆ, Sisak, Hrvatska, "Unknown"

Panoramske fotografije

KASPERSKI ANTIVIRUS,
GODIŠNJU LICENCU ZA TRI
RAČUNARA, POKLANJA
FIRMA
SINGI
WWW.SINGI.RS

IGOR SVIJAKOV, Sarajevo, BiH,
"Studen potok - panorama"

TAMÁS TÓTH, Subotica, "Lufthansa"

BRANKO STOJANOVIĆ, Novi Sad, "Urbana klaustrofobia"

IGOR ŠLIJIVANČANIN, Podgorica, Crna Gora, "Put za Žabljak"

LUKA NIKOLIĆ, Leskovac, "Lido di Jasolo"

IGOR BARDIĆ, Novi Sad, "Bazen na Tjentištu, refleksija svetla"

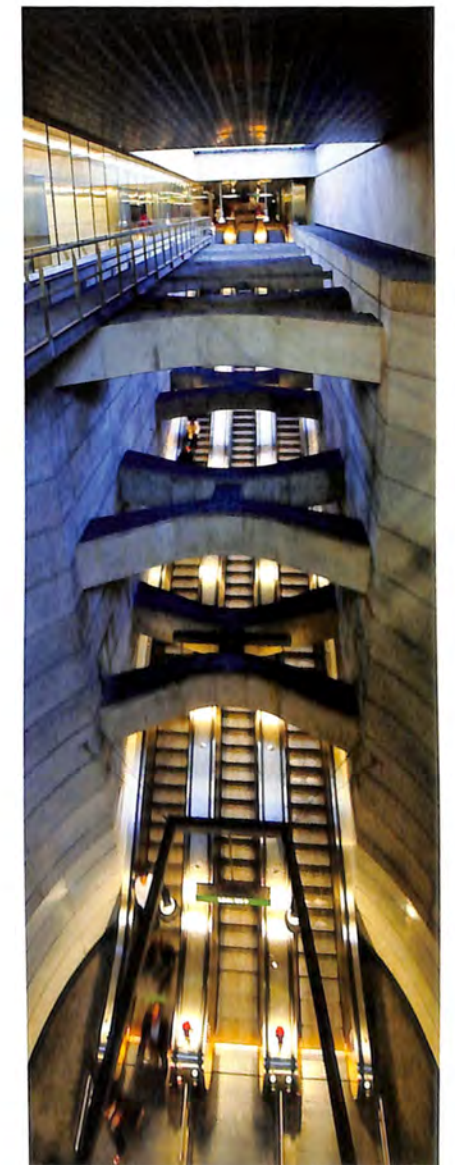
GORAN BORIČIĆ, Podgorica, Crna Gora, "Boka Kotorska 6"

STEVAN OGNJANOVIĆ, Novi Sad, "Austrijska veduta"

IVAN ALEKSIĆ, Niš, "Niswille, Darko Rundek"

BUDISLAV SLADIĆ, Ub, "AN"

KONKURS

IVANA TODOROVIĆ, Beograd, "Charging completed..."

DORDE PETROVIĆ, Vrnjačka Banja, "Drvo"

Monohromatski svet

BORIS PETKOVIĆ, Beograd, "Manjačka"

IRENA BAJČETA, Pijevlja, Crna Gora, "Dvolična"

SUZANA STEVANOVIĆ, Niš, "Mravu je potreban notebook"

MARKO MILOVANOVIĆ, Užice, "Put u plavo"

BRANIMIR JAREDIĆ, Limerick, Irska, "Untitled"

MASA CVIJANOVIĆ, Novi Sad, "The Smiths"

BUDIMIR NOVAKOVIĆ, Beograd, "Najlon kesal"

BORIS BAJČETIĆ, Beograd, "Harmonikas"

GORAN BORIČIĆ, Podgorica, Crna Gora, "Varljivo ljeto 2011"

KRUNOSLAV NEVISTIĆ, Višnjevac, Hrvatska, "Između"

KONKURS

LJUBOMIR TODOROVIĆ, Banovići, BiH, "More"

BRANISLAV FABIJANIĆ, Rijeka, Hrvatska, "Hiroimi"

BORIS PEJČIĆ, Tuzla, BiH, "Smile"

VESNA ĐUKIĆ, Sesvete, Hrvatska, "Laste, odletjele su jučer"

NATALIJA OSTOJIĆ, Beograd, "Linije"

RADIŠA ŽIVKOVIĆ, Beograd, "Golden Danube"

MIHAIL GADZOVSKI, Bitola, Makedonia, "Cutting thru the bars"

BOJAN DŽODAN, Beograd, "Tužne mlade"

IVAN ČIRIĆ, Prot, "Uvnuća"

PROPOZICIJE

KONKURS MONOHROMATSKI SVET

Časopis Refoto pokrenuo je stalnu rubriku "Foto-konkurs" gde će objavljivati fotografije čitalaca, amatera i profesionalaca. Pravo učešća imaju svi koji se bave fotografijom. Uz poslate fotografije potrebno je naznačiti njen naziv, sve informacije o autoru kao i neophodne tehničke podatke, npr. kojim fotoaparatom je snimljeno i dr.

Trajanje: Konkurs traje tokom cele 2011. godine.

Veličina i tip fotografija: maksimum 13 x 18 cm (1.535 x 2.126 pix u 300 dpi), RGB, JPG, bez kompresije. Mogu se slati crno-bele i kolor monohromatske fotografije.

Broj radova: za svaki broj prima se do deset fotografija po autoru.

Rok za slanje fotografija: do 15. u mesecu

Objavljivanje radova: U svakom broju objavljuje se izbor od dvadeset do trideset najboljih fotografija pristiglih za to izdanje. Za decembarски broj, kada je finale ovogodišnjeg konkursa, žiriraju se svi pristigli radovi tokom godine. Tada se objavljuju finalni rezultati konkursa, nagrađene i do tada neobjavljene fotografije konkursa.

Završne odredbe:

- Radovi koji su poslani na konkurs ne vraćaju se;
- organizator poslate fotografije može koristiti za potrebe časopisa, bez naknade ali uz obavezno potpisivanje autora;
- odluke žirija su konačne;
- pravo tumačenja ovih propozicija ima organizator.

Slanje fotografija: poštom na adresu Refoto, Pčinjska 15a, 11000 Beograd ili putem Interneta www.refoto.rs - konkursi **UPLOAD**

TEHNIČKA PODRŠKA KONKURSA FIRMA "HP",
A NAGRADE OBEZBEĐUJE FIRMA "GOLUM"

1. NAGRADA
HP Photosmart Premium
e-All-in-One Printer (CN503B)

2. NAGRADA
HP Photosmart Plus
e-All-in-One Printer (CN216B)

3. NAGRADA
HP Photosmart
All-in-One Printer (CN255B)

GLASAJTE SVAKE
NEDELJE ZA VAŠEG FAVORITA NA
NAŠOJ FACEBOOK STRANICI

FOTO servis

Deli Radivoja 1, 11000 Beograd,
011 / 78 - 23 - 017; 011 / 78 - 23 - 037

Pribor vrhunskog kvaliteta za vašu rasvetu po odličnim cenama. Creative Light - napravljen od fotografa za fotografe.
www.creativelight.com

SoftBox

Različite dimenzije oktogonalnog, kvadratnog, pravougaonog i "stripe" oblika. U sebi sadrže izmenjive unutrašnje i spoljne difuzore kao i fleksibilne čelične šipke koje su uz tkaninu otpornu na toplotu idealne za fleš rasvetu bilo koje snage ili kontinuirano osvetljenje do 650W.

SoftBox RF

RF 30x90 cm	17.990 din
RF 30x120 cm	19.490 din
RF 40x60 cm	13.490 din
RF 60x90 cm	21.990 din
RF 90x120 cm	27.990 din
RF 90 cm	16.690 din
RF 60x60 cm	19.490 din
RF 150 cm	27.390 din
RF 120x180 cm	43.490 din

SoftBox FF

FF 40x40 cm	10.990 din
FF 40x60 cm	11.990 din
FF 30x90 cm	14.490 din
FF 60x90 cm	15.990 din
FF 90x120 cm	20.990 din
FF 20x30 cm	9.690 din

SoftGrid

Omogućava smanjenje ugla svetla na 50 stepeni i daje dodatnu kontrolu kada je potrebno usmereno svetlo. U svim oblicima kao i RF SoftBoxovi, vrlo lako se postavljaju i skidaju.

30x90 cm	8.990 din	90 cm	19.990 din
30x120 cm	11.990 din	90x120 cm	15.490 din
40x60 cm	8.390 din	150 cm	31.990 din
60x60 cm	9.690 din	120x180 cm	28.990 din
60x90 cm	10.990 din		

SpeedRing

Adapteri za montiranje SoftBox-ova na bilo koju fleš glavu ili foto blic.

- adapter Nikon/Canon 14.490 din
- adapter Profoto 14.990 din
- adapter Bowens Calumet 7.990 din
- adapteri za ostale brendove 7.990 din

Light Box

Lako rasklopivi foto studio perfektno dizajniran za fotografisanje malih predmeta. Proizvodi se u 2 dimenzije sa 4 različite pozadine.

- 50x50x50 cm 7.990 din
- 80x80x80 cm 10.990 din

Profoto

Profoto je priznati svetski lider u proizvodnji elektronske fleš rasvete. Profesionalnim fotografima danas je potrebna, izdržljiva, brza i pouzdana studijska oprema specijalno dizajnirana za digitalnu fotografiju i zahtevne poslove.

SUPER PONUDA!

ComPact KIT 300/300:

2x Compact 300, torba, 2 stativa, 2 kišobrana, 2 zum reflektora, Sinhro kabl 5m 94.900 din

D1 Studio KIT 500/500 Air:

2x D1 500 Air, torba, 2 stativa, 2 kišobrana, Profoto Air Remote (potpuna kontrola blic glave daljinskim upravljačem) 249.900 din

D1 Studio KIT 500/500:

2x D1 500, torba, 2 stativa, 2 kišobrana 199.900 din

Bat Pack 230V:

siguran, pouzdan, prilagodljiv 104.900 din

Zilberice

Proizvode se u nekoliko dimenzija kružnog i četvrtastog (DeLuxe sa rukohvatom) oblika od različitih materijala. Zilberice su postale sastavni i neophodni deo opreme svakog fotografa za rad na terenu u studiju. Zapakovane zauzimaju svega 1/4 svoje površine. Dostupna je i verzija 5u1 za postizanje boljih efekata.

Srebrno/beli 50cm	3.190 din
Srebrno/beli 95cm	4.990 din
Srebrno/beli 120cm	8.990 din
Transparentni 50cm	2.590 din
Transparentni 95cm	4.990 din
Transparentni 120cm	8.990 din
Zlatno/beli 50cm	3.990 din
Zlatno/beli 95cm	6.490 din
Zlatno/beli 120cm	8.990 din
Sunlight/beli 50cm	3.190 din
Sunlight/beli 95cm	4.990 din
Sunlight/beli 120cm	8.990 din
5 u 1 50 cm	6.790 din
5 u 1 95 cm	11.490 din
5 u 1 120 cm	14.990 din

Deluxe Transparentni 60cm	5.990 din
Srebrno/beli 60cm	7.690 din
Sunsilver/beli 60cm	7.690 din
Zlatno/beli 60cm	7.690 din
Transparentni 80cm	6.990 din
Srebrno/beli 80cm	8.490 din
Sunsilver/beli 80cm	8.490 din
Zlatno/beli 80cm	8.490 din
Transparentni 120cm	9.490 din
Srebrno/beli 120cm	10.990 din
Sunsilver/beli 120cm	10.990 din
Zlatno/beli 120cm	10.990 din

Kišobrani

Različitih dimenzija i površina: beli za mirno mekano svetlo, srebrni za visoki kontrast, transparentni za direktno difuzno svetlo, softbox kišobran za mekano svetlo.

Transparentni 65cm	2.590 din
Transparentni 85cm	3.190 din
Transparentni 105cm	3.990 din
Beli 65cm	3.990 din
Beli 85cm	4.590 din
Beli 105cm	4.990 din
Srebrni 65cm	3.190 din
Srebrni 85cm	4.590 din
Srebrni 105cm	4.990 din
Kišobran Softbox beli 105 cm	7.690 din

LampHeads

Lamp Head Set omogućava konstantan izvor svetla za foto i video snimanje ili tzv "intervju set". Idealan je za rad na terenu, zbog male težine i jednostavne i brze montaže. Set se sastoji od: torbe, 2 nosača lampe, 2 fluo lampe od 65W, 2 stativa, 2 softbox-a kvadratnog oblika FF 40x40 cm i 2 strujna kablja. Svaki set je upakovan u torbu, dizajniranu za lakši transport.

- CL lamphead Set 230v 86.990 din
- Takođe se zasebno mogu kupiti:
- CL nosač lampe (bez lampe) 25.990 din
- FLUO lampe:
- 65W 230V/50Hz 5500K 5.890 din
- 105W 230V/50Hz 5500K 8.790 din
- Halogene lampe:
- 250W 230V 3200K (tungsten) 1.790 din

* cene su podložne promenama

GEDZET GODINE 2011
PREDLOŽI, GLASAJ, IGRAJ SE!
PRIDRUŽI SE GEDŽET ARMIJI NA
www.gedzetgodine.com
I OSVOJI VREDNE POKLONE!

Nikon Servis
Foto Servis: Deli Radivoja 1, 11000 Beograd,
email: servis@refot.com, tel/fax: 011 / 644 - 7958

BLUR
MAGAZINE

Pixel Plus
Servis Centar
Mihizova 22, Beograd
tel: 011/3392-844
email: servis@pixelplus.rs

Popravka i održavanje:
- Foto aparata
- Video kamera
- Objektiva
- Bliceva
- Video projektor
- Foto štampača

Autorizovani **Canon** servis za video i foto program

Prijatelj časopisa ReFoto
studio B
radio na frekvencijama
99,1 MHz
100,8 MHz
105,4 MHz

Oglasite se...
PO SPECIJALNIM CENAMA
...na ovoj strani

Za više informacija
pozovite
marketing časopisa
011 / 344 - 9641

GLOBAL FOTO

www.foto-global.rs

SANYO vam predstavlja revolucionarnu tehnologiju prvih punjivih baterija spremnih za rad bez inicijalnog punjenja - eneloop. One kombinuju superiornu tehnologiju modernih Ni-MH punjivih baterija sa prednostima klasičnih alkalnih baterija.

Prenosno pakovanje sa brzim punjačem MDR03 4 AA eneloop baterije, 2 AAA eneloop baterije i po 2 adaptera formata D1C **4.399** din

Glitter * cena za 8 baterija **3.199** din

NOVO

Punjač MQN09 sa 4 AA punjive baterije vreme punjenja je 7 sati i 30 minuta **2.799** din

Brzi punjač MQR06 sa 4 AA punjive baterije. Eneloop bateriju puni za 1 sat i 15 minuta! **3.399** din

Punjač MQN04 sa 2 punjive baterije i sa 4 punjive baterije **1.499/2.149** din

Punjač MQR06-E-4-3UWX * cena za 4 baterije **3.599** din

NOVO 2.500 mAh

HR-3UTG / HR-3UWX

Manfrotto

www.manfrotto.com

Stativi/tripod

- 055XPROB 17.490 din
- 190XPROB 14.990 din
- 190MF3 Mag Fiber 32.990 din

Tripod super pro

- 058B Triart Camera 37.590 din
- 161MK2 Mark 2 49.900 din

Tripod Compact

- MKC3-H01 **NOVO** 5.990 din
- MKC3-P01 **NOVO** 5.990 din
- MK394-H **NOVO** 8.990 din
- MK394-PQ **NOVO** 8.990 din

Monopodi

- 679B 4.990 din
- 680B 6.190 din
- 681B HD Pro 5.890 din
- 682B Self Standing 11.190 din

Glave

- 222 9.990 din
- 494RC2 5.990 din
- 496RC2 7.490 din
- 804RC2 7.490 din
- 808RC4 13.590 din
- 501HDV 19.290 din

324RC2 11.490 din

327RC2 17.490 din

054M0-Q2 **NOVO** 19.990 din

* cene su podložne promenama

D5100

Izvanredan SLR fotoaparati DX formata. Posедуje snažan CMOS senzor slike od 16,2 megapiksela, obrtni LCD ekran, D-Movie, HDR snimanje, režim specijalnih efekata, ISO 100-6400 i sistem autofokusa sa 11 tačaka. Savršen način da podstaknete svoju kreativnu stranu.

NOVO

TELO **68.990** din

D5100 + 18-55mm 75.990 din
D5100 + 18-55mm VR 78.990 din
D5100 + 18-105mm VR 88.990 din
D5100 + 18-55mm + 55-200mm VR 92.990 din
D5100 + 18-55mm + 55-300mm VR 104.990 din

D700

TELO **209.990** din

D700 + MB-D10 234.990 din
D700 + PDK-01 255.990 din
D700 + 24-120mm f/4.0 309.990 din
D700 + 28-300mm f/3.5-5.6 292.990 din
D700 + 14-24mm f/2.8 359.990 din
D700 + 24-70mm f/2.8 349.990 din

D300s

TELO **129.990** din

D300S + 18-200mm VR II 185.990 din

D3100

TELO **45.990** din

D3100 + 18-55mm 49.990 din
D3100 + 18-55mm VR 52.990 din
D3100 + 18-105mm VR 65.990 din
D3100 + 18-55mm + 55-200mm VR 69.990 din
D3100 + 18-55mm VR + 55-200mm VR 73.990 din

D7000

TELO **109.990** din

D7000 + 18-105mm VR 129.990 din
D7000 + 18-200mm VR II 164.990 din
D7000 + 18-105mm VR + 55-200mm VR 149.990 din
D7000 + 18-105mm VR + 55-300mm VR 158.990 din
D7000 + 18-105mm VR + 70-300mm VR 164.990 din

D90

TELO **68.990** din

D90 + 18-105mm VR 88.990 din
D90 + 18-200mm VR II 124.990 din
D90 + 18-105mm + 50mm f/1.8D 92.990 din
D90 + 18-105mm VR + 55-200mm VR 109.990 din
D90 + 18-105mm VR + 70-300mm VR 124.990 din

COOLPIX P300

Kompaktni fotoaparati sa svetlosno jakim širokougaonim objektivom 24mm F 1.8 u kombinaciji sa CMOS senzorom za slike od 12,2 megapiksela sa pozadinskim osvetljenjem. **29.990** din

SB 900 **45.990** din

COOLPIX P7000

Kompaktni profesionalac **49.990** din

SB 700 **31.790** din

SB 400 **14.490** din

SanDisk

www.sandisk.com

Extreme® CompactFlash® kartice

- brzine 60 mb/s, dostupne u kapacitetima od 8 GB - 32 GB, posebno su napravljene da pružaju vrhunske performanse za uređaje koji koriste CF format, sa početnom cenom već od **6.899** din

SanDisk® ImageMate® čitač All-in-One

- brzo, lako i bezbedno prenesite sve svoje podatke na računar. Čitač All-in-One čita sve formate memorijskih kartica, a sa brzinom pisanja/čitavanja do 34 mb/s oni su među najbržim postojećim čitačima, cena od **2.999** din

SanDisk® SD™ i SDHC™ kartice

Vaši važni trenuci zaslužuju brzinu i pouzdanost SanDisk Ultra memorijske kartice, dostupne u kapacitetima od 2GB - 64GB, brzine 15 mb/s, sa početnom cenom već od **999** din

OnOff

AF 24 mm f/1.4G ED AF-S NOVO 204.990 din	AF-S 35mm f/1.4 G NOVO 171.900 din	AF-S 28-300 mm f/3.5 - 5.6 G ED VR NOVO 96.900 din	AF-S DX 55-300 mm f/4.5 - 5.6 G ED VR NOVO 41.900 din	AF-S DX 10-24 mm f/3.5 - 4.5 G ED NOVO 85.900 din	AF 35 mm f/2.0 D super cena 29.900 din
AF-S DX 16-85 mm f/3.5-4.5.6 G ED VR 64.900 din	AF-S DX Micro 85 mm f/3.5 G ED VR 53.900 din	AF-S 24-120 mm f/4 G ED VR 118.900 din	AF DX 10.5 mm f/2.6 G ED Fisheye 79.490 din	AF-S DX 35 mm f/1.8 G 21.490 din	AF 85 mm f/1.8 D 44.990 din

NIKOR objektivni

NIKON Obj 12-24mm F4G AF-S DX IF-ED 112.900 din	NIKON Obj 14-24mm F2.8G AF-S ED 186.900 din	NIKON Obj 85mm F1.4D AF 134.900 din
NIKON Obj 16-35mm f/4G ED VR 123.900 din	NIKON Obj 24-70mm F2.8G AF-S 175.900 din	NIKON Obj 60mm f/2.8G AF-S 56.900 din
NIKON Obj 17-55mm F2.8G DX AF-S IF-ED 155.900 din	NIKON Obj 70-200mm F2.8G AF-S ED VR II 248.900 din	NIKON Obj 105mm F2.8G AF-S IF-ED VR II Micro 91.900 din
NIKON Obj 18-35mm F3.5-4.5D AF IF-ED 62.900 din	NIKON Obj 70-200mm F2.8 G AF-S IF VR 172.900 din	NIKON Obj 135mm F2.0 AF-DC 141.900 din
NIKON Obj 18-55mm F3.5-5.6G AF-S DX VR 19.900 din	NIKON Obj 14mm F2.8D AF IF-ED 188.900 din	NIKON Obj 24mm f/3.5 D ED PC 215.900 din
NIKON Obj 18-70mm F3.5-4.5G AF-S DX Zoom 37.900 din	NIKON Obj 16mm F2.8D AF Fisheye 88.900 din	NIKON Obj 45mm f/2.8D ED PC-E Micro 215.900 din
NIKON Obj 18-105mm F3.5-5.6G ED VR AF-S DX 27.900 din	NIKON Obj 20mm F2.8D AF 66.900 din	NIKON Obj 85mm F2.8D ED PC-E Micro 196.900 din
NIKON Obj 18-200mm F3.5-5.6G AF-S DX VR II 75.490 din	NIKON Obj 28mm F1.4 D AF 214.900 din	NIKON Obj 55-200mm f/4-5.6 AF-S DX VR IF-ED 29.900 din
NIKON Obj 24-85mm F3.5-4.5G AF-S 48.900 din	NIKON Obj 28mm F2.8 D AF 31.900 din	NIKON Obj 70-300mm F4.5-5.6G IF-ED VR 56.900 din
NIKON Obj 24-85mm F2.8-4.0 D AF 74.900 din	NIKON Obj 50mm F1.4D AF 33.900 din	NIKON Obj 80-400mm F4.5-5.6D AF VR 177.900 din
NIKON Obj 28-85mm 1/3.5-4.5 Manualni 85.900 din	NIKON Obj 50mm F1.8D 42.900 din	NIKON Obj 180mm F2.8D AF IF-ED 96.900 din
		NIKON Obj 200mm F4.0 IF Micro 183.490 din
		NIKON Obj 300mm F4.0 AF-S IF-ED 144.900 din

Preko 40 godina Lowepro proizvodi najkvalitetnije torbe i rančeve za foto i video opremu

Lowepro

www.lowepro.com

SlingShot od 6.990 din

Flipside od 8.990 din

Adventura od 2.190 din

Pro Runner od 7.990 din

Toploader Zoom od 2.490 din

Classified od 7.990 din

Adventura (3 veličine/2 boje) od 2.190 din	Pro Runner 200AW (crna) 7.990 din
Classified 100 AW Kit (crna) 7.990 din	Pro Runner 300AW (crna) 10.990 din
Classified (4 veličine/2 boje) od 10.990 din	Primus AW 15.990 din
Classified Sling 180 AW (crna) 13.990 din	Primus Minimus AW 13.990 din
Classified Sling 220 AW (crna) 16.990 din	Stealth Reporter AW (6 veličine) od 7.990 din
Compact AW torba (crna) 13.990 din	Sling Shot 102 AW 6.990 din
Compu Daypack (3 boje) 7.990 din	Sling Shot 202 AW 7.990 din
Compu Primus AW (crna ili plava) 22.990 din	Sling Shot 302 AW 10.990 din
Compu Rover AW 16.990 din	Sling Shot 350 AW 12.490 din
Compu Trekker AW Rolling 16.990 din	Super Trekker AW (crna) 39.990 din
FastPack (4 veličine/3 boje) od 6.490 din	Toploader Pro 65 AW (crna) 7.490 din
FlipSide 200 (crna, crvena, plava) 8.490 din	Toploader Pro 70 AW (crna) 8.290 din
FlipSide 300 (crna, crvena, plava) 9.990 din	Toploader Pro 75 AW (crna) 8.990 din
Magnum AW (crna) 15.990 din	Toploader Zoom 45AW (2 boje) 2.490 din
Nova AW (6 veličine/4 boje) od 2.990 din	Toploader Zoom 50AW (2 boje) 2.990 din
Inverse 100 AW (3 boje) 5.990 din	Toploader Zoom 55AW (2 boje) 3.790 din
Inverse 200 AW (3 boje) 6.990 din	Vertex 100AW 17.990 din
Rolling Mini Trekker AW 15.990 din	Vertex 200AW 22.990 din
Photo Classic ranac (zeleni) 15.990 din	Vertex 300AW 24.990 din
Pro Roller 2 AW (crna) 28.990 din	Torbe za objektivne svih veličina

Profoto

Profoto je priznati svetski lider u proizvodnji elektronske fleš rasvete. Profesionalnim fotografima danas je potrebna, izdržljiva, brza i pouzdana fleš rasveta specijalno dizajnirana za digitalnu fotografiju i zahtevne poslove.

ComPact KIT 300/300: 2x Compact 300, torba, 2 stativa, 2 kišobrana, 2 zum reflektora, Sinhro kabl 5m **94.900** din

D1 Studio KIT 500/500 Air: 2x D1 500 Air, torba, 2 stativa, 2 kišobrana, Profoto Air Remote (potpuna kontrola blinc glave daljinskim upravljačem) **249.900** din

D1 Studio KIT 500/500: 2x D1 500, torba, 2 stativa, 2 kišobrana **199.900** din

Bat Pack 230V: siguran, pouzdan, prilagodljiv **104.900** din

Lowepro S&F Serija Modular Carrying System

Sloboda pokreta. Brz pristup. Fleksibilnost. **NOVO**

NATIONAL GEOGRAPHIC

www.nationalgeographicbags.com

TORBE I RANČEVI

SoftBox Različite dimenzije oktaogonalnog, kvadratnog, pravougaonog i strip oblika. Cene od **9.690** din

Kišobrani Različiti dimenzija i površina: beli, transparentni i srebrni. Cene od **2.590** din

CREATIVE LIGHT

* cene su podložne promenama

Pretpplatite se

DOBIĆETE GRATIS ČASOPIS + POKLON PO IZBORU

Za samo **3.000 dinara**, koliko iznosi pretplata na 12 brojeva + 1 gratis, dobićete vaš omiljeni časopis na kućnu adresu + poklon **LowePro Peak PX 60** (foto-torbu za kompaktni fotoaparati ili video kameru) ili poklon **šolju s utisnutim ReFoto logom**.

Ukoliko želite, možete se pretplatiti na 6 brojeva + 1 gratis za samo **1.500 dinara** (bez poklona).

Za BiH pretplata na 11 + 1 brojeva iznosi **88 km** (bez poklona). Poštarina je uključena u cenu.

Za inostranstvo pretplata na 12 brojeva, s poštarinom, iznosi **80 evra**.

šolja s utisnutim logom časopisa

lowepro Peak PX 60 foto-torba

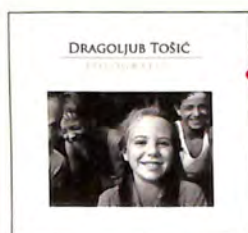
NAPOMENA: PONUDA S POKLONOM VAŽI SAMO ZA PODRUČJE SRBIJE DOK TRAJU ZALIHE! POKLON ŠALJEMO ODVOJENO OD ČASOPISA!

naručite

POVEZANE KOMPLETE ILI NAŠA DRUGA IZDANJA

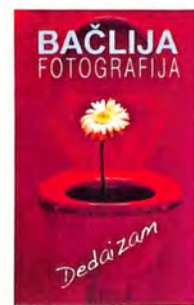
POVEZAN KOMPLET REFOTO ČASOPISA za 2002, 2003, 2004, 2006, i 2007. godinu po 2.000 din, 2008. godina - 3.000 din, 2009 i 2010. godina - 3.490 din. + 160 PTT po kompletu

"DRAGOLJUB TOŠIĆ - FOTOGRAFIJE", Foto-monografija, din. 1.500 + 180 PTT

"ELEMENTARNA TEHNIKA FOTOGRAFIJE" prof. Dragoljub Kažić, 450 din. + 140 PTT

"DEDAIZAM" Vladimir Bačlija, Foto-monografija, din. 5.000 + 400 PTT Svaki kupac uz knjigu na pokloni dobija 6 originalnih crno-belih negatva

"TOMISLAV PETERNEK - ŽIVOT S FOTOGRAFIJOM", Foto-monografija, din. 7.000 + 400 PTT

kupite

STARE BROJEVE

UPOTPUNITE SVOJU ARHIVU ČASOPISA **REFOTO** (BROJEVI OD 1 DO 6, 29, 43 I 45 SU RASPRODATI)

od **125** dinara

- od broja 7 do 54 cena po komadu je 125 din.
- od broja 55 do 65 cena po komadu je 175 din.
- od broja 66 iznosi 250 din, plus poštarina od 60 dinara po komadu

O načinu uplate detaljnije na www.refoto.rs ili pišite na pretplata@refoto.co.rs

šaljite fotografije

BUDITE I VI KREATOR VAŠEG OMILJENOG ČASOPISA

KONKURSI

• Monohromatski svet

rok: 15. u mesecu

RUBRIKE

rok: 10. u mesecu

• PUTOPIS

Do dvadeset fotografija, kratak tekst u kojem ćete opisati vaše utiske i iskustvo koje ste stekli na putovanju. Fotografije minimalne veličine 18 x 24 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG.

• U FOKUSU

Pošaljite do tri fotografije (po jednom broju časopisa) minimalne veličine 18 x 24 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG.

• FOTO-KOMENTAR

Do pet fotografija minimalne veličine 13 x 18 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG.

• FOTO-AMATER

Do dvadeset fotografija minimalne veličine 13 x 18 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG.

INTERNET

Na našoj internet-prezentaciji odredili smo prostor za veb-galeriju za koju možete poslati do deset fotografija maksimalne veličine 13x18 cm (1.535x2.126 pix u 300 dpi), JPEG, RGB a veličina 2MB. Na ovoj adresi možete poslati vaše fotografije za sve konkurse:

<http://www.refoto.rs/prijava.php>

KAKO DA POŠALJETE FOTOGRAFIJE E-POŠTOM

- prikačite fotografije uz vaš mejl i u file info napišite ime i prezime, adresu i eventualno tehničke podatke o fotografiji;
- ograničite veličinu jedne fotografije na 1,5 MB;
- maksimalna težina poruke je 10 MB.

U fokusu,

citaoci@refoto.co.rs, subject: U fokusu

Foto-komentar,

citaoci@refoto.co.rs, subject: Foto-komentar

Foto-amater,

citaoci@refoto.co.rs, subject: Foto-amater

Putopis,

citaoci@refoto.co.rs, subject: Putopis

POŠTOM

Fotografije narezane na CD. Ako ih šaljete za više rubrika, nije potrebno da šaljete više kompak-diskova, već ih samo rasporedite u posebne foldere i imenujte ih nazivom rubrike ili teme. **Obavezno napišite podatke na poleđini fotografije ili u fajl info (ime, prezime, adresa, kontakt, naziv rada, eventualno tehnika rada).**

Adresa je **ZA REFOTO, Studio One, Pčinjska 15a, 11 000 Beograd.**

Svet KOMPJUTERA

Najdugovečniji i najtiražniji kompjuterski mesečnik u Srbiji

27 godina sa vama

Na kioscima svakog prvog u mesecu

www.sk.rs

www.sk.rs/forum

PISMO MESECA

Paulo Bunčuga

Poštovani. Upravo vidim da Vam je jedna od tema u novom broju "Rok fotografija". Ne mogu vjerovat jer taman ste mi jutros pali na pamet, kako bi Vam možda trebao poslati svoje radove. Naime, iako se od uvijek bavim fotografijom, koncertna fotografija mi je pojam, te u njoj ekstremno uživam. Imam dosta fotografija itd, no ono čega sam se uhvatio jest pisanje knjige o fotografiranju koncerata. U Hrvatskoj, najveće izdavačke kuće su odbile tiskati moju knjigu jer, kako su kazali, takav žanr knjige nije isplativ, te se ovih dana obraćam nekolicini izdavačkih kuća u Srbiji. Ako Vam treba za nekakvu reportažu/intervju osobno bi bio oduševljen, jer Refoto pratim godinama. Iako sam u Hrvatskoj najpoznatiji po fotografiranju Procesije "Za Križen", gdje moje fotografije koriste UNESCO, ministarstvo kulture i turistička zajednica (www.danikrscanskakulture.info/stavkaVise.php?id=49), napominjem da mi je koncertna fotografija pojam o kojem mogu govoriti tri dana. Imam fotografije: AC/DC-a, Deep Purplea, Artic Monkeysa, Simple Mindsa, Leonarda Cohena, itd... Ako treba nešto opširnije, mogu Vam poslati sa svoga maila, pošto sada tipkam u potpuno adrenalinskoj euforiji zbog vaše naslovnice i teme.

Šta reći osim da se hrabrost isplati jer Paulovu priču o koncertnoj fotografiji čitate u ovom broju na osam strana, ilustrovano njegovim fotografijama, ali i radovima drugih čitalaca. Unapred se radujemo novim priložima čitalaca!

Filip Goshev, Makedonija

Zdravo, ja se zovem Filip i pišem iz Makedonije. Oprostite ako imam neku grešku u pisanju. Ja imam 15 godina i imam želju da se bavim fotografisanjem i došlo je vreme da kupim i svoj prvi D-SLR. Mene zanima za početak koji D-SLR bi mi vi preporučili? Moj izbor za početnika je Nikon D5000 sa dva objektiva VR 18-55 mm i VR 55-200 mm. Da li mislite da je ovo dobro za prvi D-SLR ili neki "Canon" ili pak neki drugi "Nikon"? Pozdrav iz Makedonije. Nadam se da ćete mi odgovoriti uskoro.

Iako tek ulazite u svet fotografije, očigledno da umete da izaberete jer je D5000 veoma dobar fotoaparatus, pri tom i zabavan za rad jer ima pokretni displej. Izbor objektiva je, takođe, dobar, samo nemojte žuriti s kupovinom oba, 18-55 mm je više nego dovoljan za početak.

Mario Radaković

Hvala Vam puno na veselju koje ste mi priuštili objavljivanjem fotografija u rubrici "U fokusu", a posebno na nagrad! To mi puno znači! Želim Vam ugodno i barem malo odmorno ljeto, i dobro svijetlo, naravno!

Dražen Shejbal, Daruvar, Hrvatska

Poštovana Refoto redakcijo, imam samo pohvale za vaš rad, izvlačim koliko mogu i koliko mi treba iz vašeg enciklopedijskog znanja, pa uz mogućnost praćenja fotografske scene, činite savršenu kombinaciju za kontinuirano fotografsko uzdizanje. Fotografiram malo, podosta analogno, dosta ste mi fotografija objavili (i učinili sretnim), znači nisam kriptogeni teoretičar.

Osvrnuo bih se na izvrstan članak usporedbe analognog i digitalnog iz broja 83. Osobno najveću razliku između analogije i digitalije smatram to što ja, kao amater, uglavnom besprijekorno razlikujem analognu fotografiju od digitalne, iako je analogna ovako ili onako u gotovo 100% slučajeva digitalno kovertirana. Tako dolazimo do kategorije teško mjerljivog subjektivnog osjećaja (nešto poput "bokeha"), pa mi se čini da će jedan od posljednjih udaraca u zakivanju sanduka analogne fotografije doći upravo tada, kada digitalna fotografija uspije sasvim imitirati analognu. Samim naglaskom na subjektivan doživljaj analognog makiva se potreba nadmetanjem rezolucijama i kontrastima. Probitak na subjektivnom polju mobilizira popriličan broj entuzijasta koji će baš takav, analogni izgled fotografije voljeti i podržavati. Jedna od mojih teorija je da je analogni "look" ugrađen u engrame sjećanja još puno mlađima od MTV generacije, pa zapravo ta subliminirana regresija čini analogiju toliko privlačnom (pojedincima). Nikakav problem ne vidim niti u odumiranju fotografskih laboratorija, najveći je peh poslati film u upravo odumirući labos čiji je rezultat film uništen ustajalim kemikalijama. Hrvatska s niti četiri i pol milijuna stanovnika spala je na par laboratorija, negativni

se šalju poštom, nikakvih problema niti inkomodacije nema. Također je žilava i amaterska scena samorazvijajuća (čak i kolor i dijafilmova!), pa i da propadnu svi labosi pretpostavljam da ekipa ne bi posustala, već bi se, poštom, prebacila u neki inozemni laboratorij. Analogno ili digitalno? Najbolje oboje! Ovisno o žanru, žaru i trenutku (te financijama)!

Jasmina Goseva, Makedonija

Zdravo. Ja sam Jasmina i pišem iz Makedonije. Imam 14 godina i zainteresovana sam u fotografije, imam osjećaj da me to privlači. Ja čitam svaki vaš broj i jako mi je interesantan. Moji roditelji su mi kupili Nikon D90 sa objektivom 18-105 mm VR. Da li mislite da je to dobro za početnika kao što sam ja? Da li mislite da sam premala da budem fotograf, počnem kurseve u septembru prvo o crno-bele fotografije, teorije fotografija i studijske fotografije. Ja se bojim da to nije prolazno, šta vi mislite o svemu tome? Pozdrav do glavne urednice i veliki pozdrav iz Makedonije. Samo tako nastavite, odlični ste!

Hvala na pozdravima, a svakako da nije rano za bavljenje fotografijom. Lično, počela sam sa sedam godina, a sopstvenoj deci dala sam fotoaparatus u ruke već u trećoj godini. Edukacija je jako bitan deo, a da li će ta strast potrajati, pokazaće vreme koje svakako neće biti uzalud potrošeno jer fotografija je najlepší način da upoznate sebe, ljude oko vas i svet u kom živite.

Ivana Tomanović

Živko Matić

Pošto sam 1. 7. 2011. prijavio nekoliko fotografija na konkurs, a u propozicijama stoji da je rok do 15. u mesecu, interesuje me da li one ulaze u izbor za ovaj dvobroj jul-avgust ili će se računati tek za septembar. Ovo pitam da bih znao da li mogu poslati još fotografija, jer je po propozicijama broj ograničen na deset. U jednom delu propozicija za konkurs stoji da će se u decembru objaviti nagradene fotografije, pa me interesuje da li postoje neke materijalne nagrade, ili je proglašenje najboljih fotografija nagrada sama po sebi.

Da li je moguće imati uvid koje fotografije sam poslao na konkurs, jer se može desiti da pošaljem ponovo istu fotografiju ili da nemam tačan uvid u broj poslatih, ako ih šaljem parcijalno u više navrata u toku meseca. Mislim da sam poslao tri fotografije, za dve sam siguran i to: "Usamljenost" i "Tragovi vremena", a za treću nisam siguran ni da li je prosledena i koja je jer je nestalo struje u trenutku slanja. Zahvalan na Vašem vremenu i razumevanju.

Rok za primanje fotografija za konkurs je 15. u mesecu. Sve fotografije koje stignu posle tog datuma ulaze u krug za sledeći broj časopisa. A da li su objavljene u novom broju, moraćete sami da proverite u Refoto 83 (jul/avgust).

Za septembar i sve ostale brojeve šalžite nam fotografije, naravno, da ne budu iste kao za prošli broj. U decembarском broju objavljujemo finale konkursa. Pobjedničke nagrade određuju sponzori (u svakom broju imate tačno navedeno šta su nagrade), a obično pored prve tri bude i neka pohvala. Da li će i pohvale biti nagradene, opet, zavisi od sponzora! U svakom slučaju, objavljena fotografija u časopisu je isto lepa nagrada. Napominjemo da pored nagradjenih u decembarском broju objavljujemo i izbor neobjavljenih fotografija do tad. Što se tiče uvida u fotografije što šalžete, mi nismo u mogućnosti da pratimo tačno šta nam koji čitalac pošalje jer vas na našu sreću, ima mnogo, ali zato vrlo dobro pamtimo fotografije! Najbolje bi bilo da Vi sami vodite neku evidenciju poslatih fotografija, kako ne bi bilo zabune, a ako se desi da neku fotografiju pošalžete dva puta, ne brinite, nećemo vam uzeti za zlo!

BIG BANG

UŠĆE SHOPPING CENTER 1.SPRAT | BigBang.rs

ASUS notebook PR051JT-SX270

Intel P6200 2.13GHz, HDD320GB 5.400rpm, Memorija 3GB DDRIII, AMD Radeon HD6370M (Robson XT) 1GB DDR III, 15.6" TFT, Jedini Asus lap top sa garancijom od 3 godine. Kupovinom ovog modela do 30.09.2011. učestvujete u nagradnoj igri i možete osvojiti putovanje u Egipat za dve osobe i druge vredne nagrade.

stara cena 56.999

52.999^{din}

7 rata x 7.571 bez kamate

TOSHIBA L655-1GL notebook

Intel Core i3-380M 2.53GHz, HDD 320GB 5400rpm, Memorija 4GB DDRIII 1066MHz, ATI Mobiliti Radeon HD5470 512MB, 15.6"LED, OS Win 7 Home Premium 64bit, Boja bela

36.999^{din}

7 rata x 5.428 bez kamate

SAMSUNG 3D LED TV UE46D8000

Rezolucija Full HD 1920 x 1080 px, MPEG-4 DVB-T/C/S2, Clear Motion Rate 800, Mega kontrast, Skype, ugrađen bežični LAN, USB multimedija

228.999^{din}

7 rata x 32.714 bez kamate

36.999^{din}

7 rata x 5.428 bez kamate

SAMSUNG 3D blu ray plejer BDD6900

Reprodukuje BD/DVD, DVD±R, DVD±RW, CD DA, CD-R, CD-RW, video formati H.264, MPEG2/4, DivX-HD, MKV, HD JPEG, AVCHD, VCI, ugrađen Wi Fi

NAJVEĆA PRODAVNICA ZABAVNE ELEKTRONIKE SA NAJNIŽIM CENAMA.

Big Bang je specijalista za zabavnu elektroniku i belu tehniku već 20 godina na Balkanu.

Ponuda važi od 01. oktobra do 26. oktobra 2011. ili do isteka zaliha. Big Bang d.o.o. Beograd, Društvo za trgovinu i usluge, Bulevar Mihaila Pupina 4, 11070 Beograd, 011/260 11 70, radno vreme: ponedjeljak-nedelja: 10⁰⁰ - 22⁰⁰. Zadržavamo pravo promene cena bez predhodnog obaveštenja. Fotografije nekih proizvoda su simbolične. Sve cene su u dinarima sa PDV-om.